

ОНОРЕ ДЬО БАЛЗАК ЖЕНАТА НА ТРИДЕСЕТ ГОДИНИ

Част 0 от „Човешка комедия“

Превод от френски: Анна Сталева, 1983

chitanka.info

ЖЕНАТА НА ТРИДЕСЕТ ГОДИНИ^[0]

Посвещава се на Луи Буланже^[1], художник

ПЪРВА ГЛАВА

ПЪРВИ ГРЕШКИ

В началото на април 1813 година едно неделно утро предвещаваше хубав ден, от онези, когато парижани за пръв път в годината виждат паважа си без кал и небето без облаци. Преди обед един луксозен кабриолет, впрегнат с два буйни коня, излезе на улица Риволи от улица Кастилионе и спря зад няколко екипажа, наредени пред отскоро отворената желязна врата в средата на терасата на фьойантинците^[2]. Мъж със загрижен и болнав вид караше екипажа. Редките сивеещи коси по жълтеникавото му теме преждевременно го състаряваха. Той хвърли поводите на лакея, следващ кабриолета на кон, и слезе, за да поеме едно момиче, чиято нежна красота привлече вниманието на безделно разхождащите се по терасата мъже. Когато се изправи на стъпалото, младата госпожица с удоволствие се остави да бъде подхваната през кръста и обви с ръце врата на кавалера си, който я сложи на тротоара, без да измачка воланите на роклята ѝ от зелен рипс. И влюбен не би проявил такава грижовност. Непознатият навярно бе баща на младото създание, което, без да му благодари, го хвана нежно под ръка и бързо го повлече към градината. Старият баща забеляза прехласнатите погледи на няколко младежи и за миг тъжното му лице се разведри. Макар отдавна да бе стигнал възрастта, когато мъжете трябва да се задоволяват с измамните тщеславни радости, той се усмихна.

— Смятат те за моя жена — прошепна той на младото момиче, като се изправи, крачейки с отчайваща за девойката бавност.

Като че ли бе кокетен вместо дъщеря си и може би повече от нея се радваше на погледите на любопитните към крачката ѝ, обути във високи обувки от тъмнокафяв плат, към възхитителната ѝ талия, подчертана от роклята с нагръдник, и към свежата шия, не напълно прикрита от бродираната якичка. При ходенето роклята ѝ от време на време се повдигаше и над обувката се виждаше изящно оформен крак в копринен ажурен чорап.

Затова не един разхождащ се мъж изпревари девойката, за да се полюбува отново на моминското лице, около което се виеха няколко тъмни къдрици и чиято белота и руменина бяха подчертани както от отблясъка на розовата атлазена подплата на елегантната шапка, така и от желанието и нетърпението, от които хубавото момиче цяло трептеше. Лека дяволитост искреше в красивите ѝ продълговати черни очи, плуващи в чиста влага под дългите мигли и витите вежди. Животът и младостта излагаха съкровищата си върху непокорното лице и още нежните гърди, въпреки колана, носен според тогавашната мода точно под тях. Безразлична към възхищението на околните, девойката гледаше с известна тревога двореца Тюйлери, по всяка вероятност цел на трескавата ѝ разходка. Беше дванадесет без четвърт. Колкото и ранен да беше часът, няколко жени, положили всички специални грижи за тоалета си, се връщаха откъм двореца не без да обръщат недоволно глава назад, сякаш се разкайваха, че са дошли много късно, за да се насладят на жадувано зрелище. Малкото думи, издаващи лошото настроение на разочарованите хубавици, дочути мимоходом от красивата непозната, странно я обезпокоиха. Стариият мъж следеше по-скоро с любопитство, отколкото подигравателно признаците на нетърпение и опасение, които пробягваха по прелестното лице на спътницата му, и може би я наблюдаваше прекалено внимателно, защото явно таеше някаква бащинска задна мисъл.

Беше тринадесетата неделя на 1813 година. След два дни Наполеон тръгваше на съдбоносния си поход, по време на който последователно щеше да загуби Бесиер и Дюрок, да спечели паметните битки при Люцерн и Бауцерн, да преживее измяната на Австрия, Саксония, Бавария и Бернадот и да си премери силите в страшните сражения за Лайпциг. Великолепният парад, приет от императора, щеше да бъде последният от военните паради, будещи толкова дълго време възхищение у парижаните и чужденците. Старата гвардия щеше да изпълни за сетен път блестящите маневри, чиято тържественост и прецизност понякога удивляваха и самия исполин, готвещ се тогава за двубоя си с Европа. Тъжно чувство бе довело в Тюйлери блестящата любопитна тълпа. Всеки сякаш отгатваше бъдещето и може би предугаждаше, че въображението неведнъж щеше

да рисува повторно тази картина, когато героичната епоха на Франция щеше да придобие, както днес, почти легендарен колорит.

— Да вървим по-бързо, татко — недоволно подканяше младото момиче стареца, като го влачеше подире си. — Чувам барабаните.

— Войските влизат в Тюйлери — отвърна той.

— Или дефилират, всички се връщат! — възрази то с детско огорчение, което накара стареца да се усмихне.

— Парадът започва едва в дванайсет и половина — успокои я бащата, който вървеше почти зад темпераментната си дъщеря.

Ако съдехте по движенията на дясната ѝ ръка, бихте казали, че си помага, за да тича. Пръстите ѝ в хубава ръкавица нетърпеливо мачкаха кърпичката и напомнях гребло, което пори вълните. Бащата сегиз-тогиз се усмихваше, но понякога по изсушеното му лице се плъзгаше угрижен израз. Любовта му към това хубаво създание го караше както да се възхищава от настоящето, така и да се бои от бъдещето. Като че ли си казваше: „Щастлива е днес, дали ще бъде винаги щастлива?“ Защото възрастните хора са доста склонни да утежняват със собствените си огорчения бъдещето на младите. Когато бащата и дъщерята стигнаха под перистила на страничното крило, над който се развяваше трицветно знаме и през който се влиза от градината Тюйлери в Карусел, стражата строго им извика:

— Не може да минете вече!

Момичето се повдигна на пръсти и зърна множество нагиздени жени, които задръстваха двете страни на старинната мраморна аркада, откъдето щеше да излезе императорът.

— Виждаш ли, татко, много късно тръгнахме!

Недоволно намусеното ѝ личице показваше колко бе важно за нея да присъствува на този парад.

— Да си вървим тогава, Жюли. Ти не обичаш да те блъскат.

— Да останем, татко. Оттук все пак мога да зърна императора. Ако загине в похода, няма да съм го видяла.

Бащата потрепери от тези егоистични думи. Дъщеря му говореше през сълзи. Той я погледна и му се стори, че сълзите под сведените ѝ клепачи се дължат не толкова на разочарование, колкото на едно от първите огорчения, чиято тайна лесно може да отгатне един стар баща. Внезапно Жюли се изчерви и нададе лек вик, чийто смисъл не разбраха нито стражите, нито възрастният мъж. При този вик един

офицер, насочващ се бързо от двора към стълбището, рязко се обърна, приближи се до аркадата на градината, позна девойката, скрита преди от високите кожени калпаци на гренадирите, и мигом отмени за нея и баща ѝ заповедта, която сам бе дал. После, без да обръща внимание на протестите на елегантната тълпа, обсаждаща аркадата, нежно привлече към себе си очарованото момиче.

— Не се учудвам вече нито на избухливостта ѝ, нито на припряността ѝ, щом ти си бил дежурен — каза старецът на офицера полусериозно, полунасмешливо.

— Господин херцог — отвърна младият мъж, — ако искате да имате хубаво място, да не губим време в приказки. Императорът не обича да чака, а аз съм натоварен от маршала да го предизвестя.

Докато говореше, той хвана свойски Жюли за ръка и бързо я поведе към Карусел. Жюли забеляза с удивление огромната тълпа, която се притискаше в малкото пространство между сивите стени на двореца и съединените с вериги каменни стълбчета, очертаващи големи пясъчни квадрати в средата на двора на Тюйлери. Кордонът от войници, поставен, за да осигури свободното минаване на императора и генералния му щаб, с голяма мъка удържаше натиска на нетърпеливата, бръмчаща като пчелен рояк тълпа.

— Ще бъде много хубаво, нали? — усмихнато попита Жюли.

— Пазете се! — извика офицерът, сграбчи момичето през кръста и повдигайки го ловко и бързо, го остави до една колона. Без внезапния му жест любопитната му роднина щеше да бъде прегазена от задницата на белия кон със седло от златоткано зелено кадифе, воден за юздата от мамелюка^[3] на Наполеон почти под аркадата, десет крачки зад всички коне, очакващи висшите офицери, бойни другари на императора. Младият мъж настани бащата и дъщерята до първия граничен камък вдясно пред тълпата и ги препоръча с леко кимване на двамата стари гренадири от двете им страни.

Когато офицерът се върна в двореца, щастливо и радостно изражение бе заменило ненадейния му ужас от рязкото движение на коня. Жюли му бе стиснала загадъчно ръката било да му благодари за току-що оказаната дребна услуга, било да му каже: „Най-сетне ще ви видя!“ Тя дори сведе леко глава в отговор на почтителния поклон на офицера към нея и баща ѝ, преди да изчезне мигновено. Старият мъж, който сякаш нарочно бе оставил двамата млади хора заедно, стоеше

със сериозен вид малко зад дъщеря си, но скришом я наблюдаваше и се стараеше да ѝ вдъхне измамна сигурност, като се преструваше, че е погълнат от великолепно зрелище. Когато Жюли погледна баща си, както неспокоен ученик учител, той дори ѝ отвърна с весела и благосклонна усмивка, но зоркото му око бе проследило офицера чак до аркадата и нито една подробност от мимолетната сцена не му бе убягнала.

— Какво красиво зрелище! — тихо промълви Жюли, като стисна ръката на баща си.

Същото възклицание, породено от живописния и грациозен изглед на Карусела, се изтръгна от хилядите зрители, чиито лица сияеха от възхищение. Втора редица хора, пак така гъсто притиснати като тълпата, пред която бяха застанали старецът и дъщеря му, заемаше успоредно на двореца тясното павирано пространство покрай желязната ограда на Карусел. Те ясно очертаваха с разнообразните женски тоалети огромния правоъгълник, образуван от сградата на Тюйлери и новопоставената желязна ограда.

Полковете на Старата гвардия, които щяха да участвуват в парада, изпълваха широкото пространство пред двореца с внушителните си сини линии, по десет редици в дълбочина. Отвъд оградата и вътре в Карусел в успоредни редици бяха строени няколко полка пехота и кавалерия, готови да маршируват под Триумфалната арка, красяща средата на желязната решетка с великолепните венециански коне на върха ѝ^[4]. Военната музика, разположена в подножието на галериите на Лувъра, беше скрита зад дежурни полски улани. Голяма част от застлания с пясък квадрат бе останала празна като арена, подготвена за придвижването на притихналите корпуси, наредени съгласно симетрията на военното изкуство, а слънчевите лъчи се отразяваха в триъгълните флагчета на десет хиляди щика. Лекият полъх, развяващ перата на войнишките каски, ги огъваше подобно на дървета в гора при силен вятър. С различните си униформи, ордени, акселбанти и въоръжение старите полкове, безмълвни и величави, предлагаха на погледа хиляди контрастиращи багри. Необхватната картина, миниатюра на бойно поле преди битка, беше поетично оградена ведно с всичките си аксесоари и чудати допълнения от високите величествени сгради, на чиято неподвижност

сякаш подражаваха командири и войници. Зрителят неволно сравняваше човешките стени с каменните.

Пролетното слънце, обилно заливащо със светлината си белите съвсем наскоро построени зидове и вековните стени ярко осветяваше безбройните загорели лица, които разказваха за миналите опасности и невъзмутимо очакваха бъдещите. Командирите на отделните полкове единствени се движеха напред-назад пред строените героични мъже. Зад войските, образуващи сребърни, лазурни, пурпурни и златни ивици, любопитните можеха да зърнат трицветните флагчета върху копията на шестимата неуморни поляци кавалеристи: подобни на кучета, подкарващи стадо край нива, те непрекъснато подскачаха между войските и тълпата, за да попречат на зрителите да излязат извън предоставената им тясна ивица до самата ограда. Ако не бяха техните пробези, човек би сметнал, че се намира в Замъка на Спящата красавица. Пролетният ветрец, който се плъзгаше по калпаците с дълги косми на гренадирите, доказваше тяхната застиналост, както приглушеният ропот на тълпата подчертаваше безмълвието им. От време на време само звън на чинел или удар на докоснат по невнимание голям барабан отекваха в императорския дворец и напомняха далечни гръмотевици, вещаещи буря. Неописуем възторг кипеше в очакващото множество. Франция се готвеше да се сбогува с Наполеон в навечерието на поход, чиито опасности предвиждаше и най-обикновеният гражданин. Този път за френската империя се поставяше проблемът да бъде или да не бъде. Тази мисъл като че ли въодушевяваше и цивилното, и въоръженото население, над което витаеха орелът и геният на Наполеон. Тези воители, надежда на Франция, тези воители, нейна последна капка кръв, също бяха до голяма степен обект на неспокойното любопитство на зрителите. Между повечето присъстващи и тях се казваше може би сбогом навеки, но всички сърца, дори най-враждебните на императора; отправяха към небето горещи пожелания за славата на отечеството. И най-уморените от започнатия двубой между Европа и Франция се бяха отърсили от ненавистта си, минавайки под Триумфалната арка, защото съзнаваха, че в деня на опасността Наполеон олицетворява цяла Франция.

Часовникът на двореца би дванадесет и половина. В същия миг глъчката на тълпата секна и настана толкова дълбока тишина, че би могъл да се чуе и гласът на дете. Тогава възрастният мъж и дъщеря му,

които като че ли живееха само с очите си, доловиха звън на шпори и дрънкане на саби, които отекнаха под резониращия перистил на двореца.

Дребен, доста пълен мъж със зелена униформа, бели панталони и високи ботуши внезапно се появи, на глава с трирогата си шапка, не по-малко легендарна от самия него. Широката червена лента на Почетния легион се развяваше на гърдите му, на хълбока му висеше къса сабя. Всички очи от всички точки на площада едновременно го забелязаха. В миг барабаните забиха срещен марш, двата оркестъра засвириха музикална фраза, чиито войнствени тонове бяха повторени от всички инструменти — от най-нежната флейта до големия барабан. При този боен призив сърцата изтръпнаха, знамената се сведоха, войниците взеха за почест с точно и съгласувано движение на пушките от първата до последната редица в Карусел. Команди литнаха от редица на редица като ехо. Викове „Да живее императорът!“ се надигнаха от възторженото множество. С една дума, всичко бе трепет, движение, вълнение.

Наполеон възседна коня си. Този негов жест вдъхна живот на смълчаните маси, даде глас на инструментите, устрем на орлите и знамената, възторг по всички лица. Стените на високите галерии на стария дворец сякаш също викаха: „Да живее императорът!“ Това не беше нещо човешко, а магия, проявление на божествената власт или по-право краткотрайно видение на това толкова краткотрайно царуване. Мъжът, обкръжен от толкова любов, възторг, преданост, благопожелания, заради когото слънцето бе прогонило облаците от небето, остана на коня, три крачки пред малкия ескадрон със златни еполети, който го следваше, от дясната му страна — първият маршал, от лявата — командувачият парада маршал. Възбудил толкова вълнение, нито един мускул по лицето му не трепна.

— О, бога ми, такъв е. При Ваграм сред огъня, при река Москва — сред убитите, този човек винаги е невъзмутим като Баптист^[5]!

Гренадирът до младото момиче даде този отговор на недоумяващата тълпа. За миг Жюли потъна в съзерцание на това лице, чието спокойствие говореше за толкова голяма увереност в собствените сили. Императорът зърна госпожица Дьо Шатийоне, наведе се към Дюрок и му каза нещо лаконично, което накара първия маршал да се усмихне. Маневрите започнаха. Ако дотогава девойката

поделяше вниманието си между безстрастното лице на Наполеон и сините, червени и зелени редици на войските, в този миг тя следеше почти изключително, посредством отсечените равномерни движения на старите воители, един млад офицер, който препускаше на кон между маршируващите редици и се връщаше с неизтощима енергия към групата, начело на която блестеше скромният Наполеон.

Офицерът яздеше великолепен черен кон и се отличаваше сред натруфената тълпа с красивата небесносиня униформа на императорски адютант. Галоните ѝ искряха така силно на слънцето и китката пера на самото му бе така ярко огряна, че публиката го сравняваше с блуждаещ огън, със зрима душа, натоварена от императора да въодушеви, да поведе батальоните, чиито вълни от оръжие изпускаха пламъци, когато само по един знак на очите му се пречупваха, събираха, въртяха като води на въртоп или се издигаха пред него като огромните, високи вълни, които разгневеният океан тласка към бреговете.

Когато маневрите завършиха, адютантът препусна в галоп и спря пред императора, за да получи заповедите му. В този миг той бе на двадесет крачки от Жюли, точно срещу групата на императора, в поза, доста подобна на позата, в която Жерар е изрисувал генерал Рап в картината си „Битката при Аустерлиц“. Тогава младото момиче има възможност да се възхити на любимия си в пълния му военен блясък. Полковник Виктор д'Егльомон, едва тридесетгодишен, беше висок, кипър, добре сложен и хармоничните му пропорции се подчертаваха най-добре, когато използваше силата си, за да обуздава коня си, чийто красив и гъвкав гръб се извиваше под него. Мъжественото му загоряло лице се отличаваше с необяснимото очарование, което придават на младите лица свършено правилните черти. Челото му беше широко и високо. Огнените му очи, засенени от дълги мигли и гъсти вежди, се очертаваха като бели овални петна между две черни линии. Носът му бе изящно извит като орлов клюн. Алените му устни изглеждаха още по-алени под неизбежните завити черни мустаци. Широките му червеникавокафяви скули бяха признак за необикновена жизненост. Лицето му, белязано от храбростта, съответствуваше на типа, който търси днес всеки художник, когато иска да изобрази герой от Франция от времето на императора.

Потъналият в пот кон, зарил на една и съща права линия раздалечените си предни копита, тръскаше глава, тръпнещ от нетърпение, и развяваше дългите косми на пищната си опашка. А предаността му бе конкретен израз на чувството на господаря му към императора. Като видя любимия си как дебне погледа на Наполеон, Жюли изпита мигновена ревност при мисълта, че той още не я е погледнал.

Внезапно властелинът изрича една дума, Виктор пришпорва коня си и се устремява в галоп, но сянката на един камък върху пясъка подплашва животното, то настръхва и се изправя на задни крака така ненадейно, че конникът изглежда застрашен. Жюли извиква, побледнява. Всички я гледат любопитно, тя не вижда никого. Очите ѝ са приковани в буйния кон, който офицерът наказва, като продължава да препуска, за да предаде заповедите на Наполеон.

Зашеметяващите гледки така поглъщаха Жюли, че без да съзнава, тя се бе вкопчила в баща си, който по неволното по-силно или по-слабо стискане на пръстите ѝ отгатваше мислите ѝ. Когато конят едва-що не хвърли Виктор на земята, девойката още по-силно се притисна към баща си, като че ли самата тя бе застрашена от падане.

Старецът наблюдаваше с мрачно и скръбно безпокойство развълнуваното лице на дъщеря си и в бръчките му се долавяха съчувствие, ревност и дори съжаление. Но когато необичайният блясък на очите ѝ, спонтанният вик и конвулсивното движение на пръстите ѝ окончателно разбулиха тайната ѝ любов, той явно си представи тъжни картини от бъдещето, защото придоби мрачен израз.

В този миг душата на Жюли сякаш се бе сляла с тази на офицера. Една по-жестока мисъл от всички останали, които ужасяваха стария човек, сгърчи чертите на страдащото му лице, когато улови съучастническия поглед, който Д'Егльомон размени с Жюли, когато мина пред тях. Очите на Жюли бяха просълзени, а страните ѝ силно пламтяха. Той побърза да отведе дъщеря си в градината Тюйлери.

— Но, татко — роптаеше тя, — на площад Карусел има още полкове, които ще маршируват.

— Не, детето ми, всички минаха.

— Мисля, че грешите, татко. Господин Д'Егльомон трябва да им даде знак...

— Но, дъще, аз съм зле и не искам да остана повече.

За Жюли не беше трудно да му повярва, когато погледна посърналото му от бащинска тревога лице.

— Много ли ви е зле? — попита равнодушно тя, толкова бе обсебена от други мисли.

— Не ми ли е дарен всеки нов ден?

— Значи, искате още повече да ме натъжите, като говорите за смъртта си? Бях тъй весела! Ще прогоните ли тези лоши мрачни мисли?

— Ах! — дълбоко въздъхна бащата. — Галено дете! Най-добросърдечните понякога са твърде жестоки. Да ви посветим живота си, да не мислим за нищо друго освен за вас, да градим благополучието ви, да жертвуваме своите вкусове на вашите приумици, да ви обожаваме, да ви дадем дори кръвта си, нищо ли не е това? Уви, вие приемате всичко с безгрижие. За да се радваме постоянно на вашите усмивки и надменна любов, би трябвало да имаме могъществото на бог. И накрая се появява някой друг! Един любим, един съпруг ни отнема сърцето ви.

Смаяна, Жюли изгледа баща си, който вървеше бавно и й хвърляше помръкнали погледи.

— Вие дори се криете от мен — прибави той, — може би от вас самата...

— Какво говорите, татко!

— Мисля, Жюли, че имате тайни от мен. Ти обичаш — енергично подхвана старият човек, като забеляза, че дъщеря му се изчервява. — А-а, надявах се, че ще останеш предана на стария си баща до смъртта му, надявах се да те запазя край себе си щастлива и блестяща, да ти се възхищавам такава, каквата бе доскоро. Докато твоята съдба бе невеста за мен, можех да се уповавам на едно спокойно бъдеще за теб, но сега ми е невъзможно да отнеса някаква надежда, че бъдещият ти живот ще бъде щастлив, защото ти обичаш повече полковника, отколкото братовчедата. Вече не мога да се съмнявам в това.

— Защо да ми е забранено да го обичам? — извика тя с жив интерес.

— Ах, мила Жюли, ти няма да ме разбереш — въздъхна бащата.

— Все пак кажете — настоя тя с непокорен жест.

— Е, добре, мое дете, чуй ме. Младите момичета често си създават благородни, обаятелни образи, напълно свършени, и си изковават химерични представи за мъжете, чувствата, света! После невинно приписват на определен човек свършенствата, за които са си мечтали, и му се доверяват. Обичат в избраника си това въображаемо същество, но по-късно, когато вече не могат да се избавят от нещастieto, измамната привидност, която са разкрасили, първият им идол накрая се превръща в отблъскващ скелет. Жюли, по-скоро бих те видял влюбена в старец, отколкото в полковника. О, ако можеше да прозреш в бъдещето след десет години, ти би дала право на опита ми. Познавам Виктор: веселостта му е веселост, лишена от ум, казармена веселост, той е бездарен и е прахосник. Един от онези мъже, които Бог е създал, за да поглъщат и смилат по четири яденета дневно, да спят, да се любят с първата срещната жена и да се бият. Той не разбира живота. Добросърдечieto му, защото той е добросърдечен, може би ще го подтикне да даде кесията си на някой бедняк или на свой другар, но е безгрижен, не притежава душевна деликатност, която ни прави роби на щастieto на една жена, но е невежа, егоист... Има много „но“.

— И все пак, татко, трябва да притежава ум и способности, щом е станал полковник...

— Скъпа моя Жюли, Виктор ще си остане полковник цял живот. Все още не съм срещнал човек, достоен за теб — с известно въодушевление заключи старият баща. Помълча за миг, хвърли изучаващ поглед на дъщеря си и прибави: — Но, бедна ми Жюли, ти си още много млада, премного слаба, премного нежна, за да понесеш огорченията и неприятностите на брака. Д'Егльомон е разглезен от родителите си, също както и ти си разглезена от майка си и мен. Може ли да има надежда, че ще се разберете, и двамата с различни характери, непримирими с тираничността си? Ще бъдеш или жертва, или тиран. И едната, и другата алтернатива носи еднакъв брой нещастия в живота на една жена. Но ти си нежна и скромна, ти първа ще се огънеш. И най-сетне притежаваш — промълви той с променен глас — тънка чувствителност, която няма да бъде оценена, и тогава...

Не довърши, задавен от сълзи.

— Виктор — поде той след кратко мълчание — ще уязви моминската ти наивност. Познавам военните, Жюли, живял съм сред тях. Рядко тези хора могат да превъзмогнат от любов навиците,

изградени било поради бедствията, всред които живеят, било поради случайностите на авантюристичния си живот.

— И така, вие искате, татко — отвърна Жюли с полусериозен, полушеговит тон, — да се противопоставите на чувствата ми, да ме омъжите заради вас, а не заради мен самата?

— Заради мен! — удивено възкликна бащата. — Заради мен, дъще моя, чийто толкова приятелски укори скоро няма да чуваш. Забелязал съм, че винаги децата приписват на някакво лично чувство жертвите, които правят родителите им! Омъжи се за Виктор, скъпа Жюли. Един ден горчиво ще се оплакваш от неговата посредственост, безредие, егоизъм, липса на деликатност, нечувствителност в любовта и хиляди други неприятности, които той ще ти донесе. Припомни си тогава, че под тези дървета пророческият глас на стария ти баща напразно е прозвучал в ушите ти!

Старецът млъкна, защото видя, че дъщеря му непокорно тръска глава. Двата пристъпиха няколко крачки към оградата, където бе спряна колата им. Докато вървяха мълчаливо, девойката крадешком погледна лицето на баща си и постепенно недоволната ѝ гримаса изчезна. Дълбоката скръб, белязала сведеното към земята чело, я потресе.

— Обещавам, татко — каза тя с изменен и тих глас, — да не ви говоря за Виктор, докато сте предубеден спрямо него.

Старият мъж смаяно изгледа дъщеря си. Две сълзи, дотогава съдържани, се стекоха по сбръчканите му страни. Не можеше да прегърне Жюли пред заобикалящата ги тълпа, но нежно ѝ стисна ръката. Когато се качи в колата, всички неспокойни мисли, помрачаващи челото му, се бяха напълно разсеяли. Малко тъжното настроение на дъщеря му не го тревожеше толкова, колкото невинната радост, с която Жюли бе издала тайната си по време на парада.

През първите дни на март 1814 година, почти една година след парада на императора, по пътя от Амбоаз за Тур се носеше един екипаж. Щом излезе изпод зеления свод на орехите, където се гушеше пощенската станция на Фрилиер, колата така бързо потегли, че в миг стигна моста на река Сиз, където тя се влива в Лоара, и там спря. От лудото препускане на четирите най-силни коня на станцията,

подкарани от младия кочияш по заповед на господаря му, се бе скъсал един страничен ремък. Така по една случайност при събуждането си двамата пътници можаха да се любуват на една от най-прелестните местности по привлекателните брегове на Лоара.

Вдясно погледът обхваща криволиците на Сиз, виеща се като сребърна змия сред тучни ливади, изумруденозелени в ранната пролет.

Вляво се вижда Лоара в цялото си великолепиe. Безбройните отблясъци на няколко дипли, предизвикани от студения утринен ветрец, отразяваха искрящите слънчеви лъчи по царствено разлялата се река. Тук-там сред водната шир се редуват зеленеещи острови, напомнящи мъниста на огърлица. От другата страна на реката, докдето поглед стига, разстилат съкровищата си най-хубавите поля на Турен. В далечината окото не среща други граници освен възвишенията на Шер, чието било в този миг светлееше на фона на прозрачното лазурно небе. През нежната зеленина на островите в дъното на картината Тур сякаш изплува изпод водите, подобно на Венеция. Камбанариите на старата му катедрала се устремяват във висините, където тази утрин се сливаха с фантастичните форми на няколко белезникави облака.

Отвъд моста, където бе спряла колата, пътникът вижда верига от скали покрай Лоара чак до Тур, издигната като че ли по прищявка на природата, за да ограда реката, чиито води непрестанно рушат камъка: смайваща гледки за всеки новодошъл. Селцето Вувре е като загнездено в теснините и сипеите на скалите, които отначало описват завой пред моста на Сиз. После от Вувре до Тур страховитите дипли на нарязания хълм са населени с лозари. На много места има три етажа от къщи, издълбани в скалата и свързани с опасни, изсечени в камъка стълби. От един покрив девойка с къса червена фуста тича към градината си. Димът от един комин се вие между пръчките и едва-що развилите се листа на лоза. Селяни орат вертикални ниви. Стара жена, спокойно седнала на къс ронлива скала, върти чекръка си под цъфнал бадем, гледа минаващите в краката й пътници и се усмихва на уплахата им. Не се тревожи от пукнатините в почвата, нито от застрашената от срутване стена, чиято основа се крепи само на широко разклонен бръшлян. Чукът на бъчварите кънти под сводовете на надвиснали пещери. С една дума, навсякъде земята се обработва и ражда, и то там, където природата е отказала земя на човешката изобретателност.

Затова пък едва ли нещо по течението на Лоара може да се сравни с пищната панорама на областта Турен. Тройната гледка, която току-що нахвърлихме, се запечатва завинаги в съзнанието, а ако ѝ се е любувал някой поет, той често възкресява приказно в мечтите си романтичното ѝ въздействие.

Когато колата стигна моста на Сиз, няколко бели платноходки се появиха между островите на Лоара и внесоха нова хармонична нотка в хармоничния пейзаж. Упойващото ухание на върбите край реката се сливаше с вкуса на влажния зефир. Птиците устройваха щедро концерти, в монотонната песен на козар се долавяше известна тъга, докато виковете на лодкарите издаваха далечна суетня. Леки изпарения, капризно обвиващи редките дървета в обширния пейзаж, бяха последните чаровни петна. Областта Турен в цялата ѝ прелест, пролетта в целия ѝ блясък!

Само тази част на Франция — единствено тя пощадена от чуждите войски — в този миг бе спокойна и сякаш отправяше предизвикателство към нашественика.

Щом каретата спря, една глава с фуражка се подаде навън. Скоро нетърпелив военен сам отвори вратичката и скочи на пътя, сякаш се канеше да се скара на пощальона. Туренецът така сръчно поправяше скъсания ремък, че полковник граф Д'Егльомон се успокои и се върна към прозорчето на колата, протягайки се, за да раздвижи изтръпналите си мускули. Прозина се, огледа местността и сложи ръка на рамото на млада жена, загърната в шуба.

— Хайде, моето момиче — каза той с пресипнал глас, — събуди се да видиш гледката! Великолепна е.

Жюли подаде глава от каретата. Носеше калпак от белка, а диплите на коженото палто така скриваха тялото ѝ, че се виждаше само лицето ѝ.

Жюли д'Егльомон не приличаше вече на момичето, което неотдавна бързаше радостно и щастливо за парада в Тюйлери. Все още нежно, лицето ѝ бе загубило руменината, която преди му придаваше такъв блясък. Няколкото кичура черни, разкъдрени от нощната влага коси подчертаваха матовобялото ѝ лице, чиято живост изглеждаше притъпена. Очите ѝ обаче горяха с неестествен плам, а под клепачите виолетови сенки се очертаваха над уморените страни. Тя погледна с безразличие долината на Шер, Лоара и островите ѝ, Тур и скалистата

верига на Вувре. После, без да благоволи да обърне очи към чудните брегове на Сиз, бързо се отдръпна в дъното на колата и с глас, изключително слаб сред полето, промълви:

— Да, прекрасно е.

Както виждаме, за свое нещастие тя бе победила бащината си съпротива.

— Не би ли желала да живееш тук, Жюли?

— О, тук или другаде — нехайно отвърна тя.

— Не ти ли е добре? — попита полковник Д'Егльомон.

— Напротив — отвърна младата жена с мимолетно оживление.

Изгледа усмихнато мъжа си и добави: — Спи ми се.

Внезапно отекна тропот на препускащ кон. Виктор д'Егльомон пусна ръката на жена си и се загледа към завоя на пътя. Щом полковникът отмести очи, веселото изражение върху бледото лице на Жюли изчезна, сякаш светлината, която го бе озарила, угасна. Чужда на желанието да види отново гледката, както и на любопитството да узнае кой е конникът, яздец така бясно, тя отново се сгуши в ъгъла на колата и втренчи очи в задниците на конете с пълно безразличие. Лицето ѝ бе безизразно като лицето на бретонски селянин, заслушан в проповедта на кюрето.

Млад мъж, яхнал скъп кон, внезапно изскочи от една горичка с тополи и цъфнал глог.

— Англичанин е — отбеляза полковникът.

— Бога ми, да, генерале — отвърна кочияшът. — От племето на ония е, дете искали, както разправят, да изядат Франция.

Непознатият беше от англичаните, случили се на континента и задържани от Наполеон като репресивна мярка срещу накърняването на международното право от английското правителство при прекратяването на Амиенския договор^[6]. Жертви на прищявката на императорската власт, някои от тези пленници не бяха останали в населените места, където бяха задържани, нито в градовете, които отначало имаха право да изберат. Повечето англичани, които в момента живеяха в Турен, бяха преместени от други области на империята, където пребиваването им било в разрез с интересите на континенталната политика.

Младият пленник, който сега разсейваше сутрешната си скука, бе жертва на бюрократична власт. От две години една заповед на

Министерството на външните работи го бе изтръгнала от климата на Монпелие, където бе отишъл да лекува болните си дробове и го бе заварило прекратяването на мирния договор. Щом видя, че граф Д'Егльомон е военен, младежът побърза да отбегне погледа му, като доста рязко извърна глава към ливадите край Сиз.

— Всички англичани са безочливи, сякаш на тях принадлежи земното кълбо — промърмори полковникът. — За щастие Султ ще ги обуздае.

Когато мина край колата, англичанинът плъзна поглед в нея. И макар да го отмести бързо, успя да се възхити на тъжното изражение, което придаваше на замислената графиня неизразимо обаяние. Много мъже силно се вълнуват само при вида на страдаща жена: за тях скръбта е сякаш обещание за постоянство или любов.

Потънала в съзерцание на една възглавница в каретата, Жюли не обърна внимание нито на конника, нито на коня. Ремъкът бе поправен бързо и здраво. Графът отново се качи, а кочияшът се помъчи да навакса изгубеното време и стремително преведе двамата пътници по насипа, ограден от надвиснали скали, в чиито чупки зреят вината на Вувре, извишават стан хубави къщи, а в далечината личат развалините на прочутото абатство на мармутиерите, обител на свети Мартин.

— Какво иска от нас този безцветен милорд? — възкликна полковникът, като се обърна, за да се увери, че конникът, който следваше колата им още от моста на Сиз, е младият англичанин.

Непознатият не нарушаваше изискванията на благоприличието, като се разхождаше по насипа, и след един заплашителен поглед към него полковникът се намести в ъгъла си. Но въпреки неволната му неприязън красотата на коня и изящната стойка на ездача му направиха впечатление.

Младежът имаше типично англосаксонско лице с толкова блед тен и нежна, бяла кожа, че понякога човек е изкушен да предположи, че подобни лица принадлежат на грациозното тяло на девойка. Беше рус, слаб и висок. Костюмът му показваше стремеж към изящество и чистота, присъща на контетата от пуританска Англия. Като че ли се червеше повече от свян, отколкото от удоволствие при вида на графинята. Само веднъж Жюли вдигна очи към чужденеца, но по-скоро по настояване на мъжа си, който искаше тя да оцени краката на красивия кон.

Тя срещна погледа на красивия англичанин. От този миг благородникът, вместо да язди покрай каретата, я следваше на няколко крачки разстояние. Графинята едва зърна непознатия. Не забеляза нито едно от съвършенствата на човека и коня, изтъкнати от мъжа ѝ, и се отдръпна в дъното на колата, като повдигна неволно вежди, сякаш в потвърждение на думите му.

Полковникът отново задряма и двамата съпрузи пристигнаха в Тур, без да разменят ни дума и без нито веднъж дивните пейзажи на променливата местност, през която пътуваха, да привлекат вниманието на Жюли. Когато мъжът ѝ заспа, госпожа Д'Егльомон на няколко пъти го погледна. Последният път при едно тръскане на колата в скута на младата жена падна медальонът, закачен на шията ѝ с траурна верижка, и внезапно тя зърна портрета на баща си. Сдържаните дотогава сълзи замъглиха очите ѝ.

Англичанинът може би видя влажните блестящи следи по бледите страни на графинята, които въздухът бързо пресуши.

Натоварен от императора да отнесе заповедите му на маршал Султ, който трябваше да брани Франция от нахлулите в Беарн англичани, полковник Д'Егльомон се възползуваше от мисията си, за да избави жена си от опасностите, грозещи Париж, и я отвеждаше в Тур при една своя възрастна сродница.

Скоро колата затрополи по паважа на Тур, по моста, по главната улица и спря пред старинния дом, където живееше бившата маркиза Дьо Листомер-Ландон.

Маркиза Дьо Листомер-Ландон беше една от онези хубави старици с бледо лице, бели коси и тънка усмивка, които като че ли носят криолин и шапчица, чиято мода днес е непозната. Седемдесетгодишни живи портрети от века на Луи XV, те почти винаги са гальовни, сякаш още са влюбени, не толкова благочестиви, колкото набожни, и не толкова набожни, колкото изглеждат. Винаги ухаят на пудра, разказват добре, разговарят още по-добре и се смеят повече на спомените, отколкото на шегите. Съвременето не е по вкуса им.

Когато старата камериерка съобщи на маркизата (скоро щяха да ѝ върнат титлата) за пристигането на племенника, когото не бе виждала от началото на войната с Испания, тя бързо свали очилата, затвори любимата си книга „Галерия на бившия двор“^[7] и възвърнала

отчасти предишната си пъргавина, излезе на площадката точно когато двамата съпрузи се качваха по стъпалата.

Лелята и племенницата размениха бърз поглед.

— Добър ден, скъпа лельо — извика полковникът, като сграбчи старата жена и буйно я целуна. — Водя ви една млада личност, поверявам ви съкровището си. Моята Жюли не е нито кокетка, нито ревнива, отличава се с ангелска кротост... Надявам се, че няма да я разглезите тук — завърши той.

— Ах, обеснико! — отвърна маркизата, като го изгледа подигравателно.

Тя първа прегърна доста мило Жюли, която стоеше замислена и изглеждаше по-скоро смутена, отколкото любопитна.

— Ще се опознаем, нали, душичке? — поде маркизата. — Не се плашете много от мен. Старая се да не бъда никога стара с младите хора.

Преди да влязат в салона, съгласно обичая в провинцията маркизата поръча обед за двамата си гости, но графът прекъсна красноречивата си леля и й каза сериозно, че може да остане само докато сменят конете. Тримата роднини мигновено влязоха в салона и полковникът едва има време да разкаже на леля си за политическите и военните събития, които го заставяха да потърси убежище за младата си жена при нея. Докато той говореше, без да го прекъсват, лелята гледаше ту племенника, ту племенницата си, чиято бледност и тъга отдаваше на принудителната раздяла. Сякаш си казваше: „Е-е, влюбени са тези двамата!“

В този миг в тихия стар двор с плочи, очертани от снопове трева, отекна плющене на камшик. Виктор отново прегърна маркизата и се спусна навън.

— Сбогом, скъпа — каза той, като целуна жена си, която го придружи до колата.

— О, Виктор, позволи ми да те изпратя още малко — каза гальовно тя, — не искам да се разделя с теб...

— Имаш ли ум?

— Е, добре, сбогом, щом настояваш — отвърна Жюли. Колата изчезна.

— Значи, много обичате бедния ми Виктор? — попита маркизата племенницата си и я погледна изпитателно, както обикновено старите

жени гледат младите.

— Уви, госпожо — промълви Жюли, — нали трябва много да обичаш един мъж, за да се омъжиш за него?

Произнесе последните думи с наивен тон, издаващ или чисто сърце, или някаква дълбока тайна. А за една приятелка на Дюкло и маршал Дьо Ришельо беше много трудно да не се опита да отгатне тайната на младото семейство. Лелята и племенницата стояха на прага на пътната врата, загледани подир изчезващата карета. За маркизата бе ясно, че погледът на графинята не говори за любов. Славната дама бе провансалка и на младини бе обичала страстно.

— И така, тоя негодник, моят племенник, е успял да ви спечели?

Графинята неволно потръпна, защото тонът и погледът на старата кокетка издаваха по-дълбоко познаване на характера на Виктор, отколкото го познаваше самата тя. Разтревожена, госпожа Д'Егльомон се скри зад неумела преструвка, първо убежище на наивните страдащи сърца. Госпожа Дьо Листомер се задоволи с отговорите на Жюли, но зарадвана си помисли, че усамотението ѝ ще бъде разведрено от някоя любовна тайна, защото ѝ се стори, че племенницата ѝ се е заплела в забавна интрига.

Когато госпожа Д'Егльомон се озова в големия салон с гоблени в позлатени дървени рамки по стените и се настани пред буйния огън, защитена от лъхация през прозорците хлад от китайски параван, тъжното ѝ настроение не се разсея. Можеше ли да се породи веселие под толкова старите дървени ламперии, сред вековните мебели? При все това младата парижанка изпита удоволствие от дълбокото усамотение и тържествената провинциална тишина. След като размени няколко думи с лелята, на която неотдавна бе писала като младоженка, тя се умълча, сякаш заслушана в оперна музика. Едва след два часа безмълвие, достойно за трапист, си даде сметка, че е неучтива с леля си, и си припомни хладните си отговори. С изтънчения вътрешен усет, присъщ на хората от бившия режим, старицата зачете настроението на племенницата си. В този миг плетеше. Всъщност няколко пъти бе излизала, за да се погрижи за някаква зелена стая, където щеше да спи графинята, и прислужниците бяха отнесли там багажа. После бе седнала в обичайното си голямо кресло и скришом поглеждаше младата жена. Засрамена от съзерцанието си, Жюли се опита да измоли прошка, подигравайки се сама на себе си.

— Мое мило момиче, позната ни е скръбта на вдовиците — отвърна лелята.

Жюли трябваше да е на четиридесет години, за да разбере ироничната усмивка на старата дама.

На другия ден графинята се чувствуваше много по-добре и завърза разговор. Госпожа Дьо Листомер не губеше надежда да опитоми младоженката, която отначало бе сметнала за дива и глупава. Заговори ѝ за забавленията в този край, за баловете и домовете, които можеха да посетят. Всички въпроси на маркизата през този ден бяха клопки: свикнала с дворцовите обичаи, тя неволно ги поставяше на племенницата си, за да отгатне характера ѝ. През първите дни Жюли устоя на всички настойчиви предложения да потърси развлечения навън. Затова, въпреки желанието си гордо да разходи красивата си племенничка, старата дама накрая се отказа да я въвежда в обществото. Графинята бе обяснила уединението и тъгата си със смъртта на баща си, за когото още носеше траур.

След една седмица вдовицата бе възхитена от ангелската кротост, скромното очарование, толерантния дух на Жюли и от този миг пламенно се заинтересува от тайнствената меланхолия, разяждаща младото ѝ сърце. Графинята беше от жените, родени да бъдат мили, които сякаш носят щастието със себе си. Присъствието ѝ стана толкова приятно и ценно за госпожа Дьо Листомер, че тя се влюби в племенницата си и вече не искаше да се разделя с нея. Един месец бе достатъчен, за да възникне вечно приятелство помежду им.

Старата дама не без изненада забеляза промяната в лицето на госпожа Д'Егльомон. Трескавата руменина постепенно угасна и тенът ѝ стана матовоблед. Загубвайки първоначалния си блясък, Жюли ставаше по-ведра. Понякога вдовицата предизвикваше радостни пориви и лудешки смехове у младата си роднина, скоро потискани от натрапчива мисъл. Отгатна, че нито споменът за баща ѝ, нито отсъствието на Виктор са причина за дълбоката печал, забулваща живота на племенницата ѝ. После се спря на толкова лоши подозрения, че ѝ бе трудно да налучка истинската причина, защото ние откриваме истината може би само случайно.

Един ден най-сетне Жюли прояви пред смаяната си леля пълна забрава за брака си, безгрижие на младо, нехайно момиче, простодушие и детинщина, достойни за ранна младост, и изтънченото,

понякога толкова проникателно остроумие, с което се отличават младите хора във Франция. Тогава госпожа Дьо Листомер реши да разкрие тайните на тази душа, чиято крайна естественост граничеше с неразгадаема прикритост. Мръкваше се, двете жени бяха седнали до прозореца към улицата, Жюли пак имаше замислено изражение, пред тях мина мъж на кон.

— Една от жертвите ви — забеляза старата дама.

Госпожа Д'Егльомон погледна леля си и в явното ѝ удивление се прокрадна неспокойство.

— Това е един млад английски аристократ, уважаваният Артър Ормънд, първороден син на лорд Гренвил. Историята му е интересна.

Дошъл през 1802 година в Монпелие с надеждата, че климатът на този край, препоръчан му от лекарите, ще го излекува от белодробното заболяване, застрашаващо живота му. Като всички свои съотечественици и той е бил задържан от Бонапарт по време на войната, защото това чудовище не може да не воюва. За да се разсее, младият англичанин се заел да изучава болестта си, считана смъртоносна. Постепенно се увлякъл от анатомия и медицина. Пристрастил се към тези науки, нещо необичайно за аристократ, но нали и регентът се занимаваше с химия! С една дума, господин Артър удивително напреднал в тези области, дори по мнението на професорите в Монпелие. Научните занимания го утешили за пленничеството му и в същото време напълно се излекувал. Разправят, че две години не говорел, дишал на големи интервали, спял в обор, пиел мляко от швейцарска крава и се хранил с кресон. Откакто е в Тур, не се вижда с никого, надут е като пуяк, но вие явно сте го спечелили, защото не вярвам да минава заради мен по два пъти дневно под прозорците ми, откакто дойдохте... По всичко личи, че е влюбен във вас.

Последните думи разбудиха като с магия графинята. Вместо да покаже инстинктивното задоволство, което изпитва и най-сериозната жена, когато научи, че някой страда за нея, погледът на Жюли стана мрачен и хладен, лицето ѝ изразяваше отвращение, близко до ужас. Това не беше присъдата на влюбена жена над всички други с изключение на едно-единствено същество: в такъв случай тя е способна да се смее и шегува. Не, в този миг Жюли бе като човек,

който си спомня за премного осезаема опасност и страдание възкръсва в него.

Напълно убедена, че племенницата ѝ не обича Виктор, лелята смаяна откри, че тя не обича никого. Изтръпна, като прочете у Жюли дълбоко разочарование, видя в нея млада жена, осъзнала чрез опита на един ден, на една нощ може би нищожеството на Виктор. „Щом го е опознала, всичко е свършено — помисли си тя. — Племенникът ми скоро ще изпита неудобствата на брака.“

Тогава намисли да приобщи Жюли към монархическите идеи от времето на Луи XV. Но само няколко часа след това узна или по-скоро се досети за доста често срещаната в обществото ситуация, на която се дължеше тъгата на графинята.

Внезапно замислена, Жюли се оттегли в стаята си по-рано от друг път. Щом камериерката я съблече и я остави готова да си легне, тя потъна в старинното канапе „дукеса“ пред огъня, канапе от жълто кадифе, еднакво удобно и за тъжни, и за щастливи хора. Известно време плака, въздиша, мисли. После доближи една масичка, взе хартия и започна да пише. Часовете минаваха бързо. Откровенията на Жюли в това писмо като че ли ѝ струваха много, всяка фраза бе съпроводена с дълъг размисъл. Внезапно младата жена избухна в сълзи и спря да пише. Часовникът изби два часа. Главата ѝ, натежала като глава на умираща, се наклони към гърдите ѝ, а когато я повдигна, леля ѝ изникна ненадейно, сякаш от гоблена на стената.

— Какво ви е, миличка? Защо сте будна в такъв късен час и главно, защо плачете сама на вашата възраст?

Тя седна безцеремонно до племенницата си и впери поглед в недовършеното писмо.

— На мъжа ли си пишете?

— Нима зная къде е? — отвърна графинята.

Лелята взе листа и го прочете. Не бе забравила очилата си: явен предумисъл. Невинното създание позволи да вземат писмото ѝ без никаква съпротива. Не по липса на достойнство или поради чувство на тайна вина, отнемащо и всяка проява на воля. Не, леля ѝ се озова при нея в един от критичните мигове, когато душата е инертна и всичко ѝ е безразлично — и доброто, и злото, и мълчанието, и доверието.

Подобно на целомъдрена девойка, смазваща любимия с презрението си и чувствуваща се вечер така тъжна и изоставена, че

копнее по него и търси сърце, пред което да излее страданието си, Жюли допусна без нито една дума да бъде счупен печатът, който деликатността слага на едно отворено писмо, и остана умислена, докато маркизата четеше.

„Скъпа Луиза, защо толкова пъти искаш да изпълня най-неблаго разумното обещание, което могат да поемат две невежи момичета? Пишеш ми, че често се питаш защо от половин година не отговарям на въпросите ти. Ако не си разбрала мълчанието ми, днес може би ще се досетиш за причината, като узнаеш тайната, която ще ти разкрия. Бих я погребала навеки в сърцето си, ако не ми беше съобщила за предстоящата си женитба. Ще се омъжиш, Луиза. Изтръпвам от тази мисъл. Омъжи се, клето момиче, а след няколко месеца ще съжаляваш най-горчиво, като си спомняш какви бяхме неотдавна през онази вечер в Екуан, когато двете стигнахме до най-високите дъбове в планината, съзерцавахме дивната долина в краката си и се любувахме на лъчите на залязващото слънце, залепи от отблясъците им. Седнахме на една скала като обаяни, а след това ни обзе най-сладостна печал. Ти първа реши, че далечното слънце ни говори за бъдещето. Колко любопитни и безумни бяхме тогава! Спомняш ли си всичките ни странни приумици? Целувахме се като двама влюбени, така си казвахме. Заклехме се, че първата от нас двете, която се омъжи, ще разкаже честно на другата тайните на брака, радостите, които детските ни души рисуваха така привлекателни. Брачната нощ ще те отчае, Луиза. Тогава ти беше хубава, млада, безгрижна, ако не щастлива. За няколко дни съпругът ти ще те превърне в това, което съм вече аз — грозна, болна и стара. Лудост би било да ти разказвам колко горда, тщеславна и радостна бях, че се омъжвам за полковник Виктор д’Егльомон. А и как бих могла да разкажа? Та аз вече сама не си спомням. За няколко мига детството ми сякаш стана блян. Държането ми в тържествения ден, осветяващ една връзка, чийто

обсег ми бе неизвестен, не беше съвсем безукорно. Баща ми неведнъж се опита да обуздае веселостта ми, защото се радвах едва ли не неприлично и думите ми звучаха лукаво точно защото бяха съвсем невинни. Вършех какви ли не детинщини с булчинския воал, с роклята и цветята. Когато вечерта останах сама в спалнята, където церемониално бях отведена, чудех се каква лудория да измисля, за да изненадам Виктор, и докато го чаках, сърцето ми биеше така, както някога в тържественото навечерие на Нова година, когато се вмъквах незабелязано в салона при струпаните подаръци. Когато съпругът ми влезе и започна да ме търси, задавеният смях изпод муселина, с който се бях обвила, бе последният изблик на чудната радост, оживяваща детските ми игри...“

Когато дочете писмото, което навярно щеше да съдържа доста тъжни наблюдения, щом почваше така, вдовицата бавно остави очилата си на масата, сложи до тях писмото и спря върху племенницата си зелените си очи, чийто светъл огън не бе отслабнал с възрастта.

— Мое дете — подхвана тя, — една омъжена жена не би могла да пише така на младо момиче, без да наруши приличието...

— И аз мислех същото — прекъсна я Жюли — и се срамувах от себе си, докато четяхте...

— Ако на масата някое ядене не ни се харесва, не бива да пречим на другите хора да го опитат, скъпа — добродушно продължи старицата, — особено когато от Ева до наши дни женитбата се струва на всички нещо превъзходно...

Жюли сграбчи писмото и го хвърли в огъня.

— Нямате ли майка?

Графинята трепна, после вдигна бавно глава и промълви:

— Неведнъж от една година насам тъгувам по майка си, но сгреших, че не откликнах на неприязненото отношение на баща си, който не искаше Виктор за свой зет.

Погледна леля си и радостен трепет пресуши сълзите ѝ, когато забеляза добротата, изписана на старческото лице. Протегна нежната

си ръка на маркизата, която като че ли очакваше това. И когато пръстите им се сплетоха, двете жени напълно се разбраха.

— Горкото сираче! — възкликна маркизата.

Тази дума бе последното прозрение за Жюли. Стори ѝ се, че чува отново пророческия глас на баща си.

— Ръцете ви пламтят! Винаги ли са така горещи? — попита възрастната жена.

— Едва от седем-осем дни нямам температура.

— Имали сте температура и сте криели от мен!

— Правя температура от една година — отговори Жюли с тревожен свян.

— Значи, ангелче мое, бракът е бил досега за вас само продължително терзание?

Младата жена не посмя да отговори, но утвърдителното ѝ кимване издаде всичките ѝ страдания.

— Нещастна ли сте?

— О, не, лельо. Виктор ме боготвори и аз го обожавам, той е толкова добър!

— Да, обичате го, но го отбягвате, нали?

— Да... понякога... Той ме търси прекалено често.

— И неведнъж, когато сте сама, се боите да не би да ви изненада?

— Уви, да, лельо. Но аз го обичам, уверявам ви.

— Не се ли обвинявате тайно, че не умеете или не можете да споделите насладата му? Не мислите ли понякога, че законната любов е по-мъчно поносима от престъпната страст?

— Точно така е — отвърна Жюли през сълзи. — Отгатвате всичко в област, която е загадка за мен. Сетивата ми са притъпени, главата ми е празна, с една дума, животът ми е тежък. Потиска ме неизразим страх, който вледенява чувствата ми, потапя ме в постоянно вцепенение. Нямам глас, за да се оплача, нямам думи, за да изкажа мъката си. Страдам и се срамувам, че страдам, като виждам Виктор щастлив от това, което ме убива.

— Детинщини, глупост е всичко това! — извика лелята, чието съсухрено лице изведнъж се озари от весела усмивка, отблясък от радостите през младите и години.

— Ето че и вие се смеете! — каза отчаяно младата жена.

— И аз бях такава — поде бързо маркизата. — Сега, когато Виктор ви е оставил сама, не се ли чувствувате пак девойка, спокойна, без наслаждения, но и без страдания?

Жюли я загледа с широко разтворени смаяни очи.

— Е, да, скъпа моя, обожавате Виктор, нали? Но бихте предпочели да сте негова сестра, а не жена, и изобщо бракът не ви се удава.

— Така е, лелю, но защо се усмихвате?

— Имате право, бедно дете, във всичко това няма нищо весело. В бъдеще ви чака не една беда, ако не ви взема под своя закрила и ако старческата ми зрелост не открие твърде невинната причина за огорчението ви. Племенникът ми не е заслужавал щастието си, глупакът! При царуването на любимия ни Луи XV една млада жена във вашето положение бързо би наказала съпруга си, ако се държи като истински ландскнехт. Какъв егоист! Офицерите на този тираничен император са до един отвратителни невежи. За тях бруталността е галантност, те не само не познават жените, но и не умеят да обичат. Въобразяват си, че щом отиват на смърт на другия ден, са освободени от грижи и внимание към нас. Някога мъжете умееха и да обичат, и да умират както подобава. Аз ще го превъзпитам, племенничке. Ще сложа край на това плачевно, твърде естествено неразбирателство, което би ви ожесточило един срещу друг, ще искате развод, ако не умрете, преди да стигнете до отчаяние.

Жюли слушаше леля си не само с удивление, а и наистина стъписана, изненадана, че чува думи, чиято мъдрост не толкова разбираше, колкото предусещаше, много уплашена, че от устата на опитната си роднина чува, само че в по-мека форма, присъдата на баща си за Виктор.

Може би предугади ясно бъдещето си, навярно предчувствува бремето на идните нещастия, защото избухна в сълзи и се хвърли в обятията на старата дама с думите:

— Бъдете ми майка!

Лелята не заплака, защото революцията остави малко сълзи в очите на жените от бившата монархия. Някога любовта, а по-късно терорът ги накараха да свикнат с най-покъртителните преめждия, затова те запазват сред житейските превратности хладно достойнство, искрена, но сдържана топлота, която им позволява да останат винаги

верни на етиката и благородното държане, които съвременните нрави напълно погрешно отричат.

Вдовицата прегърна младата жена и я целуна по челото с обич и нежност, които по-често са в маниерите и привичките на тези жени, а не в сърцата им. Приласка племенницата си с мили думи, обеща ѝ щастливо бъдеще, успокои я с надежда за любов и ѝ помогна да си легне, като че ли беше нейна дъщеря, чиито възжеления и мъки стават и нейни. Видя се отново млада, неопитна и красива в лицето на племенницата си. Графинята заспа щастлива, че е срещнала приятелка, майка, на която занапред би могла да казва всичко.

На другата сутрин точно когато лелята и племенницата сърдечно и приятелски се целуваха, доказателство за по-силно чувство и по-съвършено общуване на две души, те чуха конски тропот, извърнаха едновременно глави и видяха младия англичанин, който съгласно ритуала си минаваше бавно по улицата. Като че ли бе проучил живота на двете самотни жени и никога не пропускаше обедата или вечерята им. Конят му забавяше ход, без да има нужда да му се припомня. Докато изминаваше разстоянието между двата прозореца на трапезарията, Артър хвърляше тъжен поглед, повечето пъти без да бъде забелязан от графинята, която не му обръщаше никакво внимание. Но свикнала с дребнавото любопитство спрямо най-незначителни събития, целящо да раздвижи провинциалния живот, любопитство, от което мъчно могат да се предпазят и по-издигнатите умове, маркизата се забавляваше със свенливата и сериозна любов на англичанина, изразявана по този безмълвен начин. Периодичните му погледи бяха станали за нея навик и всеки път тя отбелязваше минаването на Артър с нови шеги.

Сядайки на масата, двете жени едновременно изгледаха островитянина. Очите на Жюли и Артър този път се срещнаха с толкова ясно изразено чувство, че младата жена се изчерви. Англичанинът мигом пришпори коня си и отмина в галоп.

— Но какво трябва да направя, госпожо? — попита Жюли леля си. — За хората, които виждат този англичанин, аз безспорно съм...

— Да — прекъсна я леля ѝ.

— Е, добре, не бих ли могла да му кажа да не се разхожда така?

— Та нали тогава ще го накарате да си въобрази, че е опасен, а и можете ли да попречите на някого да се движи, където си иска. От утре няма да се храним в тази стая. Щом няма да ни вижда, младият

аристократ ще прекрати тази любов през прозореца. Ето, мило дете, как се държи една светска жена.

Но съдено бе нещастieto на Жюли да бъде пълно. Едва станали от масата, неочаквано пристигна камериерът на Виктор. Препускал бе от Бурж по обиколни пътища и носеше на графинята писмо от мъжа ѝ. Изоставил императора, Виктор съобщаваше на жена си за падането на империята, завземането на Париж и възторга в полза на Бурбоните във всички краища на Франция. Тъй като не знаеше как да стигне до Тур, той я молеше възможно най-бързо да отиде в Орлеан, където се надяваше да я посрещне с пропуск за нея. Камериерът, бивш военен, щеше да придружи Жюли от Тур до Орлеан, защото Виктор смяташе, че този път все още е свободен.

— Госпожо, нямате ни минута за губене — каза камериерът. — Прусците, австрийците и англичаните ще съединят войските си в Блоа или Орлеан.

Младата жена се приготви за няколко часа и замина с една пътна кола, която леля ѝ ѝ зае.

— Защо не дойдете и вие с нас в Париж? — предложи тя на маркизата, като я целуна. — С възстановяването на Бурбонската династия бихте намерили...

— И без неочакваното ѝ завръщане бих дошла, бедно мое дете, защото съветите ми са крайно необходими и на Виктор, и на вас. Така че ще направя всичко възможно, за да бъда с вас.

Жюли замина с камериерката си и стария военен, който препускаше до пътната кола, за да бди за сигурността на господарката си.

Когато се смрачи и пристигнаха в странноприемницата, където щяха да сменят конете преди Блоа, разтревожена, че една кола трополи неотлъчно зад нейната още от Амбоаз, графинята се подаде на вратичката, за да види кой я следва. На лунната светлина успя да различи Артър, прав на три крачки от нея, вперил очи в колата ѝ. Погледите им се срещнаха. Графинята бързо се отдръпна и цяла се разтрепери от уплаха. Като повечето истински невинни и неопитни жени, тя изпитваше чувство на вина, че неволно е вдъхнала любов на някой мъж. Инстинктивно се боеше, може би от съзнанието за собствената си слабост пред тази толкова дръзка агресивност. Едно от най-силните оръжия на мъжа е страшната възможност да накара една

жена, чието по природа податливо въображение се плаши или оскърбява от преследването, да се занимава с него.

Графинята си спомни съвета на леля си и реши да остане през цялото пътуване в колата, без да слиза. Но при всяка смяна на конете чуваше стъпките на англичанина, който се разхождаше около двете коли, а по пътя досадното трополене на колата му непрекъснато отекваше в ушите ѝ.

Скоро младата жена си помисли, че щом стигне при мъжа си, Виктор ще съумее да я защити от това странно преследване. „Ами ако този млад мъж ме обича?“ Това бе последната ѝ мисъл по повод на Артър. Щом пристигна в Орлеан, колата ѝ бе задържана от прусаците, откарана в двора на странноприемница и поставена под стража. Всяка съпротива беше излишна. С властни знаци чужденците обясниха на тримата пътници, че са получили заповед никой да не слиза от колата. Графинята плака около два часа, пленница сред войниците, които пушеха, смееха се и от време на време я поглеждаха с безочливо любопитство. Но най-сетне видя, че се отдръпват доста почтително от колата при тропота на няколко коня. Скоро група висши чуждестранни офицери начело с австрийски генерал наобиколиха пътната кола.

— Госпожо — каза ѝ генералът, — приежете извиненията ни. Станала е грешка, можете да продължите без страх пътуването си. Ето ви пропуск, който ще ви спести занапред всякакви неприятности.

Графинята взе разтреперана документа и смотоледи нещо. До генерала забеляза в униформа на английски офицер Артър, комуто навярно дължеше бързото си освобождение. Едновременно радостен и тъжен, младият англичанин извърна глава и само крадешком се осмели да я погледне.

Благодарение на пропуска госпожа Д'Егльомон пристигна в Париж без неприятни произшествия. Там завари съпруга си, който, освободен от клетвата си за вярност към императора, бе приет най-любезно от граф Д'Артоа, току-що назначен за генерал-лейтенант на кралството^[8] от брат си Луи XVIII. Виктор получи генералски чин в гвардията. Ала посред празненствата в чест на завръщането на Бурбоните голямо нещастие, което щеше да се отрази на живота ѝ, сполетя бедната Жюли: загуби маркиза Дьо Листомер-Ландон.

Старата дама умря от радост и емболия, когато видя отново в Тур Ангулемския херцог. Така че съществува, упълномощено от възрастта

си да просвети Виктор, единственото, което с ловките си съвети можеше да направи по-съвършено разбирателството между мъжа и жената, бе мъртво. Жюли почувствува колко голяма бе тази загуба. Сега между нея и съпруга ѝ оставаше само тя. Но млада и плаха, отначало щеше да предпочете страданието пред оплакването. Самото съвършенство на характера ѝ не ѝ позволяваше да се отклони от задълженията си или да се опита да открие причината за страданията си; премного деликатно беше да ги преустанови; би накърнила моминския си свян.

Няколко думи за съдбата на господин Д'Егльомон при Реставрацията.

Нима не се срещат много мъже, чието душевно нищожество е тайна за повечето хора, които ги познават? Високо обществено положение, благороден произход, важен пост, известни маниери, голяма сдържаност в поведението или престижът на богатството са за тях все едно стража, която не позволява на критичния дух да проникне до съкровено им съществуване. Тези хора приличат на кралете, чиито истински ръст, характер и нрави никога не са нито добре опознати, нито правилно оценени, защото са гледани много отдалеч или много отблизо. Тези мъже с измамни достойнства питат, вместо да говорят, притежават изкуството да извадят другите на сцената, за да не позират самите те пред тях. После удачно и ловко дърпат конците на страстите или интересите им и си играят по този начин с хора, които всъщност ги превъзхождат. Превръщат ги в марионетки и ги считат незначителни, защото са ги снижили до себе си. Тогава поставят естественото тържество на неизменната посредственост над гъвкавите големи умове. Затова, за да прецени тези празноглавци и да измери отрицателната им стойност, страничният наблюдател трябва да бъде не по-умен, а по-прозорлив, да има не широки възгледи, а търпение, не възвишени идеи, а хитрост и такт. Но колкото и сръчно самозванците да скриват слабите си страни, много трудно биха излъгали жените, майките, децата си или семейния приятел. Само че почти винаги близките им пазят в тайна нещо, което донякъде засяга общата чест, и често дори им помагат да заблуждават обществото.

Ако благодарение на тези семейни заговори много глупаци минават за изключителни мъже, от друга страна, много изключителни

мъже минават за глупаци. Така че обществото винаги разполага със същия брой привидни възможности.

Помислете си сега за ролята на една умна и чувствителна жена при наличието на такъв съпруг. Не сте ли наблюдавали съществувания, изтъкани от страдание и преданост, за които нищо на този свят не би могло да възнагради някои любвеобилни и нежни сърца? Ако някоя силна жена попадне в това ужасно положение, тя излиза от него чрез престъпление, както направи Екатерина II, наричана при това Велика. Но тъй като не всички жени седят на трон, повечето от тях се обричат на нещастен семеен живот, който, макар да е неизвестен, не е по-малко трагичен. Тези от тях, които се опитват незабавно да намерят лек за бедите си, често само променят терзанията си, когато искат да останат верни на дълга си, или допускат прегрешения, ако нарушат закона заради удоволствието си. Всички тези размисли могат да се приложат към интимния живот на Жюли.

Докато Наполеон не бе паднал, граф Д'Егльомон — полковник като толкова други, добър адютант, превъзходен изпълнител на опасни поръчения, но неспособен за важно решение — не будеше никаква завист, минаваше за един от смелчаците, любимци на императора, и беше това, което на войнишки жаргон се нарича „добро момче“. Реставрацията му върна титлата маркиз и той не се оказа неблагодарен: последва Бурбоните в Ганд. Тази проява на логика и вярност опроверга предсказанието на тъста му, който твърдеше, че зет му никога няма да стане генерал.

При повторното завръщане на краля, назначен за генерал-лейтенант и отново маркиз, господин Д'Егльомон започна да се домогва до перска титла, възприе максимите и политическата линия на вестник „Консерватър“, обгърна се в тайнственост, която не криеше нищо, държеше се важно, задаваше въпроси, говореше малко и го сметнаха за задълбочен човек. Вечно скрит зад вежливи маниери, въоръжен с формули, запомнящ и изричащ клишетата, които редовно се произвеждат в Париж, за да предадат в опростен вид на глупаците смисъла на великите идеи или събития, светските хора го провъзгласиха за човек с вкус и познания. Закостенял в аристократичните си убеждения, той бе даван за пример като силен характер. Ако случайно станеше безгрижен и весел както преди, другите тълкуваха незначителните му глупави приказки като

дипломатически недомлъвки. „О, той не говори каквото мисли“ — казваха си съвсем сериозни хора. Еднакво добре му служеха както качествата, така и недостатъците му. Храбростта му бе спечелила завидна военна репутация, неопровергана от нищо, защото никога не беше командувал лично той. Мъжественото му благородно лице предполагаше щедър ум, а изразът му не беше измама само за жена му. Като чуваше, че всичко живо цени мнимите му таланти, маркиз Д'Егльомон накрая сам се убеди, че е един от най-забележителните мъже в двора, където съумя да се хареса благодарение на външността си и различните му достойнства бяха приети без оспорване.

Господин Д'Егльомон обаче беше скромен вкъщи, инстинктивно чувствуваше превъзходството на жена си, макар да бе млада, и неволното му уважение, създаде негласно надмощие, което маркизата бе принудена да приеме, въпреки че положи много усилия, за да отхвърли това бреме. Съветница на мъжа си, тя направляваше действията и богатството му. Това протиевествено влияние над него беше един вид унижение за нея и източник на много огорчения, които погребваше в сърцето си. Най-напред женският ѝ усет ѝ подсказваше, че е много по-приятно да се подчиняваш на надарен мъж, отколкото да ръководиш глупак, и че млада съпруга, принудена да мисли и да действува като мъж, не е нито жена, нито мъж, отказва се от цялото очарование на пола си, а не придобива нито една от привилегиите, отредени от нашите закони на по-силните. Съществуването ѝ бе жестока подигравка. Не беше ли принудена да тачи кух идол, да закриля своя покровител, жалко създание, което в отплата за неизменната ѝ преданост ѝ подхвърляше егоистична мъжка любов, виждаше в нея само жената, не благоволяваше или не умееше (еднакво силно оскърбление) да се заинтересува дали тя изпитва наслада и на какво се дължи тъгата и линеенето ѝ? Както повечето съпрузи, които чувствуват игото на превъзхождащия ги ум, маркизът спасяваше честолюбието си, като заключаваше от физическата слабост на Жюли, че тя и духом е слаба, охотно я жалеше и упрекуваше съдбата, че му е дала за съпруга болнава девойка. С една дума, представяше се за жертва, а беше палач. Обременена от злощастията на тъжното си съществуване, маркизата трябваше при това да се усмихва на глупавия си господар, да краси с цветя къща в траур и да показва щастие върху побледнялото си от скрити терзания лице.

Отговорността в името на честта, възхитителното себеотрицание неусетно придадоха на младата маркиза достойнството, съзнание за добродетел, които я предпазваха от опасностите на обществото. А и ако искаме да проучим основно сърцето ѝ, може би съкровено несподелено нещастие, увенчало първата ѝ наивна любов, ѝ вдъхна отвращение към всяка страст. Може би тя остана чужда и на увлечението, и на престъпните, опияняващи радости, които карат някои жени да забравят мъдрите закони и добродетелните принципи, на които се крепи обществото.

Отказвайки се като от блян от прелестните изживявания и нежната хармония, обещавани ѝ от госпожа Дьо Листомер-Ландон, тя с примирение зачака края на мъките си, надявайки се да умре млада. Откакто се бе завърнала от Тур, здравословното ѝ състояние всеки ден се влошаваше и болестта отмерваше дните ѝ, изтънчено страдание, между другото привидно привлекателно, което повърхностните хора можеха да вземат като приумица на кокетка.

Лекарите биха осъдили маркизата да лежи по цял ден на дивана, където тя линееше сред цветя, вехнеше като тях. Беше толкова слаба, че не понасяше разходките и чистия въздух. Излизаше само в затворена кола. Постоянно оградена от всички чудеса на нашия лукс и на съвременната индустрия, тя приличаше не толкова на болна, колкото на изнежена кралица. Неколцина приятели, влюбени навярно в нещастieto и немощта ѝ, сигурни, че винаги ще я намерят у дома ѝ, и вероятно разчитащи, че след време ще оздравее, ѝ носеха новини и я уведомяваха за хилядите дребни събития, които правят парижкия живот така разнообразен. Нейната печал, макар сериозна и дълбока, беше все пак печал сред разкош. Маркиза Д'Егльомон приличаше на красиво цвете, чийто корен е прояден от черен червей.

Понякога тя отиваше в обществото не защото я влечеше, а заради изискванията на положението, към което се стремеше съпругът ѝ. Гласът ѝ и съвършеното ѝ пеене предизвикваха аплодисменти, които почти винаги ласкаят една млада жена, но за какво ѝ бяха успехи, които за нея не бяха свързани нито с чувства, нито с надежди? Мъжът ѝ не обичаше музиката, тя почти винаги се притесняваше в салоните, където красотата ѝ привличаше заинтересовано ухажване. Здравословното ѝ състояние възбуждаше едва ли не жестоко съчувствие, жалко любопитство. Бе засегната от възпаление, доста

често смъртоносно, което жените си поверяват от ухо на ухо и за което съвременната медицина все още не е намерила име. Макар и да не споделяше с когото и да било, причината за болестта ѝ не беше тайна за никого. По душевен строй все още девойка въпреки брака, най-беглият поглед я караше да се срамува. Затова, за да не се черви, винаги се появяваше в обществото весела и засмяна, преструваше се на доволна, твърдеше, че е добре, и избягваше въпросите за здравето си с целомъдрени мъже.

Ала през 1817 година едно събитие много измени плачевното състояние, в което дотогава се намираше Жюли. Тя роди момиченце и пожела да го кърми. В продължение на две години вълнуващите занимания и неспокойните радости на майчинството направиха живота ѝ по-малко нещастен. По необходимост спеше отделно от мъжа си. Лекарите ѝ предрекоха по-добро здраве, но маркизата не повярва на предсказанията им. Като всички, за които животът вече е лишен от сладост, тя виждаше в смъртта благоприятна развръзка.

Началото на 1819 година за нея бе по-жестоко от когато и да било. Точно когато се радваше на липсата на близост със съпруга си, която бе съумяла да извоюва, пред очите ѝ се разкри страшна бездна: мъжът ѝ постепенно бе отвикнал от нея. Охлаждането на не особено горещото му и чисто егоистично чувство можеше да доведе до неприятности, които Жюли предвиждаше с тънкия усет и благоразумието си. Макар да бе сигурна, че ще запази голяма власт над Виктор и че винаги е спечелила уважението му, тя се боеше от въздействието на плътската страст върху един толкова посредствен и суетно безразсъден мъж.

Често приятелите ѝ я заварваха потънала в дълбок размисъл. Най-непрозорливите я разпитваха за тайната причина, шегувайки се, като че ли една млада жена не може да мисли за друго освен за развлечения, като че ли в мислите на една майка няма почти винаги дълбок смисъл. Впрочем нещастията, както и истинското щастие водят към съзерцание.

Понякога, докато си играеше със своята Елен, Жюли мрачно я поглеждаше, преставаше да отговаря на детските въпроси, които доставят такова удоволствие на майките, и се запитваше за сегашната и бъдещата си съдба. Ако внезапно си спомнеше парада в Тюйлери, очите ѝ се пълнеха със сълзи. Пророческите думи на баща ѝ отново

отекваха в ушите ѝ и тя се упрекуваше, че не е оценила мъдростта им. От безразсъдното ѝ непокорство произтичаха всичките ѝ нещастия и тя често не знаеше кое от тях е най-трудно поносимо.

Не само нежните съкровища на душата ѝ останаха непризнати, но тя никога не успяваше да накара мъжа си да я разбере дори за най-обикновените неща от живота. Точно когато в нея се развиваше най-силно и най-активно способността да обича, позволената, съпругеската любов се изпаряваше сред тежки физически и душевни страдания. Освен това изпитваше към съпруга си съчувствие, близко до презрението, което с течение на времето похабява всички чувства. И най-сетне, ако разговорите ѝ с неколцина приятели, ако примерите и няколко приключения във висшето общество не ѝ бяха разкрили, че любовта носи безмерно щастие, собствените ѝ рани биха я накарали да отгатне съкровенията чисти наслади, които навярно свързват сродните души.

В спомените ѝ все по-ясно и по-прекрасно, макар бегло, изплуваше откритото честно лице на Артър: тя не смееше да задържи този спомен. Безмълвната плаха любов на младия англичанин беше единственото събитие след женитбата ѝ, оставило няколко скъпоценни следи в тъжното ѝ самотно сърце. Може би всички измамени надежди, всички несбъднати желания, които постепенно помрачаваха духовния хоризонт на Жюли, се пренесоха чрез естествена игра на въображението върху този мъж, чиито маниери, чувства и характер бяха като че ли толкова еднакви с нейните. Но тази мисъл винаги изглеждаше приумица, блян. След това нереално мечтание, завършващо с въздишки, Жюли се опомняше по-нещастна и по-ясно чувствуваше латентните си терзания, временно приспани под крилете на въображаемо щастие.

Понякога жалбите ѝ ставаха буйни и дръзки, тя копнееше за наслада на всяка цена, но по-често оставаше в плен на някакво тъпо вцепенение, слушаше, без да разбира, или в главата ѝ блуждаеха толкова неясни и неопределени мисли, че не би намерила думи, за да ги изрази. Наранена в най-съкровенията си желания, в брачната връзка, за която някога като момиче бе мечтала, тя бе принудена да преглъща сълзите си. Кому би се оплакала и кой би я чул? А и бе безкрайно деликатна, пленително стеснителна в чувствата си и умееше да премълчава излишното оплакване, да не използва предимството си,

когато тържеството ѝ би унищожило и победителя, и победения. Жюли се опитваше да предаде собствените си способности и добродетели на господин Д'Егльомон и се хвалеше, че изпитва щастието, което ѝ липсваше. Целият ѝ тънък усет се изразходваше съвсем напразно, за да щади, тайно от самия него, мъжа си, като с това поддържаше деспотизма му. В някои мигове бе пияна от нещастие, без мисъл, без юзда, но истинското ѝ благочестие винаги я връщаше към върховната надежда: намираще убежище в бъдния живот, достойна за възхищение вяра, която ѝ помагаше да се нагърби отново с мъчителната си задача. Душевните ѝ изтезания, ужасните ѝ двубои със самата нея бяха безславни, продължителните ѝ тъжни настроения не бяха известни никому. Нито едно човешко създание не бе свидетел на безрадостните погледи и горчивите и сълзи, проливани сегиз-тогиз в самота.

Опасността от критичното положение, до което маркизата неусетно стигна по силата на обстоятелствата, възникна пред нея най-сериозно през една януарска вечер на 1820 година.

Когато двама съпрузи напълно се познават и отдавна са свикнали един с друг, когато жената умее да тълкува и най-дребните жестове на мъжа и да отгатва чувствата и нещата, които скрива от нея, тогава от някои разсъждения или предишни забележки, случайни или подхвърлени небрежно, тя често стига до внезапни прозрения. Неведнъж се пробужда ненадейно на ръба или в дъното на бездна. Така маркизата, доволна, че е сама от няколко дни, разкри тайната за самотата си. Непостоянен, уморен, великодушен или изпълнен със съжаление към нея, мъжът ѝ вече не ѝ принадлежеше. В този миг тя не помисли за себе си, нито за страданията и жертвите си. Вече бе само майка и се замисли за съдбата, бъдещето и щастието на дъщеря си, единственото същество, от което получаваше малко радост, нейната Елен, единственото богатство, което я свързваше с живота. Сега Жюли искаше да живее, за да предпази детето си от ужасното робство, под което една мащеха можеше да задуши живота на скъпото ѝ същество.

При тази нова тревога за злокобно бъдеще тя изпадна в един от онези пламенни размисли, които могат да погълнат цели години. Занапред между нея и мъжа ѝ щеше да има цял мисловен мир, чието бреме щеше да тегне само върху нея. Досега сигурна, че е обичана от Виктор, доколкото той беше в състояние да обича, тя служеше предано на щастие, което не споделяше, но днес, лишена от задоволството, че

със своите сълзи гради щастието на мъжа си, сама в света, оставаше ѝ само една участ: нещастieto. Всред отчаянието, омаломощило силите ѝ, в тишината и спокойствието на нощта, точно когато, напускайки софата^[9] си и почти угасналия огън, тя отиде със сухи очи и лампа в ръка да се полюбува на дъщеря си, господин Д'Егльомон се прибра много оживен. Жюли го накара да сподели възхищението ѝ от спящата Елен, но той отвърна на възторга на жена си с баналната фраза:

— На тази възраст всички деца са сладки.

После, като целуна нехайно челцето на дъщеря си, спусна завеските на люлката, погледна Жюли, улови я за ръка и я привлече на същия диван, където преди малко я бяха осенили толкова съдбовни мисли.

— Много сте красива тази вечер, госпожо Д'Егльомон! — възкликна той с непоносимата си жизнерадост, чиято празнота бе така добре позната на маркизата.

— Къде прекарахте вечерта? — попита го тя, преструвайки се, че ѝ е напълно безразлично.

— У госпожа Дьо Серизи.

Той бе взел от камината едно ветрило и внимателно разглеждаше прозрачната материя, без да забележи следите от сълзите по лицето на жена си. Жюли потрепери. Никой език не би бил достатъчен да изрази потока от мисли, който бе принудена да заприщи.

— Госпожа Дьо Серизи устройва концерт идния понеделник и умира от желание да присъствуваш. От доста време не се появяваш в обществото и ето че тя копнее да те види в дома си. Добра жена е и много те обича. Ще ми направиш удоволствие, ако дойдеш, почти приех от твое име...

— Ще отида — заяви Жюли.

Гласът, интонацията и погледът на маркизата бяха така проникновени и особени, че въпреки безгрижието си Виктор учудено я изгледа. Това бе всичко. Жюли бе отгатнала, че госпожа Дьо Серизи ѝ е отнела любовта на мъжа ѝ.

Застина неподвижно в безнадеждно съзерцание, привидно погълната от играта на пламъците. Виктор въртеше в ръце ветрилото с отегченото изражение на мъж, който е бил щастлив другаде и донася къщи умората от щастието. След като се прозина няколко пъти, взе свещник в едната си ръка, а с другата обгърна вяло шията на жена си и

пожела да я целуне, но Жюли се наведе, подаде му челото си и получи обичайната целувка за лека нощ — машинална целувка, лишена от любов, един вид гримаса, която в този миг ѝ се стори омразна. Когато Виктор затвори вратата, маркизата се отпусна на един стол, краката ѝ се олюляваха, тя избухна в сълзи. Трябва да сте понесли изтезанието на подобна сцена, за да разберете колко мъка крие тя, за да предугадите какви дълги и страшни драми поражда. Простите, безсъдържателни думи, дългите паузи, жестовете, погледите, начинът, по който маркизът бе седнал пред огъня, държането му, когато се бе опитал да целуне жена си по шията — всичко бе превърнало този час в трагична развръзка на самотния и скръбен живот на Жюли. В безумието си тя коленичи пред дивана, зарови лице в него, за да не вижда нищо, и започна горещо да се моли, придавайки на обичайните думи на молитвата си нов смисъл, интимен оттенък, които биха разбили сърцето на мъжа ѝ, ако я бе чул.

Цяла седмица тя обмисляше бъдещето си в плен на своето злощастие, което анализираше, и търсеше средство, без да измени на сърцето си, да си възвърне влиянието над маркиза и да живее достатъчно дълго, за да бди над щастието на дъщеря си. Тогава реши да се бори със съперницата си, отново да се появи в обществото, да блесне, да засвидетелствува привидно любов на мъжа си, каквато вече не можеше да изпитва, да го прелъсти. После, когато с изкуското си държане го подчини на властта си, да бъде кокетна с него, подобно на капризните метреси, за които е удоволствие да тормозят любовниците си. Тази противна игра беше единственото възможно средство срещу сполетялата я беда. Така отново щеше да стане господарка на страданията си, да ги направлява, както ѝ се ще, и да ги разреши, като подчини мъжа си и го обуздае със страшен деспотизъм. Вече не изпитваше никакви угризения да му наложи тежък живот.

За да спаси дъщеря си, с един скок се впусна в хладни, безразлични пресмятания, внезапно прозря вероломството, лъжите на съществата, които не обичат, измамите на кокетството и жестоките хитрини, които извикват толкова дълбока ненавист към жената, смятана тогава от мъжете за вродено престъпна. Без Жюли да съзнава, женското ѝ тщеславие, личният ѝ интерес и едно неясно желание за отмъщение се прибавяха към майчината ѝ любов, за да я тласнат по нов път, където я чакаха нови страдания. Но душата ѝ бе много

благородна, умът ѝ прекалено изтънчен и главно — самата тя бе прекалено откровена, за да може дълго да бъде съпричастна на подобни измами. Свикнала да чете в себе си, при първата стъпка в порока, защото това беше порок, викът на съвестта ѝ щеше да заглуши вика на страстта и егоизма. Всъщност при една млада жена с все още чисто сърце и непорочна в любовта дори майчинското чувство се подчинява на гласа на целомъдрието. Нима свянът не е самата женственост?

Но Жюли не пожела да види нито една опасност, нито една грешка по новия си път. Отиде при госпожа Дьо Серизи. Съперницата ѝ очакваше да види бледа, линееща жена. Маркизата бе сложила руж и се появи в пълния блясък на вечерния си тоалет, подчертаващ красотата ѝ.

Графиня Дьо Серизи спадаше към жените, които имат претенциите за безгранична власт върху модата и светското общество в Париж. Диктуваше разпоредби, които ѝ се струваха всепризнати, защото биваха одобрени в кръга, в който царуваше. Въобразяваше си, че създава нови думи, беше пълновластна *съдница*. Литература, политика, мъже и жени, всичко бе подложено на цензурата ѝ, а самата тя нехаеше за мнението на другите. Домът ѝ бе във всяко отношение образец на добър вкус.

В салоните ѝ, пълни с елегантни и красиви жени, Жюли взе надмощие над графинята. Духовита, жива, искряща, около нея се събраха най-изтънчените мъже. За отчаяние на жените тоалетът ѝ бе безупречен и всички завидяха на кройката на роклята ѝ, за формата на корсажа, чийто ефект бе приписан на гениалната неизвестна шивачка, защото жените предпочитат да вярват в шивашкото умение, отколкото в прелестта и съвършенството на женското тяло.

Когато Жюли седна на пианото да изпее арията на Дездемона, от всички зали мъжете се стекоха, за да чуят прочутия ѝ, замлъкнал от толкова време глас, и настана пълна тишина. Маркизата изпита силно вълнение, като видя надничащите през вратите глави и прикованите в нея погледи. Потърси с очи мъжа си, изгледа го кокетно и с удоволствие забеляза, че в този миг честолюбието му е извънредно поласкано. Щастлива от победата си, Жюли очарова гостите с първата част на „Al più salice“^[10]. Никога нито Малибран, нито Паста не бяха изпълнявали ария с такова безупречно чувство и интонация. Но тъкмо

когато пристъпи към втората част, тя плъзна очи към отделните групи и зърна Артър, чийто втренчен поглед не се откъсваше от нея. Силен трепет я разтърси и гласът ѝ се схвана.

Госпожа Дьо Серизи се спусна към маркизата.

— Какво ви е, скъпа? О, горката, тя е толкова болна! Боях се, че се заема с нещо не по силите си...

Арията бе прекъсната. Огорчена, Жюли нямаше смелост да продължи и трябваше да понесе вероломното съчувствие на съперницата си. Всички жени шушукаха. Толкова обсъждаха инцидента, че се досетиха за двубоя между маркизата и госпожа Дьо Серизи и не ги пощадиха в злословията си.

Странните предчувствия, тъй често вълнували Жюли, внезапно се сбъднаха. Когато мислеше за Артър, тя охотно си представяше, че един толкова нежен и деликатен на вид мъж сигурно ще остане верен на първата си любов. Понякога се ласкаеше, че е обект на красиво увлечение, чистото и искрено увлечение на млад човек, отдал всичките си мисли на любимата, посветил ѝ всичките си мигове без ни най-малко отклонение, мъж, който се изчервява от нещо, което извиква руменина по лицето на жената, мисли като нея, не дава повод за ревност и се отдава на любимата, пренебрегвайки амбиции, слава или богатство. Представяла си бе всичко това по повод на Артър неразумно, за развлечение, а ето че внезапно ѝ се стори, че мечтата ѝ се е сбъднала. Прочете върху едва ли не женственото лице на младия англичанин задълбочените мисли, тихата печал и скръбното примирение, на които бе жертва самата тя. Позна себе си в него. Нещастieto и тъгата са най-красноречивите тълкуватели на любовта и невероятно бързо хвърлят мост между две страдащи същества. Вътрешният поглед и интуицията за нещата и идеите са точни и пълни при тях. Затова силният шок, който изживя, разкри на маркизата всички опасности в бъдеще. Доволна, че може да оправдае смущението си с обичайното си болезнено състояние, тя с готовност прие коварното състрадание на госпожа Дьо Серизи.

Прекъсването на ромansa бе събитие, обсъждано доста различно от гостите. Едни оплакваха участта на Жюли и съжаляваха, че толкова надарена жена е загубена за обществото, други се опитваха да узнаят причината за болестта и усамотението ѝ.

— Е, драги Ронкрол — споделяше маркизът с брата на госпожа Дьо Серизи, — ти ме облажаваше за госпожа Д’Егльомон и ме упрекуваше, че ѝ изменям? Охо, съдбата ми едва ли би ти се сторила завидна, ако поживееш като мен една-две години край красива жена, без да смееш да целунеш ръката ѝ, за да не би да я счупиш. Никога не се обременявай с такива нежни съкровища, хубави само за витрина, чиято крехкост и висока цена ни задължават винаги да ги пазим. Извеждаш ли често красивия си кон, за който, както ми казаха, се боиш от проливния дъжд и снега? Това е моят случай. Вярно, сигурен съм в добродетелността на жена си, но женитбата ми е луксозно украшение и ако си въобразяваш, че съм женен, мамиш се, затова и измените ми са донякъде законни. Бих желал да зная как бихте постъпили на мое място вие, господа присмехулници. Много мъже не биха били така внимателни като мен спрямо жените си. Сигурен съм — прибави той, като сниши глас, — че госпожа Д’Егльомон нищо не подозира. Така че нямам никакво право да се оплаквам, твърде щастлив съм... И все пак едва ли има нещо по-неприятно за чувствителен мъж от страданията на едно бедно създание, към което е привързан...

— Значи, си много чувствителен, защото рядко си у вас — отвърна господин Дьо Ронкрол.

Приятелската шега разсмя слушателите, но Артър остана хладен и невъзмутим, като джентълмен, чиято основна черта е сериозната съдържаност. Странните думи на съпруга събудиха навярно известни надежди у младия англичанин, който търпеливо зачака мига да остане насаме с господин Д’Егльомон — и скоро му се представи такъв случай.

— Господине — каза му той, — с безкрайно огорчение наблюдавам състоянието на госпожа маркизата и ако знаехте, че ако не спазва специален режим, ще умре в мъчения, сигурно не бихте се шегували с болестта ѝ. Имам донякъде право да ви говоря така, защото съм уверен, че мога да спася госпожа Д’Егльомон и да я върна към живота и щастието. Не е много естествено човек с моето обществено положение да бъде лекар, а ето че случаят пожела да изуча медицината. Доста се отегчавам — добави той, приписвайки си студен егоизъм с оглед на намеренията си, — затова ми е все едно дали ще посветя времето и пътуванията си на някое болно създание, или ще задоволявам глупавите си прищевки. Редки са случаите на изцеление

от подобни заболявания, защото изискват много грижи, време и търпение. Трябва главно да си заможен, да пътуваш, да следваш добросъвестно предписания, различни всеки ден, но не неприятни. И двамата сме благородници — каза той, като употреби английската дума „джентълмен“ — и можем да се разберем. Предупреждавам ви, че ако приемете предложението ми, всеки миг ще бъдете съдник на поведението ми. Няма да предприема нищо без вашето одобрение и контрол и отговарям за успеха, ако сте съгласен да ми се подчинявате. Освен ако не държите да бъдете дълго съпруг на госпожа Д'Егльомон — завърши той поверително.

— Едно е сигурно, милорд — отвърна през смях маркизът, — че само англичанин можеше да ми направи такова странно предложение. Позволете ми да не го отхвърля, но и да не го приема засега. Ще размисля над него и главно — жена ми трябва да си каже думата.

В този миг Жюли отново седна на пианото. Изпя арията на Семирамида „*Son regina, son guerriera*“^[11]. Единодушни, но приглушени аплодисменти, благопристойните аплодисменти на предградието Сен-Жермен, бяха доказателство за предизвикания от нея възторг.

Когато Д'Егльомон отведе жена си в пищния си дом, Жюли с тревожно задоволство видя бързия успех на експеримента си. Заинтригуван от ролята, която тя току-що бе изиграла, съпругът ѝ реши да я ухажда, сякаш е актриса. Жюли се забавляваше, че се отнася така с нея, омъжената и добродетелна жена. Опита се да се възползува от властта си и в тази първа битка пак стана жертва на добротата си, но това беше най-страшният урок, който съдбата ѝ бе отредила.

Към два-три часа сутринта Жюли се бе полунадигнала, мрачна и умислена, в брачното легло. Мъждукаща лампа слабо осветяваше спалнята, тънеща в дълбока тишина. От около един час, измъчвана от раздиращи угризения, маркизата ронеше сълзи, чиято горчивина могат да разберат само жени, които са изпадали в подобно положение. Би трябвало да имат чувствителността на Жюли, за да изпитат като нея ужас от пресметливата си ласка, за да бъдат така нещастни заради хладните си целувки. Апостазия на сърцето, утежнена още повече от мъчителното проституиране. Жюли се чувствуваше унижена, проклинаше брака, би предпочела смъртта. И ако дъщеря ѝ не бе проплакала в съня си, може би щеше да се хвърли от прозореца.

Господин Д'Егльомон спокойно спеше до жена си, без да се пробуди от горещите сълзи, които падаха върху него.

На другия ден Жюли успя да се държи весело. Намери сили да изглежда щастлива и да прикрие вече не тъгата, а непреодолимия си ужас. От този ден не се считаше вече безупречна съпруга. Не беше ли изменила на себе си и щом бе така, не бе ли способна на преструвки и не можеше ли по-късно да развихри удивително притворство в съпружеските простъпки? Бракът ѝ бе причина за тази перверзност, априори все още латентна. Ала вече си бе задала въпроса защо да устои на любим любовник, щом се отдава против сърцето си и против гласа на природата на съпруг, когото вече не обича. Всички прегрешения, а може би и всички престъпления имат в основата си едно неправилно съждение или краен егоизъм. Обществото съществува само благодарение на индивидуалните жертви, изисквани от законите. Не се ли задължаваш да тачиш условията, които го поддържат, щом приемаш изгодите му? Бедняците, лишени от хляб и принудени да зачитат собствеността, не заслужават толкова състрадание, колкото жените, наранени в повика на природата си и вродената си деликатност.

Няколко дни след тази нощ, чиято тайна остана погребана в брачното легло, Д'Егльомон представи лорд Гренвил на жена си. Жюли прие Артър със студена вежливост, която правеше чест на двуличието ѝ. Наложил мълчание на сърцето си, забулил погледа си, придаде твърдост на гласа си и можа да задържи бъдещето в свои ръце. После, когато изпита чрез тези вродени женски средства целия обсег на любовта, която бе вдъхнала, госпожа Д'Егльомон с радост посрещна обещанието за бързо изцеление и не се противопостави на волята на мъжа си, който упорито настояваше да я повери на грижите на младия лекар. И все пак тя оказа доверие на лорд Гренвил чак след като се убеди от думите и държането му, че той ще има благородството да страда мълчаливо. Имаше абсолютна власт над него и вече злоупотребяваше — та нали беше жена?

Монконтур^[12] е старинен замък, разположен върху една от светлите скали, в чието подножие тече Лоара, недалеч от мястото, където се беше спряла Жюли през 1814 година. Един от малките

туренски замъци — бели, приветливи, със скулптирани кулички, бродирани като мелинска дантела. Кипри, привлекателни замъци, оглеждащи се във водите на реката, със скупчените си черници, лозя, с врязаните пътеки, дълги, ажурни балюстради, скални пещери, плъзнал бръшлян и стръмни ридове. Покривите на Монконтур искрят под слънчевите лъчи, всичко пламти. Хиляди спомени от испанското владичество придават особена поезия на очарователната сграда; ветрецът е наситен с мирис на жълтуги и камбанки, въздухът гали, земята навред се усмихва, някаква нежна магия, обгръща душата, изпълва я с нежност и любов, размеква я и я приласкава. Красивият омаен край приспива страданията и пробужда страстите. Никой не остава равнодушен под чистото небе, пред проблясващите води. Тук замира не една амбиция. Тук се потапяте в лоното на безбурно щастие, както слънцето всяка вечер се забулва в пурпур и лазур.

В една мека августовска вечер през 1821 година двама души изкачваха каменистите пътеки, прорязващи скалите, върху които е построен замъкът, и се устремяваха нагоре, за да се полюбуват навярно оттам на широката панорама. Тези двама души бяха Жюли и лорд Гренвил, по тази Жюли беше съвсем друга. Здрава руменина заливаше лицето ѝ. Очите ѝ, излъчващи жизненост и сила, блестяха през нежната влага, придаваща такова непобедимо очарование на детските очи. Усмихваше се широко, беше щастлива, че живее, и живееше пълноценно. Лесно можеше да се види по начина, по който вдигаше мъничките си крачета, че никакво неразположение не затруднява както преди и най-лекото ѝ движение, не придава вялост на погледите, думите, жестовете ѝ. Под белия копринен чадър, предпазващ я от топлите слънчеви лъчи, тя приличаше на младоженка под булчински воал, на девица, готова да се отдаде на дивните радости на любовта.

Артър я водеше с грижливост на влюбен, както се води дете, избираше най-гладкия път, помагаше ѝ да избягва камъните, показваше ѝ внезапно разкрила се гледка или я спираше пред някое цвете, винаги подтикван от хубаво чувство, нежно внимание, дълбок усет за доброто самочувствие на тази жена, и всички тези пориви сякаш му бяха вродени, еднакво, а може би и по-необходими, отколкото за собственото му съществуване. Болната и лекарят ѝ вървяха в крак, без да се изненадват от тази съгласуваност, която като че ли съществуваше от първия ден на пътуването им. Подчиняваха се на една и съща воля,

спираха се под въздействието на едни и същи усещания. Погледите и думите им съответствуваха на общите им мисли.

И двамата, стигнали на горния край на едно лозе, изпитаха желание да си починат върху един от дългите бели камъни, добивани от пещерите в скалния масив. Но преди да седне, Жюли огледа местността.

— Какъв красив край! — възкликна тя. — Да вдигнем палатка и да живеем тук. Виктор, елате, елате тук!

Господин Д'Егльомон отговори отдолу с ловен вик, но не ускори крачка. Поглеждаше само от време на време жена си, когато виещата се пътека му позволяваше.

Жюли вдъхна с наслада, като вдигна глава и хвърли на Артър един от проникновените погледи, с които една умна жена изцяло разкрива мисълта си.

— О, бих искала да остана завинаги тук! Можеш ли да се наситиш на тази прекрасна долина? Знаете ли името на тази живописна река, милорд?

— Сиз.

— Сиз — повтори тя. — Ами там отсреща?

— Това са склоновете на Шер.

— А надясно? А, това е Тур, но вижте как се очертават красиво в далечината кулите на катедралата!

Умълча се и отпусна протегнатата си към града ръка върху ръката на Артър. И двамата се любуваха безмълвно на пейзажа и на красивата хармонична природа. Ромонът на водите, чистият въздух, безоблачното небе, всичко се съгласуваше с мислите, напирани във влюбените им млади сърца.

— О, боже мой, как обичам този край! — повтори Жюли с растящ, чистосърдечен възторг. — Дълго ли живяхте тук? — попита го след кратка пауза.

Лорд Гренвил потръпна при думите ѝ.

— Ей там — тъжно отвърна той, като посочи няколко ореха край пътя, — там ви видях за пръв път, аз, пленникът...

— Да, но тогава бях много печална. Природата ми се стори дива, а сега...

Тя млъкна, лорд Гренвил не смееше да я погледне.

— На вас — поде най-сетне Жюли след дълго мълчание — дължа това удоволствие. Нали трябва да съм жива, за да се радвам на живота, а няма досега не бях мъртва за всичко? Вие ми дадохте нещо повече от здраве, научихте ме да съзнавам пълната му стойност...

Жените притежават неповторимата дарба да дадат израз на чувствата си, без да си служат с много силни думи. Красноречието им е главно в тона, жеста, позата, погледите. Лорд Гренвил закри лице, защото очите му бяха пълни със сълзи. Жюли за пръв път му благодареше, откакто бяха тръгнали от Париж.

В продължение на цяла година той се бе грижил за маркизата най-всеотдайно. Подпомогнат от Д'Егльомон, бе я завел на минералните бани в Екс, после — на морския бряг, в Ларошел. Всеки миг бе следил промените в разнебитения организъм на Жюли, настъпили благодарение на мъдрите му природосъобразни предписания, обграждал я бе с внимание, както страстният градинар бди над рядко цвете. Привидно маркизата бе приемала компетентните грижи на Артър с егоизма на парижанка, свикнала да бъде ухажвана, или с безгрижието на куртизанка, нямаща представа нито за цената на нещата, нито за стойността на мъжете, съдеща за тях само доколкото й са полезни.

Забележително е въздействието на природния пейзаж върху душата. Ако неизбежно на брега на морето ни обзема меланхолия, друг закон на нашата впечатлителна природа е, че чувствата ни се пречистват в планините: любовта става по-дълбока, навярно за сметка на външната изява. Изгледът към обширния басейн на Лоара, високото красиво възвишение, където бяха седнали двамата влюбени, може би бяха причина за дивното умиротворение, в което за пръв път вкусуваха щастието да отгатват голямата любов, скрита в привидно незначителни разговори.

Точно когато Жюли изрече думите, които така силно развълнуваха лорд Гренвил, лек ветреца разлюля върховете на дърветата и донесе свежестта на водите чак до тях. Няколко облака забулиха слънцето и меки сенки подчертаха красотата на очарователната местност.

Жюли извърна глава, за да не види младият лорд сълзите, които успя да сдържи, мигновено разчувствуван от вълнението на Артър. Не посмя да вдигне към него очи, за да не би той да прочете премного

радост в погледа ѝ. Женският инстинкт ѝ казваше, че в този опасен час трябва да погребне дълбоко в сърцето си любовта, но и мълчанието можеше да бъде не по-малко опасно. Като забеляза, че лорд Гренвил не е в състояние да каже ни дума, Жюли тихо подхвана:

— Развълнувахте се от думите ми, милорд. Може би този ваш изблик е реакция на изтънчена душа, когато трябва да измени първоначалната си погрешна преценка. Навярно сте ме сметнали за неблагодарна, виждайки ме хладна и сдържана или подигравателна и нечувствителна по време на пътуването, което за щастие скоро ще свърши. Нямахте да бъда достойна за грижите ви, ако не умеех да ги оценя. Нищо не съм забравила, милорд. Уви, нищо няма да забравя — нито предаността ви, докато бдяхте над мен като майка над дете, нито най-вече благородното взаимно доверие, когато разговаряхме като брат и сестра, нито деликатното ви държане. Ние, жените, сме беззащитни срещу подобни изкушения. Милорд, извън властта ми е да ви се отплатя...

С тези думи Жюли бързо се отдалечи, а лорд Гренвил не се опита да я спре. Маркизата отиде към една скала недалеч от него и застина неподвижно. Вълненията им останаха тайна за тях. Навярно безмълвно плачеха. Птичите песни, така весели, така нежни при залез-слънце, като че ли засилиха бурното преживяване, принудило ги да се разделят, природата се заемаше да изрази любовта, за която те не смееха да говорят.

— Чуйте, милорд — поде Жюли, като се изправи пред него с такова достойнство, че си позволи да улови ръката му, — ще поискам от вас да оставите чист и свят живота, който ми възвърнахте. Ще се разделим тук. Зная — добави тя, като видя бледото лице на лорд Гренвил, — че в отплата на предаността ви ще искам от вас жертва, много по-голяма от досегашните, които би трябвало по-добре да възнаградя... Но така трябва... ще напуснете Франция. Когато ви повелявам това, не ви ли давам права, които ще бъдат свещени?

И сложи ръката на младия мъж върху туптящото си сърце.

— Да — промълви Артър и стана.

В този миг той посочи Д'Егълмон, който се появи от другата страна на пътя при балюстрада на замъка. Беше се покатерил там, за да може малката Елен да подскача.

— Жюли, няма да ви говоря за любовта си. Душите ни се разбират сами. Колкото и дълбоки, колкото и скрити да бяха сърдечните ми радости, вие споделихте всички. Чувствувам, знаая, виждам това. Сега получавам дивно доказателство за трайното единение на сърцата ни, но ще избягам... Неведнъж съм премислял толкова ловки начини да убия този мъж, че няма да мога да устоя на изкушението, ако остана край вас.

— И аз съм си мислела същото — отвърна тя и смутеното ѝ лице изрази скръбна изненада.

Ала в тона на гласа ѝ, в неволния ѝ жест се таеше толкова добродетел, толкова увереност в себе си и толкова тайни победи над любовта, че лорд Гренвил бе изпълнен с възхищение. В непорочната ѝ съвест не се мяркаше и сянка на престъпление. Религиозното чувство, осенило красивото ѝ чело, навярно завинаги прогонваше от него порочните мисли, породени от несъвършената ни същност и показващи както величието, така и опасностите на човешката участ.

— В такъв случай — поде тя — бих заслужила презрението ви и то би ме спасило. — И наведе очи. — Да загубя уважението ви не е ли равносилно на смърт?

Двамата героични влюбени замълчаха, всеки погълнат от мъката си: добри или лоши, мислите им бяха едни и същи и те се разбираха еднакво добре в съкровените си радости и в най-скритите си страдания.

— Не трябва да роптая. Сама изградих нещастния си живот — добави тя и вдигна към небето пълните си със сълзи очи.

— Милорде — извика генералът от мястото си, като му махна с ръка, — тук се срещнахме за пръв път. Може би не си спомняте. Ей там, близо до онези тополи.

В отговор англичанинът рязко кимна с глава.

— Трябваше да умра млада и злочеста — промълви Жюли. — Да, не си въобразявайте, че ще живея. Мъката ще бъде също така смъртоносна, както щеше да бъде ужасната болест, от която ме излекувахте. Не се считам виновна. Не, чувствата ми към вас са неударжими, вечни, но не зависят от волята ми, а аз искам да остана непорочна. Ще бъда вярна на съпружеската си съвест, майчинските си задължения и копнежите на сърцето си. Чуйте — каза му с променен глас, — никога вече няма да принадлежа на този мъж.

И с ужасно отвращение и искреност Жюли посочи съпруга си.

— Законите на обществото — поде тя — изискват да направя живота му щастлив, ще се покоря. Ще бъда негова слугиня. Ще му бъда безгранично предана, но от днес съм вдовица. Не желая да бъда проститутка нито в собствените си очи, нито пред обществото. Ако не принадлежа на господин Д'Егльомон, никога няма да принадлежа другиму. Ще получите от мен само това, което изтръгнахте сега. Ето присъдата, която произнасям над себе си — заяви тя, като погледна гордо Артър. — Тя е неотменима, милорде. А сега знайте, че ако се поддадете на престъпна мисъл, вдовицата на господин Д'Егльомон ще отиде в манастир, било в Италия, било в Испания. Нещастие бе, че заговорихме за любовта си. Признанията бяха може би неизбежни, но нека за последен път да тръпнем така силно. Утре ще кажете, че сте получили писмо, с което ви викат в Англия, и ще се разделим, за да не се видим никога вече.

Изтощена от това усилие, Жюли почувствува, че коленете ѝ се подкосяват, полази я смъртен хлад и с чисто женски порив тя седна, за да не падне в обятията на Артър.

— Жюли! — извика лорд Гренвил. Пронизителният му вик отекна като гръмотевица.

Сърцераздирателният зов изрази всичко, което влюбеният, дотогава безмълвен, не бе успял да каже.

— Какво ѝ е? — попита генералът.

Като чу вика, маркизът ускори крачка и внезапно изникна пред двамата влюбени.

— Няма нищо — отвърна Жюли с възхитителното хладнокръвие на жените в критични мигове на живота благодарение на вродената им изтънченост. — Едва не загубих съзнание под студената сянка на този орех и лекарят ми навярно изтръпна от страх. Та нали съм за него като още незавършено художествено творение? Може би се уплаши, че ще го види унищожено...

Дръзко улови лорд Гренвил за ръка, усмихна се на мъжа си, погледна още веднъж пейзажа, преди да слезе от скалата, и повлече спътника си, стискайки пръстите му.

— Това безспорно е най-красивата местност, която сме виждали — промълви тя. — Никога няма да я забравя. Вижте само, Виктор,

какви далечни хоризонти, каква шир и разнообразие! Този край ме кара да разбера любовта.

И като се смееше едва ли не конвулсивно, но така, че да заблуди мъжа си, весело скочи на пътеката и тръгна по нея.

— Как! Толкова бързо! — каза тя, когато се озова далеч от господин Д'Егльомон. — Как, приятелю? Само след миг няма да можем да бъдем никога вече това, което сме, просто няма да живеем вече...

— Да вървим бавно — отвърна лорд Гренвил, — колите са още далеч. Ще повървим заедно и ако можем да вложим думи в погледите си, сърцата ни ще поживеят още малко.

Тръгнаха по насипа край водите под последните лъчи на залеза, почти безмълвни, произнасяйки маловажни думи, нежни като шепота на Лоара, но разтърсващи душата. Преди да се скрие, слънцето ги обгърна с червените си отблясъци, меланхоличен символ на съдбоносната им любов. Много неспокоен, че не намира колата си там, където я бе оставил, генералът вървеше ту зад двамата влюбени, ту пред тях, без да се намесва в разговора. Благородното и деликатно държане на лорд Гренвил по време на пътешествието им бе разсеяло подозренията на маркиза и до известно време той оставяше жена си свободна, доверявайки се на вероломството на лорда лекар.

Артър и Жюли повървяха още известно време в печално и мъчително единение на посърналите си души. Преди малко, докато изкачваха стръмнините на Монконтур, и двамата изпитваха смътна надежда, тревожно щастие, което не смееха да анализират, но когато се спускаха по насипа, бяха разрушили крехката сграда, построена от въображението им, сдържайки дъха си, като деца, които се боят да не съборят картонените си замъци. Бяха безнадеждни. Същата вечер лорд Гренвил замина. Последният му поглед към Жюли доказа за жалост, че откакто взаимната им симпатия бе разкрила толкова силна страст, той с право се съмняваше в самообладанието си. Когато господин Д'Егльомон и жена му се озоваха на другия ден в колата без спътника си и бързо изминаха отново пътя на маркизата през 1814 година — тогава тя не познаваше любовта и почти проклинаше трайността ѝ, — хиляди забравени впечатления изникнаха в паметта ѝ. Сърцето притежава своя собствена памет. Някоя жена, забравила най-важни събития, помни цял живот неща, свързани с чувствата ѝ. Затова Жюли

си спомняше съвършено ясно най-незначителни подробности. Щастие ѝ доставиха най-дребните случки по време на първото ѝ пътуване, дори мислите, хрумнали ѝ на някои места.

Виктор, отново страстно влюбен в жена си, откакто си бе възвърнала свежата прелест и красота, се притисна до нея. Когато се опита да я прегърне, тя нежно се освободи и намери някакъв претекст, за да избегне невинната му ласка. После скоро се ужаси от допира с Виктор, чиято възбуда усещаше и споделяше, както бяха седнали. Пожела да седне на капрата, но мъжът ѝ бе така любезен да я остави сама в колата. Благодарни му за това внимание с въздишка, която той не разбра, и някогашният полковник прелъстител, тълкувайки в своя изгода меланхолията на жена си, я принуди в края на деня да му говори с твърдост, която му внуши респект.

— Приятелю — каза му тя, — веднъж едва не ме убихте, сам знаете. Ако все още бях неопитно момиче, бих пожертвувала отново за вас живота си може би, но аз съм майка. Имам дъщеря, която трябва да отгледам, и изпитвам еднакво чувство за дълг и към нея, и към вас. Нека изтърпим това нещастие, което еднакво ни засяга. Вие сте по-малко за оплакване, не съумяхте ли да намерите утешения, които съпругеските ми задължения, семейната чест и нещо повече, природата, ми забраняват? Вижте — добави тя, — от разсеяност сте забравили три писма от госпожа Дьо Серизи в едно чекмедже, ето ги. Мълчанието ми доказва, че в мое лице имате съвсем снизходителна жена, която не изисква от вас жертвите, на които я обричат обществените закони, но размислях дълго и зная, че ролите ни са различни и само жената е предопределена да страда. Целомъдрието ми се основава на строги и неизменни принципи. Ще съумея да живея безупречно, но позволете ми да живея.

Замаян от логиката, която жените постигат, просветени от любовта, маркизът бе покорен от женското достойнство, характерно в такива критични положения. Инстинктивното отвращение на Жюли от всичко, което накърняваше любовта и копнежите ѝ, е едно от най-възхитителните качества на жената и се дължи може би на вродена добродетел, която нито законите, нито цивилизацията не могат да заглушат. А и кой би посмял да порицае жените? Не са ли те като жреци без вяра, когато наложат мълчание на изключителното чувство, което не им позволява да принадлежат на двама мъже едновременно?

Ако някои тесногръди хора осъдят сделката, сключена от Жюли между дълга и любовта ѝ, възторжените души ще я обвинят в престъпление. Всеобщото неодобрение свидетелствува или за неприятностите, свързани с нарушението на законите, или за жалкото несъвършенство на институциите, на които се основава европейското общество.

Минаха две години, през които господин и госпожа Д'Егльомон водеха живот на светски хора, всеки на своя страна, срещайки се често в салоните, отколкото у дома си: елегантен развод, с който завършват много женитби във висшето общество. Една вечер по изключение и двамата бяха в собствения си салон. Госпожа Д'Егльомон бе поканила на вечеря една своя приятелка. Генералът, който обикновено вечеряше навън, беше останал у дома си.

— Ще бъдете много щастлива, госпожа маркизо — каза господин Д'Егльомон, като остави върху масата чашата кафе. Погледна госпожа Дьо Уимфен полузакачливо, полутъжно и добави: — Заминавам на дълъг лов с началника на кралската ловджийска свита. Най-малко една седмица ще бъдете истинска вдовица, а вие, струва ми се, желаете точно това... Гийом — обърна се той към прислужника, който влезе, за да прибере чашите, — наредете да впрегнат конете.

Госпожа Дьо Уимфен беше същата Луиза, на която някога госпожа Д'Егльомон препоръчваше да остане неомъжена. Двете жени размениха съчастнически погледи, доказващи, че Жюли бе намерила в лицето на своята приятелка довереница на мъките си, ценна и милосърдна довереница, защото госпожа Дьо Уимфен бе много щастлива в брака си. И тъй като съдбите им бяха противоположни, щастието на едната бе може би гаранция за преданото ѝ участие в нещастията на другата. В подобен случай различната съдба създава почти винаги силна приятелска връзка.

— Нима сега е сезон за лов? — попита Жюли, като погледна равнодушно мъжа си.

Март беше към края си.

— Госпожо, началникът на кралската ловджийска свита отива на лов когато и където пожелае. Ще убиваме глигани в кралската гора.

— Внимавайте да не ви се случи нещастие...

— Нещастиято идва винаги непредвидено — отвърна той с усмивка.

— Колата на господина е готова — съобщи Гийом.

Генералът стана, целуна ръка на госпожа Дьо Уимфен и се обърна към Жюли.

— Госпожо, ами ако стана жертва на някой глиган?... — произнесе той с умолително изражение.

— Какво значи това? — попита госпожа Дьо Уимфен.

— Добре, елате — каза госпожа Д'Егльомон на Виктор.

После се усмихна, сякаш искаше да каже на Луиза: „Ще видиш.“ Вдигна глава към мъжа си и той се приближи да я целуне, но маркизата толкова се наведе, че съпружеската целувка се плъзна по рюшчето на пелерината ѝ.

— Вие ще бъдете свидетел пред Бога — обърна се маркизът към госпожа Дьо Уимфен, — че ми е нужен ферман, за да получа това малко благоволение. Ето как жена ми разбира любовта. Доведе ме дотук сам не зная с каква хитрост... Приятно забавление!

И излезе.

— Но горкият ти мъж е наистина много добър! — възкликна Луиза, когато двете жени останаха сами. — Той те обича.

— О, не прибавяй нито сричка към тази дума. Името, което нося, ме ужасява...

— Но Виктор напълно ти се подчинява — възрази Луиза.

— Подчинението му — отвърна Жюли — се основава отчасти на голямото уважение, което съм му вдъхнала. Според законите аз съм крайно добродетелна жена: правя дома му приятен, затварям очи за любовните му връзки, не накърнявам богатството му. Може да си харчи доходите, както си ще: аз се грижа само да запазя капитала. На тази цена се радвам на спокойствие. Той не се пита или не иска да се запита за моя живот. Само че макар да водя така мъжа си, все пак се плаша от характера му. Аз съм като дресьор на мечка, който трепери да не би някой ден намордникът да се скъса. Ако Виктор си въобрази, че има право да не ме уважава вече, не смея да предвидя какво би могло да се случи, защото е буен, прелива от самолюбие и главно от тщеславие. Ако не е достатъчно умен, за да вземе мъдро решение при деликатни обстоятелства, когато ще бъдат сложени на карта порочните му страсти, какъвто е слабохарактерен, той би ме убил може би в

момента, а сам ще умре от мъка на другия ден. Но няма опасност от таква злокобно щастие...

Настъпи кратко мълчание и мислите на двете приятелки се насочиха към тайната причина за това положение.

— Много жестоко ми се подчиниха — поде Жюли, поглеждайки съучастнически Луиза, — все пак аз не му забраних да ми пише. Ах! Той ме е забравил, и с право. Много страшно би било животът му да бъде разбит! Не стига ли моят? Ще ми повярваш ли, мила, че чета английските вестници с едничката надежда да срещна името му. И знаеш ли, още не се е появил в Камарата на лордовете.

— Нима знаеш английски?

— Не ти ли казах?... Научих го.

— Бедната ми! — възкликна Луиза и улови ръката на Жюли. — Но как можеш още да живееш?

— Това е тайна — отвърна маркизата с едва ли не детинска наивност. — Чуй ме, взимам опият. Историята с херцогиня Дьо... в Лондон ме наведе на тази идея. Нали знаеш, Матюрин написа роман за нея. Капките ми с лауданум са твърде слаби. Спя. Само седем часа съм будна и ги посвещавам на дъщеря си...

Луиза впери очи в огъня, без да посмее да погледне приятелката си, която за пръв път разкриваше пред нея цялото си страдание.

— Луиза, запази тайната ми — замоли я Жюли след кратко мълчание.

Внезапно един прислужник донесе писмо на маркизата.

— Ах! — възкликна тя, като побледня.

— Няма да питам от кого е — каза госпожа Дьо Уимфен.

Маркизата четеше и не чуваше вече нищо: приятелката ѝ видя изписани върху лицето на госпожа Д'Егльомон, която ту пламваше, ту бледнееше, най-бурни чувства, най-опасна възбуда. Най-сетне тя хвърли листа в огъня...

— Това писмо е огън! Ох, задушavam се!

Стана и се заразхожда из стаята. Очите ѝ горяха.

— Не е напускал Париж!

Недовършените ѝ фрази, които госпожа Дьо Уимфен не смееше да прекъсне, бяха последвани от ужасяващи паузи. След всяка от тях гласът ѝ ставаше все по-развълнуван. Последните думи прозвучаха зловещо:

— Не е преставал да ме вижда, без да зная. Един мой случайно уловен поглед му помагал всеки ден да живее. Ти не знаеш, Луиза, той умира и моли да се сбогува с мен. Узнал е, че мъжът ми е заминал тази вечер за няколко дни, и след малко ще дойде. О! Ще умра. Загубена съм. Слушай, остани с мен, няма да посмее пред две жени! О, остани, страхувам се от себе си!

— Но мъжът ми знае, че съм на вечеря при теб, и ще дойде да ме вземе — отвърна госпожа Дьо Уимфен.

— Е добре, ще го отпратя, преди да си тръгнеш. Ще бъда палач и на двама ни. Уви! Той ще си помисли, ме не го обичам вече, а това писмо, мила! То съдържаеше думи, които виждам изписани с огнени букви.

Една кола изтрополи пред вратата.

— Ах! — възкликна маркизата радостно. — Той идва официално, без да се крие.

— Лорд Гренвил! — извести камериерът. Маркизата остана права, неподвижна. При вида на Артър, бледен, отслабнал, посърнал, нямаше място за строгост. Макар че лорд Гренвил бе много неприятно изненадан, че не заварва Жюли сама, той изглеждаше спокоен и студен. Ала за двете жени, посветени в тайната на неговата любов, държането му, тонът на гласа му, погледите му имаха такава власт, каквато приписват на торпилата. Маркизата и госпожа Дьо Уимфен бяха сякаш вцепенени, поразени от невероятното му страдание. Госпожа Д'Егльомон така силно се разтрепери от гласа му, че не смееше да му отговори, за да не би да разкрие цялата му власт над нея. И лорд Гренвил не смееше да погледне Жюли, така че госпожа Дьо Уимфен сама трябваше да поддържа безинтересен разговор.

С поглед, пропит с трогателна признателност, Жюли й благодари за оказаната помощ. После двамата влюбени наложиха мълчание на чувствата си и спазиха предписаните от дълга и условностите граници. Но скоро известиха за идването на господин Дьо Уимфен. Когато той влезе, двете приятелки се спогледаха и разбраха, без да си кажат каквото и да било, възникналото ново затруднение. Невъзможно бе да посветят господин Дьо Уимфен в тайната драма, а Луиза не разполагаше с основателни доводи пред мъжа си, за да го накара да останат при приятелката й.

Когато госпожа Дьо Уимфен наметна шала си, Жюли стана уж да ѝ помогне да го прикачи и тихо ѝ каза:

— Ще имам необходимата смелост. Щом е дошъл открито при мен, от какво да се боя? Но ако не беше ти, в първия миг, като го видях толкова променен, щях да падна в краката му.

После, като се настани отново на малкото канапе, където лорд Гренвил не посмя да седне, тя промълви с треперещ глас:

— Е, Артър, вие не се подчинихте на желанието ми.

— Не можах повече да устоя на желанието да чуя гласа ви, да бъда до вас. Това бе лудост, безумие. Вече не съм господар на себе си. Анализирах се дълго, премного слаб съм. Трябва да умра. Но да умра, без да съм ви видял, без да съм чул шумоленето на роклята ви, без да съм попил сълзите ви, каква смърт!

Понечи да се отдалечи от Жюли, но при рязкото движение един пистолет падна от джоба му. Маркизата погледна оръжието с очи, неизразяващи вече нито страст, нито мисъл. Лорд Гренвил прибра пистолета и явно му стана много неприятно, че този инцидент може да се изтълкува като пресметливост на влюбен.

— Артър? — попита го Жюли.

— Госпожо — отвърна той, свел поглед, — дойдох изпълнен с отчаяние. Исках...

Замълча.

— Искахте да се самоубиете в дома ми! — извика тя.

— Не само себе си — отвърна тихо той.

— Как! Мъжа ми може би?

— Не, не! — извика задавено Артър. — Но успокойте се, зловещият ми план се изпари. Когато влязох, когато ви видях, почувствувах се достатъчно смел, за да мълча, да умра сам.

Жюли се изправи, хвърли се в прегръдките на Артър, който въпреки хълцанията ѝ различи две пропити със страст думи.

— Да позная щастието и да умра... — промълви тя. — Е добре, защо не!

Целият живот на Жюли бе в този проникновен вопъл, зов на природата и любовта, на който се поддават жените, лишени от вяра. Артър я грабна и я отнесе на канапето, обзет от бурен порив на неочаквано щастие. Но маркизата се изтръгна от обятията на любимия си, погледна го с втрепен, отчаян поглед, улови го за ръка, взе

свещник и го повлече към спалнята си; после, до леглото, в което спеше Елен, отмести леко завесите и разкри детето си, като заслони с длан свещта, за да не би светлината да подразни прозрачните, едва затворени клепачи на момиченцето. Елен бе разперила ръчички и се усмихваше в съня си. Жюли посочи с поглед детето си на лорда. Този поглед изразяваше всичко.

„Можем да изоставим съпруга дори когато ни обича. Мъжът е силен, ще си намери утешение. Можем да презрем законите на обществото, но дете без майка!“

Всички тези мисли и хиляди други, още по-трогателни, се четяха в този поглед.

— Можем да я вземем със себе си — прошепна англичанинът. — Много ще я обичам...

— Мамо! — каза Елен, събуждайки се.

При тази дума Жюли избухна в сълзи. Лорд Гренвил седна и скръсти ръце, безмълвен и мрачен.

„Мамо!“ Това хубаво, наивно обръщение събуди толкова благородни чувства и толкова спонтанна обич, че любовта за миг бе потисната от гласа на майчинството. Жюли не бе вече жена, тя бе майка. Лорд Гренвил не можа да устои дълго, сълзите на Жюли разплакаха и него. В този миг някой силно блъсна вратата и в сърцето на двамата влюбени отекнаха като гръм думите:

— Госпожо Д'Егльомон, тук ли си?

Маркизът се бе прибрал. Преди Жюли да възвърне самообладанието си, генералът се запъти от спалнята си към стаята на жена си. Двете помещения бяха съседни. За щастие Жюли направи знак на лорд Гренвил, който се спусна към будоара, а маркизата бързо захлопна вратата.

— Е, жено, ето ме — каза ѝ Виктор. — Ловът няма да се състои. Ще си легна.

— Лека нощ — отвърна тя, — и аз ще сторя същото. Оставете ме да се съблека.

— Много сте опака тази вечер. Подчинявам ви се, госпожо маркизо.

Генералът се прибра в спалнята си, Жюли го придружи, за да затвори вратата, и се втурна да освободи лорд Гренвил. Възвърна си присъствието на духа и съобрази, че посещението на бившия ѝ лекар е

съвсем естествено; можеше да го е оставила в салона, за да сложи дъщеря си да легне, и щеше да му каже да се върне безшумно там. Ала когато отвори вратата на будоара, изпищя пронизително: пръстите на лорд Гренвил бяха заклещени и смазани в жлеба.

— Е, добре, какво ти става? — попита я мъжът ѝ.

— Нищо, нищо — отвърна тя. — Убодох се в една карфица.

Вратата между двете стаи отново се отвори. Маркизата помисли, че мъжът ѝ идва заради нея, и прокле тази загриженост, в която сърцето нямаше никакъв дял. Едва успя да затвори будоара, а лорд Гренвил още не бе измъкнал ръката си. Генералът наистина влезе, но маркизата се лъжеше: беше дошъл, обезпокоен за себе си.

— Можеш ли да ми дадеш един шал? Този обесник Шарл ме е оставил без нито една кърпа за глава. В първите дни на брака ни ти полагаше такива грижи за вещите ми, че ми досаждаше. А-а, меденият месец не трая дълго за мен, нито за връзките ми. Сега съм предоставен на профанските ръце на прислугата, която се гаври с мен.

— Ето, вземете това шалче. Не сте ли влизали в салона?

— Не.

— Може би щяхте да заварите лорд Гренвил.

— В Париж ли е?

— Изглежда.

— О, отивам... Този мил доктор...

— Трябва да си е тръгнал! — извика Жюли.

В този миг маркизът бе посред спалнята на жена си, завързваше шала около главата си и с удоволствие се оглеждаше в огледалото.

— Чудя се къде са слугите ми! Три пъти позвъних на Шарл, никакъв го няма. И вашата камериерка ли и няма? Позвънете ѝ, бих желал тази нощ да имам още едно одеяло.

— Полин излезе — отвърна сухо маркизата.

— В полунощ? — смая се генералът.

— Разреших ѝ да отиде на опера.

— Странно! — възкликна съпругът, докато се разсъбличаше. — Стори ми се, че я видях, като се качвах по стълбите.

— Тогава трябва да се е прибрала — каза Жюли, симулирайки нетърпение.

После, за да не събуди никакво подозрение у мъжа си, дръпна кордона на звънеца, но слабо.

Събитията през тази нощ останаха отчасти забулени в тайна, но навярно бяха така обикновени, така отблъскващи, както предшествуващите делнични семейни произшествия. На другия ден маркиз Д'Егльомон се разболя и няколко дни остана на легло.

— Какво толкова изключително се е случило у вас, че всички говорят за жена ти? — попита господин Дьо Ронкрол маркиза няколко дни след злополучната нощ.

— Послушай ме, остани си ерген — каза Д'Егльомон. — Завесите на леглото на Елен се подпалиха. Жена ми така се уплаши, че ето я болна за цяла година според лекаря. Оженваш се за красива жена — погрознява, оженваш се за момиче, цветущо от здраве — залинява. Въобразяваш си, че е страстна жена, тя е студена. Или привидно студена, а всъщност е толкова темпераментна, че те убива или те опозорява. Ту най-нежното създание се оказва заядливо, а заядливите никога не стават нежни, ту детето, което си сметнал за наивно и слабо, разгръща срещу теб желязна воля и дух на демон. Уморен съм от брака.

— Или от жена си.

— Това би било трудно. Апропо, искаш ли да дойдеш с мен в Сен-Тома д'Акен на погребението на лорд Гренвил?

— Странно развлечение. Но знае ли се точно причината за смъртта му?

— Камериерът му твърди, че цяла една нощ стоял на външния перваз на нечий прозорец, за да спаси честта на любовницата си. А тези дни беше дяволски студено!

— Подобна жертвоготовност би била високо ценена сред нас, мъжете с опит, но лорд Гренвил беше млад и... англичанин. Тези англичани все искат да бъдат различни от другите.

— Ами! — отвърна Д'Егльомон. — Подобни героични прояви зависят от жената, която ги вдъхновява. И естествено клетият Артър не е умрял заради моята!

[0] Романът е отпечатан за пръв път през 1842 под № 25 в „Сцени от личния живот“. Посветен е на херцогиня Д'Арбантес и се състои от няколко отделни епизода, публикувани на различни дати и под различни заглавия, които са съответно заглавията на главите в окончателния му вариант. ↑

[1] *Буланже, Луи* — известен художник, приятел на Виктор Юго и на много други писатели-романтици от това време. Автор е на сполучлив портрет на Балзак. Посвещението датира от 1842. ↑

[2] *Терасата на фьойантинците* — построена на мястото, където е бил разположен манастирът на фьойантинците. ↑

[3] *Мамелюкът на Наполеон* — прочутият грузинец Рустан. ↑

[4] *Венециански коне...* — тази скулптурна фигура е била взета от площада Сан-Марко във Венеция и върната през 1815. ↑

[5] *Невъзмутим като Баптист* — народен израз, произлязъл от мима Баптист Дьобуро, който търпеливо понасял на сцената плесници и ритници. ↑

[6] *Амиенският договор* — подписан в Амиен през 1802 между Франция и Англия и денонсиран през 1803. ↑

[7] *„Галерия на бившия двор“* — анонимно произведение за дворците на Луи XIV и Луи XV (1786). ↑

[8] *Генерал-лейтенант на кралството* (ист.) — лице, упълномощено за известен период от време с кралската власт. ↑

[9] *Софа* — диван, чиито подлъкътници и облегалка са с еднаква височина; скъпа мека мебел за почивка, характерна за интериора на дневните стаи в аристократичните домове в Европа през XVII-XIX в. — Бел. NomaD. ↑

[10] *„Al più salice“* — Балзак изменя началото на арията на Дездемона от операта *„Отело“* от Росини. *„Assisa ai piè d'un salice“* (итал.) — „приседнала под една върба“. ↑

[11] *„Son regina, son guerriera“* (итал.) — „Кралица съм, воин съм“ от операта *„Семирамида“* от Росини, представена в Париж през 1815. ↑

[12] *Монконтур* — Балзак дълго време е мечтал да купи този замък. ↑

ВТОРА ГЛАВА

НЕВЕДОМИ СТРАДАНИЯ

Между Сена и рекичката Луен се разстила обширна равнина, оградена от гората Фонтенбло, градовете Море, Ньомур и Монтро. Този гол край предлага на погледа само няколко възвишения, понякога посред нивите залесени квадратни площи служат за убежище на дивеча; навсякъде другаде — безкраен сив или жълтеникав хоризонт, както в Солон, Бос и Бери.

Сред равнината между Море и Монтро пътникът забелязва стар замък. Сен-Ланж, чиито околности не са лишени от царственост и величие: великолепни алеи с брястове, ровове, дълги крепостни стени, обширни градини и внушителни сгради на кастеланите, за чието построяване са били необходими доходите от извънредния данък, фермите, разрешените от закона злоупотреби или крупните богатства, разгромени под чука на Гражданския кодекс.

Ако някой художник или мечтател случайно попадне по пътищата с дълбоки коловози или насипите, които затрудняват достъпа, той запитва по чий каприз поетичният замък е бил запратен сред савана от жито, пустинята от креда, мергел и пясък, където всяко веселие замира, където неизбежно се ражда тъга, а душата все е потисната от безмълвната самота, еднообразния хоризонт, отрицателно въздействащата красота, благотворна за нетърсещите утеха страдалци.

Към края на 1820 година една млада жена, известна в Париж с изяществото, хубостта и ума си, чието обществено положение и богатство съответствуваха на репутацията ѝ, се засели тук за голямо удивление на селцето, разположено на около миля от Сен-Ланж. От незапомнено време фермерите и селяните не бяха виждали обитатели на замъка. Макар да даваше значителна реколта, земята бе предоставена на грижите на управител и пазена от стари служители. Затова идването на маркизата предизвика известно вълнение.

На края на селото в двора на долнопробна странноприемница на кръстопътя за Ньомур и Море няколко души се бяха струпали, за да наблюдават каляската, която напредваше доста бавно, защото маркизата пътуваше от Париж със собствени коне. На капрата камериерката държеше в ръце момиченце, по-скоро замислено, отколкото засмяно. Майката се бе отпуснала вътре като умиращ, пратен от лекарите на село. Отпадналото изражение на нежната млада жена не се хареса особено на политиканите в селцето, обнадеждени, че с пристигането ѝ в Сен-Ланж общината ще се раздвижи. А явно всякакъв вид движение бе противно на тази измъчена жена.

Най-умната глава в селото Сен-Ланж заяви вечерта в кръчмата, по-точно в стаята, където пиеха първенците, че ако се съди по тъгата, изписана върху лицето ѝ, маркизата навярно е разорена. В отсъствие на господин маркиза, за когото вестниците съобщаваха, че ще придружава Ангулемския херцог в Испания^[1], тя щяла да спести в Сен-Ланж загубите от погрешни борсови операции. Маркизът играеше на едро. Може би земята щеше да бъде разпродадена на малки парцели. Тогава можеха да направят успешни сделки. Всеки трябваше да преброи парите си, да ги извади от скривалището, да провери възможностите си, за да има свой дял от разорението на Сен-Ланж.

Това бъдеще им се стори толкова привлекателно, че всеки големец, горящ от нетърпение да узнае дали е правдоподобно, се замисли как да научи истината от хората в замъка. Но никой не можа да ги осведоми за произшествието, което бе довело господарката им в началото на зимата в стария замък Сен-Ланж, макар че притежаваше други земи, прочути с ведрия пейзаж и прекрасните си градини. Кметът отиде да поднесе почитанията си на маркизата. Не бе приет. След кмета се представи управителят със същия успех.

Маркизата излизаше от спалнята си само за да я подредят, и отиваше в съседната малка гостна, където обядваше, ако може да се нарече обед това да седнеш на масата, да гледаш ястията с отвращение и да хапнеш точно толкова, колкото да не умреш от глад. После веднага се връщаше на дълбокото старинно кресло в нишата на единствения прозорец на спалнята си, където седеше от сутринта. Виждаше дъщеря си само през малкото мигове на тъжния си обед и при все това като че ли с мъка я понасяше. Не са ли необходими нечувани страдания, за да притъпят майчинското чувство у една млада жена? Нито един човек от

прислугата нямаше достъп до нея. Приемаше единствено услугите на камериерката. Маркизата наложи пълна тишина в замъка, дъщеря ѝ трябваше да играе далеч от нея. Толкова мъчително ѝ бе да търпи и най-малкия шум, че всеки човешки глас, дори гласът на детето ѝ, неприятно я дразнеше.

Хората от околността дълго се занимаваха с чудатостите ѝ. Сетне, когато изчерпаха всички възможни предположения, и съседните градчета, и селяните престанаха да мислят за болната жена.

Оставена сама на себе си, маркизата можеше да мълчи сред тишината, с която се бе обградила, и нямаше никакъв повод да напуска украсената с гоблени стая, където бе умряла баба ѝ, където самата тя бе дошла, за да умре тихо без свидетели, без да ѝ досаждат, без да понася неискрените прояви на егоизъм, гримиран с обич, които причиняват двойна агония на умиращите в градовете. Жената беше двадесет и шест годишна. На тази възраст душа, преизпълнена все още с поетични илюзии, копнее за смъртта, която ѝ се струва благотворна. Но смъртта кокетира с младите хора, пристъпва и се отдръпва, явява се и се скрива. Мудността ѝ ги разочарова, а неувереността в утрешния ден отново ги хвърля в света на хората, където пак ще срещнат страданието и то, по-безжалостно от смъртта, ще ги срази незабавно. И така жената, която отказваше да живее, щеше да изпита огорчението от това забавяне в усамотението си и по време на душевната агония, на която смъртта нямаше да сложи край, щеше да се приучи на егоизъм, опустошаващ сърцето и нагаждащ се към обществото.

Тази жестока и скръбна поука е винаги плодът на първите ни страдания. Маркизата истински страдаше за пръв и може би единствен път в живота си. Не се ли заблуждаваме, като мислим, че чувствата се изживяват повторно? Веднъж изчезнали, не може да оцелее без някаква поетична промяна: човек или отлита към небето, или, ако остане на земята, се връща в обществото, за да го мами, за да играе роля. Познава вече кулисите му и се оттегля там, за да пресмята, да стене и да се шегува. След трагичната криза светският живот не крие вече тайни за него, той безвъзвратно го е осъдил.

При младите жени на възрастта на маркизата първата, най-сърцераздирателната скръб винаги има една и съща причина. Жената, особено младата жена, колкото издигната духом, толкова и красива, винаги насочва живота си натам, където природата, чувството и

обществото я тласкат да го посвети изпяло. И ако успее да го пожертвува, изживява най-жестоки страдания, защото първата любов е най-красивото от всички чувства. Защо това нещастие никога не е имало нито художник, нито поет? Но пък може ли да се нарисува то, може ли да се възпее? Не, естеството на страданията, които поражда, не се поддава на анализ и на четката на художника. А и страданията никога не са споделени: за да утетиш жената, трябва да умееш да ги отгатнеш, защото винаги горчиво таени и благоговейно изживявани в душата, те са като лавината, която, сривайки се в долината, помита всичко, преди да спре.

В този период от живота си маркизата бе жертва на терзания, за дълго неведоми, защото всичко в обществото ги осъжда, докато сърцето ги приласкава, а съвестта на истинската жена винаги ги оправдава. Тези мъчения са като отхвърлени от живота деца, много поскъпи на майката, отколкото надарените. Никога може би ужасната катастрофа, която убива всякакъв живот извън нас, не е била така силна, така цялостна, така жестоко уголемена от обстоятелствата, както в случая с маркизата. Един любим, млад и великодушен мъж, чието желание ни веднъж не бе задоволила, за да не наруши законите на обществото, бе умрял, за да спаси онова, което обществото нарича *честта на една жена*. Кому можеше да признае: „Страдам!“ Сълзите ѝ биха оскърбили мъжа ѝ, първопричина за катастрофата. Законите, нравите запрещаваха жалбите ѝ, приятелка би злорадствувала, мъж би се възползувал. Не, бедната страдалка можеше да плаче на воля само в пустиня и да преглъща страданието си или да бъде погълната от него, да умре или да убие нещо в себе си — може би съвестта си.

От няколко дни тя стоеше, вперила очи в равния хоризонт, където, както в бъдещия ѝ живот, нямаше какво да дири, нито на какво да се надява, където всичко се виждаше с един поглед и ѝ се предлагаха картини на хладна пустош, раздираща сърцето ѝ. Мъгливите утрини, бледото небе, стелещите се облаци под сивкавия свод съответствуваха на фазите на душевното ѝ страдание. Сърцето ѝ нямаше да бъде и не беше похабено. Не, свежата и цветуща жена се вкаменяваше под бавното въздействие на това терзание, непоносимо, защото бе безцелно. Сама се измъчваше и заради себе си. Ако страдаш така, не си ли вече с единия крак в егоизма? Затова ужасяващи мисли прекосяваха съзнанието ѝ и го нараняваха. Тя се вглеждаше в себе си и

се виждаше раздвоена. От една страна, анализираше и страдаше, от друга, не желаше вече да страда. Понасяше се мислено към радостите на детството си, отлетяло, без сама да осъзнае колко е било щастливо, и светлите спомени се тълпяха сякаш за да подчертаят разочарованието от брака ѝ, подходящ в очите на обществото, а в действителност ужасен. Каква полза бе имала от красивия си момински свян, от потиснатите желаниа и жертвите за обществото? Макар че всичко в нея излъчваше и очакваше любов, тя се питаше за какво ѝ са сега хармоничните движения, усмивката и изяществото ѝ. Противно ѝ беше да се чувства свежа и сладна, както ни е противен безцелно повтаряният звук. Дори собствената ѝ красота ѝ бе непоносима като нещо излишно. С ужас си представяше, че занаят няма да бъде вече пълноценно същество. Вътрешното ѝ „аз“ не бе ли загубило способността за нови усещания, която ни доставя такава радост от живота? В бъдеще повечето ѝ изживявания щяха да се заличават едва изпитани и много възприятия, които някога биха я развълнували, щяха да ѝ бъдат безразлични. След истинското детство настъпва детството на сърцето, а любимият бе отнесъл в гроба второто ѝ детство. Още млада в желанията си, тя вече не притежаваше непокътнатата душевна младост, която придава стойност и сладост на всичко в живота. Нямах ли да остане в нея едно тъжно, недоверчиво начало, което да отнема внезапната свежест и устрем на чувствата ѝ? Нищо вече не можеше да ѝ върне щастието, на което се бе надявала, което си бе представяла така красиво. Първите ѝ истински сълзи угасяха небесния огън, озаряващ първите сърдечни вълнения. Тя щеше винаги да страда, че не е това, което би могла да бъде. От тази увереност произтича може би горчивото отращение, което ни кара да извърнем глава, когато се появи нова радост.

Тя съдеше за живота като старец, преди да го напусне. Макар че се чувствуваше млада, грамадата от безрадостни дни тегнеше над нея, смазваше я и я състаряваше преждевременно. С отчаян вик питаше обществото какво ѝ е дало в замяна на любовта, която ѝ бе помогнала да живее и която бе загубила. Питаше се дали в тъй целомъдрената си чиста и изчезнала любов мисълта не е била по-престъпна от постъпките. Обвиняваше се, за да заклеми обществото и да се утеши, че не е имала с любимия си свършеното общуване, което, сливайки душите, намалява болката на живия благодарение на сигурността, че е

изпитал щастие, че е дарил напълно и другия и че съхранява в себе си отпечатъка на изчезналия. Беше недоволна като актриса, изиграла зле ролята си, защото мъчителната мисъл атакуваше всички фибри на тялото ѝ. Ако природата бе уязвена в най-съкровениите ѝ желанија, наранено бе и тщеславието, както и добротата, която тласка жената към саможертва. После, размишлявайки върху всички тези въпроси, анализирайки движещите сили на социалното си, нравствено и физическо съществуване, тя се чувствуваше толкова омаломощена, залутана, че обзета от най-противоречиви мисли, нищо не проумяваше. Затова понякога, когато се спускаше мъгла, оставаше прозореца и стоеше с празно съзнание, вдъхваше мириса на влага и пръст, неподвижна, привидно затъпяла, защото ехтенията на болката ѝ я правеха глуха както за хармонията на природата, така и за магията на мисълта.

Един ден към пладне, когато слънцето бе разкъсало облаците, камериерката ѝ влезе, без да бъде повикана, и ѝ каза:

— Вече четвърти път кюрето идва да види госпожа маркизата. Днес настоява така енергично, че се чудим какво да му отговорим.

— Навярно иска пари за бедните от общината. Вземете двадесет и пет луидора и му ги занесете от мое име.

— Госпожо — каза камериерката, като се върна след малко, — свещеникът отказва да вземе парите и иска да говори с вас.

— Да дойде тогава — отвърна маркизата, като не скри недоволството си, което предричаше хладен прием на свещеника: явно искаше да избегне преследването му чрез кратко и откровено обяснение.

Маркизата бе загубила майка си в ранно детство и възпитанието ѝ естествено бе повлияно от либерализма, който по време на революцията отслаби връзките с религията във Франция. Благочестието е женска добродетел, предавано правилно само от жени, а маркизата бе дете на XVIII век и философските ѝ убеждения бяха убеждения на баща ѝ. Не спазваше никакви религиозни задължения. За нея свещеникът беше чиновник, ползата от когото ѝ се струваше съмнителна. При нейното душевно състояние гласът на религията можеше само да вгорчи мъката ѝ. Освен това никак не се доверяваше на селските кюрета и тяхната образованост. Затова реши любезно да

постави свещеника на място и да се отърве от него, както правят богатите — с благодеяние.

Свещеникът влезе и външният му вид не измени мнението на маркизата. Видя дребен шишко с червендалесто, старо и набръчкано лице, който уж се усмихваше, но се усмихваше принудено. Плешивото му чело, набраздено от многобройни напречни бръчки, бе надвиснало над лицето му и го смаляваше. Няколко бели косъма стърчаха над врата му и се завиваха към ушите. Ала физиономията му издаваше вродена жизнерадост. Дебелите му устни, леко вирнатият нос, брадичката, потънала в два реда гънки, свидетелствуваха за щастлив характер. Маркизата обърна внимание най-напред само на основните му черти, но при първите думи на свещеника остана поразена от приятния му глас. Вгледа се в него и забеляза под сивеещите му вежди очи, които бяха плакали. А и очертанията на страните му, гледани в профил, му придобило такова достолепно и скръбно изражение, че тя видя човека в него.

— Госпожо маркизо, богатите ни принадлежат само когато страдат, а страданията на млада, хубава, богата, омъжена жена, която не е загубила нито деца, нито родители, могат да се отгатнат и са причинени от наранявания, чиято остра болка може да бъде смекчена само от религията. Душата ви е в опасност, госпожо. Нямам предвид другия живот, който ни чака! Не, не съм в изповедалнята. Но не е ли мой дълг да ви просветля за бъдещето ви съществуване? Простете на един старец, че ви досажда с оглед на щастието ви.

— Няма вече щастие за мен, господине. Скоро ще ви принадлежа, както казахте, но завинаги.

— Не, госпожо, няма да умрете от скръбта, изписана на лицето ви и потискаща душата ви. Ако е трябвало да умрете, нямаше да бъдете в Сен-Ланж. Ние загиваме не толкова от едно реално съжаление, колкото от измамените си надежди. Изпитал съм непоносима, по-ужасна скръб, от която не умрях.

Маркизата сви недоверчиво рамене.

— Госпожо, познавам човек, сполетян от толкова голямо нещастие, че вашите скърби ще ви се сторят леки, ако ги сравните с неговите...

Било защото дългото й усамотение бе започнало да й тежи, било защото й бе приятна перспективата да излее скръбните си мисли в

приятелско сърце, тя спря върху кюрето красноречивия си въпросителен поглед.

— Госпожо — поде свещеникът, — този мъж беше баща и от някога многобройното му семейство бяха останали само три деца. Загубил бе последователно родителите си, сетне дъщеря си и жена си, и двете много обичани. Живееше сам в дълбоката провинция, в малкото имение, където толкова дълго бе щастлив. Тримата му синове бяха в армията и всеки от тях имаше чин, съответстващ на продължителността на службата му. По време на Стоте дни най-големият мина в гвардията и стана полковник, вторият беше командир на батальон в артилерията, а най-малкият командуваше драгунски ескадрон. Госпожо, тези три момчета обичаха баща толкова, колкото бяха обичани от него. Ако познавате безгрижието на младите хора, които, в плен на увлеченията си, никога нямат време да проявят синовни чувства, само от един факт ще разберете колко силна е била любовта им към бедния самотен старец, който живееше вече само чрез тях и за тях. Не минаваше седмица да не получи писмо от някой от синовете си, но затова пък и той не беше с тях нито малодушен, което намалява уважението на децата, нито несправедливо строг, което ги ожесточава, нито скъпеше жертвите си, което ги отчуждава. Не, той им беше повече от баща, беше станал техен брат, техен приятел. Накратко, отиде да се сбогува с тях в Париж, когато заминаваха за Белгия. Искаше да види дали конете им са добри, дали не им липсва нещо. Те заминават, бащата се връща у дома. Войната започва, той получава писма, писани във Фльорюс, Лини, всичко е наред. Разгаря се битката при Ватерло, знаете резултата. Франция внезапно бе потопена в траур. Всички семейства живееха в страшна тревога. А той, нали разбирате, госпожо, чакаше. Нямахше ни отдих, ни покой, четеше вестниците, всеки ден отиваше сам на пощата. Една вечер му съобщават, че е дошъл ординарецът на сина му, полковника. Вижда войника, качен на коня на господаря си. Няма място за въпрос: полковникът е загинал, прерязан на две от снаряд. Към края на вечерта пристига пеш ординарецът на най-малкия: най-малкият син бе умрял в деня след битката. И най-сетне в полунощ един артилерист идва да му извести за смъртта на последния син, върху когото за толкова кратко време клетият баща бе съсредоточил целия си живот. Да, госпожо, всичките бяха загинали!

Като помълча малко и овладя вълнението си, свещеникът тихо изрече следните думи:

— А бащата остана жив, госпожо. Той разбра, че щом Бог го оставя на земята, трябва да продължи да страда, и той страда, но намери убежище в религията. Какво можеше да стане от него?

Маркизата вдигна очи към лицето му, възвишено в тъгата и примирението, и изчака края на думите му, при които се разрида.

— Свещеник, госпожо: осветиха го сълзите, преди да бъде ръкоположен пред олтара.

Известно време мълчаха. Маркизата и свещеникът гледаха през прозореца мъгливия хоризонт, сякаш можеха да зърнат там онези, които вече ги нямаше.

— Не свещеник в град, а просто кюре — поде той.

— В Сен-Ланж — каза тя, като изтри сълзите си.

— Да, госпожо.

Никога величието на скръбта не се бе възправяло по-внушително пред Жюли. И неговото „да, госпожо“ падна право в сърцето ѝ като безкрайно тежко бреме. Гласът му, който отекваше тихо в ушите ѝ, цяла я разтърсваше. О, това наистина бе гласът на нещастieto, този плътен, сериозен глас, който сякаш я пронизваше.

— Господине — промълви едва ли не почитателно маркизата, — а ако не умра, какво ще стане с мен?

— Нали имате дете, госпожо?

— Да — изрече тя хладно.

Кюрето я погледна, както лекарят поглежда болен, чийто живот е в опасност, и реши да положи всички усилия, за да я оспори на духа на злото, който простираше вече ръка над нея.

— Сама виждате, госпожо, трябва да живеем с горестите си и религията едничка ни предлага истинска утеха. Ще ми позволите ли да идвам, за да слушате гласа на човек, отзивчив към всяка мъка, който при това, вярвам, никак не е страшен?

— Да, господине, идвайте. Благодаря ви, че сте помислили за мен.

— Е добре, госпожо, до скоро виждане.

Това посещение пооблекчи душата на маркизата, прекалено възбудена от скръбта и самотата. Свещеникът вля балсам в сърцето ѝ ведно с благотворния от глас на набожните думи. Освен това тя изпита

приятното задоволство на затворник, който, познал дълбокото усамотение и тежестта на веригите, чува как съседът му потропва на стената и сам възпроизвежда звука, изразяващ общите им мисли. Най-неочаквано се сдоби с доверено лице. Ала скоро изпадна пак в мрачни мисли и си каза като затворника, че един другар в неволята не облекчава нито нейните вериги, нито нейното бъдеще.

Кюрето не искаше още от първото си посещение да смути чисто егоистичната ѝ скръб, но се надяваше, че благодарение на вещината си при повторна среща ще може да говори повече за религията. След два дни отиде пак и маркизата явно показа, че го е очаквала.

— И така, госпожо, маркизо — каза старецът, — мислехте ли си за неизброимите човешки страдания? Повдигнахте ли поглед към небето? Съзряхте ли безкрайните светове, които смалчават значението ни, унищожават тщеславието ни, но в същото време намаляват огорченията ни?...

— Не, господине — отвърна тя, — обществените закони тегнат премного на сърцето ми и ме раздират премного силно, за да се издигна в небесата. Но и законите може би не са така жестоки, както светските норми. О, светското общество!

— Дължни сме, госпожо, да се подчиняваме и на едните, и на другите: законът е словото, а нормите са действията на обществото.

— Да се подчиня на обществото?... — Маркизата неволно потръпна ужасена. — Ах, господине, всичките ни беди идват оттам. Бог не е създал нито един закон, носещ нещастие. Обединявайки се обаче, хората са изопачили делото му. Ние, жените, сме малтретирани от цивилизацията повече, отколкото от природата. Природата ни налага физически страдания, които вие не облекчавате, а цивилизацията развива у нас чувства, които непрестанно мамите. Природата задушава слабите същества, а вие ги осъждате да живеят, за да ги обречете на злощастие. Само ние чувствуваме тежестта на брака, институцията, на която се опира обществото днес: за мъжа — свобода, за жената — дълг. Дължим ви целия си живот, а вие — само редки мигове от вашия. С една дума, мъжът избира, а ние сляпо се подчиняваме. О, господине, на вас мога да кажа всичко. Да, бракът, така както се практикува днес, ми се струва законна проституция. От него произтичат страданията ми. Само аз всред злочестите създания, бракосъчетани така фатално, трябва да пазя мълчание. Аз сама съм

виновна за злото, аз пожелах да се омъжа. — Разплака се горчиво и млъкна. — В крайната си покруса, в океана от скръб намерих малко почва под краката си, за да страдам на воля — продължи тя. — Ураган отнесе всичко. Ето ме сама, без опора, много слаба срещу бурите.

— Никога не сме слаби, когато Бог е с нас — каза свещеникът. — Впрочем, ако никакви чувства не ви задържат тук, на земята, нямате ли задължения?

— Все задължения! — извика тя възбудено. — А къде са чувствата, които ни дават сили да ги изпълним? Господине, нищо от нищо или нищо за нищо е един от най-справедливите закони на природата, на духа и на тялото. Вихте ли желали дърветата да имат листа без сока, който предизвиква разлистването им? Душата също има нужда от сок, а в мен сокът пресекна в извора си.

— Няма да ви говоря за религиозното чувство, пораждащо примирение — каза свещеникът. — Но няма майчинството не е...

— Замълчете, господине! — спря го маркизата. — Ще бъда искрена с вас. Уви, с никого занапред не мога да бъда такава, осъдена съм на притворство. Обществото изисква постоянни преструвки и под угрозата на безчестие ни повелява да се подчиняваме на условностите. Съществуват два вида майчинство, господине. Някога не правех подобно разграничение. Сега зная. Аз съм само наполовина майка, по-добре би било изобщо да не съм. Елен не е негово дете! О, не изтръпвайте! Сен-Ланж е бездна, погълнала много фалшиви чувства, излъчваща зловеща светлина, и в нея са се сгромолясали нестабилните сгради на протиестествените закони. Имам дете, това е достатъчно. Майка съм, така повелява законът. Но вие, който имате толкова отзивчива душа, може би ще разберете стонове на една съкрушена жена, която не е допуснала в сърцето си нито едно измамно чувство. Бог ще ме съди, но не вярвам да нарушавам законите му, като се поддавам на чувствата, които е вложил в душата ми. И ето до какъв извод стигнах: не е ли детето образ на две същества, плод на две свободно слети воли? Ако не е свързано с всички фибри на тялото, както с цялата обич на сърцето, ако не напомня за дивна любов, за времето и мястото, където тези две същества са били щастливи, за думите, пълни с музика, за нежните им мисли, детето е неудачно творение. Да, за тях то трябва да бъде възхитителна миниатюра, в която отново се слива поезията на съкровения им двоен живот. То

трябва да им предлага извор на богати емоции, да бъде едновременно цялото им минало и цялото им бъдеще. Бедната ми мъничка Елен е дете на баща си, дете на дълга и случайността. Тя буди у мен само женския инстинкт, природното начало, което неудържимо ни подтиква да закриляме създанието, родено от утробата ни. От гледна точка на обществото аз съм безупречна. Не ѝ ли пожертвувах живота и щастието си? Плачът ѝ дълбоко ме разстройва, ако падне в езерото, ще се спусна да я спася. Но тя не е в сърцето ми. Ах, любовта събуди в мен мечта за по-висше, по-пълно майчинство. В един изчезнал съм галех детето, родено от желанието, преди да бъде заченато, омайното цвете, сътворено в душата, преди да се появи на бял свят. За Елен съм това, което според природния закон една майка трябва да бъде за рожбата си. Когато вече няма да има нужда от мен, всичко ще свърши: изчезне ли причината, няма да има и следствие. Ако жената притежава чудната привилегия да разпростре майчинството си върху целия живот на детето си, не трябва ли да отдадем това божествено постоянство в чувството на сиянието на духовното зачатие? Когато детето не е притежавало майчината си душа като първа обвивка, чувството секва в сърцето на майката, както при животните. Това е истината, чувствавам го: колкото повече расте клетата ми дъщеричка, толкова повече сърцето ми се стеснява за нея. Жертвите, които ѝ принесох, вече ме отдалечиха от нея, докато за едно друго дете сърцето ми щеше да бъде, усещам това, неизчерпаемо. За онова друго дете нищо нямаше да бъде жертва, всичко щеше да бъде наслада. В това отношение, господине, разумът, религията, всичко в мен е безсилно срещу чувствата ми. Няма ли право да желае смъртта жена, която не е нито майка, нито съпруга и която за свое нещастие е върнала любовта в безкрайната ѝ красота, майчинството — в безграничната му радост? Какво може да стане с нея? Аз, аз мога да ви кажа какво изпитва! Сто пъти на ден, сто пъти на нощ трепет разтърсва главата, сърцето и тялото ми, когато някой спомен, едва-едва отпъждан, ми донесе представата за едно щастие, което е по-голямо във въображението ми, отколкото би било в действителност. Безмилостните химери отслабват чувствата ми и аз си казвам: „Какъв би бил животът ми, ако...“

Скри лице в ръцете си и избухна в сълзи.

— Ето съкровения дълбини на сърцето ми! — поде тя. — Заради едно дете от него бих приела най-страхотни нещастия! Бог,

който умря, поел върху себе си всички грехове на земята, ще ми прости тази пагубна мисъл. Но зная, че обществото е неумолимо: за него думите ми са кощунствени, аз престъпвам всички негови закони. Ах, бих искала да обявя война на обществото, за да променя законите и обичаите му, да ги унищожа! Не нарани ли то всичките ми мисли, фибри, чувства, всичките ми желания, надежди в бъдещето, настоящето и миналото? За мен денят е помръкнал, мисълта е меч, сърцето ви — жива рана, детето ми — отрицание. Да, когато Елен ми говори, бих искала да има друг глас, когато ме гледа, бих искала да има други очи. Тя съществува, за да ми сочи всичко онова, което е трябвало да бъде и което не е. Тя ми е непоносима! Усмиввам ѝ се, опитвам се да я възнаградя заради чувството, от което я лишавам. Страдам! О, господине, премного страдам, за да мога да живея. И ще бъда смятана за добродетелна жена! И не съм извършила прегрешения! И ще ме чествуват! Преборих се с неволната любов, на която не биваше да се поддавам; но ако опазих плътта си, опазих ли сърцето си? То — тя допря лявата ръка до гърдата си — винаги е принадлежало само на едно същество. Затова и моето дете не се мами. Съществуват погледи, глас, майчински жестове, чиято сила оформя детската душа, а бедната ми дъщеричка не чувства ръцете ми да тръпнат, гласът ми да се задавя, погледът ми да се разнежва, когато я гледам, когато ѝ говоря или я вземам на ръце. Тя ми хвърля обвинителни погледи, които не издържам! Понякога се боя да не би в нейно лице да намеря съд, който ще ме осъди, без да ме изслуша. Дано небесата се смилят, дано омразата не се всели един ден помежду ни! Господи, по-добре нека гробът зине пред мен, нека свърша дните си в Сен-Ланж! Искам да се преселя в свят, където ще намеря отново другата си душа, където ще бъда истинска майка! О, простете, господине, безумна съм! Тези думи ме задушаваха, изрекох ги! Ах, вие също плачете! Не ме презирате. Елен! Елен, дъще моя, ела! — извика тя с някакво отчаяние, като чу детето си, което се връщаше от разходка.

Момиченцето влезе със смях и викове. Носеше една пеперуда, която бе уловило. Но като видя майка си в сълзи, доближи се до нея и се остави да го целуне по челото.

— Ще бъде много хубава — промълви свещеникът.

— Тя е копие на баща си — отвърна маркизата, прегръщайки дъщеря си с топлота сякаш за да плати дълг или да заличи угризение.

— Вие горите, мамо!

— Върви, остави ни, ангел мой — отпрати я маркизата.

Детето си отиде без съжаление, без да погледне майка си, почти щастливо да избяга от това тъжно лице и вече съзнаващо, че по него не е изписана благосклонност. Усмивката е дарът, езикът, изразът на майчинството. Маркизата не можеше да се усмихва. Тя се изчерви, когато обърна очи към свещеника: беше се надявала да се покаже майка, но пито тя, нито момиченцето ѝ можеха да излъжат. Всъщност целувките на една искрена жена съдържат божествен еликсир, който влага в ласката душа, невидим плам, който прониква в сърцето. Целувките, лишени от тази сладост, са тръпчиви и сухи. Свещеникът бе почувствувал разликата: зърнал бе бездната, която разделя физическото от духовното майчинство. Затова, като хвърли изпитателен поглед към жената, ѝ каза:

— Имате право, госпожо, за вас е било по-добре да сте мъртва...

— Ах, виждам, че разбирате страданията ми — простена тя, — щом вие, християнският свещеник, отгатвате и одобрявате гибелните решения, които те ми вдъхнаха. Да, исках да се самоубия, но няха необходимата смелост, за да изпълня замисъла си. Тялото ми се оказа слабо, когато душата ми бе силна, а когато ръката ми не трепереше, душата ми се колебаеше. Не познавам тайната на тези борби и алтернативи. Навярно за жалост съм само жена, непостоянна в намеренията си, силна единствено в любовта си. Презирам се! Вечер, когато всички спяха, смело тръгнах към езерото; дойдех ли до брега, крехката ми природа се ужасяваше от самоунищожението. Изповядвам ви слабостта си. Когато отново се озовавах в леглото си, аз се срамувах от себе си и отново набирах кураж. В един от тези мигове взех лауданум, но само ми стана много зле, не умрях. Помислих, че съм изпила цялото шишенце, а бях оставила половината.

— Вие сте загубена, госпожо — тъжно изрече свещеникът, задавен от сълзи. — Ще се върнете в обществото и ще мамите обществото. Ще търсите и ще намерите онова, което според вас ще ви възнагради за мъките ви. А един ден ще понесете наказанието за вашите удоволствия...

— Аз! — извика тя. — Да отдам на първия негодник, съумял да изиграе комедията на страстта, последните, най-скъпоценни богатства на сърцето си и да опозоря живота си за един миг съмнителна наслада?

Не, душата ми ще изгори с чист пламък. Господине, мъж чувствен, но с душа, който отговаря на всички изисквания на нашата природа, чиято нежна хармония откликва само на напора на чувствата, такъв мъж не се среща два пъти в един живот. Бъдещето ми е ужасно, зная: жената не е нищо без любовта, красотата не е нищо без насладата. Но нима обществото няма да порицае щастието ми, ако то отново ми се яви? Дължа на дъщеря си това, че съм една почитана майка. Ах, впримчена съм в железен обръч, от който не мога да изляза без позор. Семейните задължения, изпълнявани без отплата, ще ми опротивеят, ще проклинам живота. Но поне дъщеря ми ще има подобие на добра майка. Ще ѝ върна съкровищница от добродетел в замяна на съкровищницата от чувство, от която я лиших. Дори не желая да живея, за да вкуся радостта на майките от щастието на децата им. Не вярвам в щастието. Каква ще бъде съдбата на Елен? Като моята навярно. С какви средства разполагат майките, за да осигурят на дъщерите си любим съпруг в лицето на мъжа, с когото ги свързват? Вие хулите бедните създания, които се продават по за няколко екю на случаен мъж: гладът и нуждата опрощават тези краткотрайни връзки. Докато обществото търпи, насърчава много по-ужасяващия съюз между една невинна девойка и един мъж, когото тя не познава дори от три месеца: продадена е за цял живот. Наистина цената е висока! Е, да, ако без да ѝ разрешавате отплата за терзанията ѝ, вие я тачите, но не, обществото заклеява най-целомъдрените измежду нас! Такава е участта ни, видяна под двете ѝ лица: открита проституция и злощастие. Колкото до бедните момичета без зестра, те обезумяват, те загиват: за тях — никаква жал! Красотата, качествата не са истинските стойности на вашето човешко тържище и вие наричате общество този вертеп на егоизъм! Поне обезнаследете жените! По този начин ще изпълните един природен закон, като избирате съпругите си съгласно зова на сърцето.

— Госпожо, думите ви ме убеждават, че и семейното, и религиозното чувство са ви чужди. И няма да се поколебаете между обществения егоизъм, който ви уязвява, и личния егоизъм, който ще ви подтикне да желаете наслаждения...

— Съществува ли семейството, господине? Отричам семейството в общество, което след смъртта на бащата или майката разделя имуществото и казва на всеки да върви по своя път. Бракът е

временен и случаен съюз, мигновено разтрогнат от смъртта. Законите ни са разрушили родовете, приемствеността, дълговечността на образците и традициите. Около себе си не виждам нищо друго освен руини.

— Госпожо, ще се възвърнете към Бога едва когато почувствувате тежестта на неговата десница, и аз ви пожелавам да имате време да се помирите с него. Вие търсите утеха, като свеждате очи към земята, вместо да ги обърнете нагоре към небето. Философските размисли и личният интерес са обсебили сърцето ви. Глуха сте за гласа на религията, както всички деца на този обезверен век! Светските удоволствия пораждат само страдания. Просто ще изпитате друг вид страдания.

— Ще опровергая пророчеството ви, ще бъда вярна на мъжа, който умря за мен — отвърна тя с горчива усмивка.

— Скръбта — промълви той — е животворна само в души, подготвени от религията.

Сведе почтително поглед, за да не издаде съмненията, които можеха да се прочетат в него. Буйните роптания, изтръгнаха се от маркизата, го бяха огорчили. Разпознавайки човешкото „аз“ в едно от хилядите му проявления, той загуби надежда, че ще смекчи сърцето ѝ, изсушено вместо по-отзивчиво поради нещастieto и в което семето на небесния сеяч не бе покълнало, защото тихият му гласец е бил задушен от високите, грозни вопли на егоизма. И все пак той прояви постоянството на апостол и неведнъж отиде при нея, винаги воден от надеждата да върне към Бога това толкова благородно и гордо създание. Но загуби кураж в деня, в който осъзна, че маркизата обича да се среща с него само защото ѝ е приятно да говори за онзи, когото го нямаше вече. Не пожела да принизи мисията си, като се постави в угода на една страст. Прекрати този вид разговори и постепенно се върна към обичайните светски теми.

Настъпи пролет. Маркизата намери разтуха за дълбоката си скръб и поради липса на други занимания се зае със земите си, като с охота се разпореди за някои строежи. През октомври напусна стария замък в Сен-Ланж, където си бе възвърнала свежестта и красотата в безделната печал, която, отначало мощна като изхвърлен със сила диск, бе замряла в меланхолия, както дискът спира след поредица все по-слаби колебания. Меланхолията е съставена от множество подобни

душевни колебания, първото от които граничи с отчаянието, а последното — с удоволствието: в младостта тя е мрачината на утрото, в старостта — мрачината на вечерта.

Когато каретата ѝ мина през селото, маркизата бе поздравена от свещеника, който се връщаше от църква в дома си. Но след като отвърна на поздрава му, тя сведе поглед и извърна глава, за да не го види отново. Свещеникът имаше премного доводи срещу тази злочеста Артемида от Ефес.^[2]

[1] *Ангулемският херцог в Испания* — по време на похода през 1823, предприет за укрепване на абсолютната власт на Фердинанд VII, застрашена от испанските либерали. ↑

[2] *Артемида от Ефес* — Артемида II, безутешната вдовица на Мавзол. Но Мавзолеят е бил издигнат в Халикарнас. Балзак погрешно споменава Ефес заради едно друго от седемте чудеса на античността — храма на Диана (или Артемида) в този град. ↑

ТРЕТА ГЛАВА

ТРИДЕСЕТГОДИШНА

Един многообещаващ млад мъж, потомък на едно от влезлите в историята семейства, чиито имена ще бъдат винаги, независимо от съществуващите закони, неразривно свързани със славата на Франция, беше на бала у госпожа Фирмияни. Тази дама му бе дала няколко препоръчителни писма за две-три свои приятелки в Неапол. Господин Шарл дьо Вандьонес — така се казваше младият мъж — бе дошъл да ѝ благодари и да се сбогува с нея.

След няколко талантливо изпълнени мисии Вандьонес бе отскоро аташиран към един от пълномощните министри, участващи в Конгреса в Лайбах, и искаше да се възползува от пътуването си, за да опознае Италия.

Затова празненството бе за него един вид сбогуване с парижките развлечения, шеметния живот, вихрушката от мисли и удоволствия, които доста често проклинаме, макар да им се отдаваме с наслада.

Свикнал от три години насам да прави краткотрайни познанства с европейските столици и да ги напуска по капризите на дипломатическата си кариера, Шарл дьо Вандьонес все пак нямаше за какво толкова да съжالياва, отпътувайки от Париж. Жените не му правеха вече почти никакво впечатление било защото смяташе, че една истинска страст заема прекалено голямо място в живота на политика, било защото пошлите повърхностни любовни връзки му се струваха премного безсъдържателни за един силен духом човек. Всички претендираме, че сме силни духом. Във Франция нито един мъж, дори и посредствен, няма да се съгласи да бъде просто остроумен.

И така, Шарл, при все че бе млад — едва бе навършил тридесет години, — беше свикнал философски да вижда идеи, резултати, средства там, където другите търсят чувства, наслаждения, илюзии. Потискаше дълбоко в душата си, по природа щедра, присъщия на младите хора плам и възторг. Мъчеше се да стане хладен и пресметлив, да вложи в маниери, любезности и изкусителни ходове духовното

богатство, дарено му от съдбата: типична за амбициозния мъж цел. Тъжна роля, играна с оглед да постигне онова, което днес наричаме добро обществено положение.

Той хвърли последен поглед към салоните, където гостите танцуваха. Може би, преди да напусне бала, искаше да отнесе със себе си спомена за него, така както зрителят не излиза от ложата си в операта, преди да види финалната сцена. А и лесно обяснимо е, че Вандьонес изпита желание да погледа още малко чисто френския начин на забавление, блясъка и засмените лица на парижкото празненство, свързвайки ги мислено с новите физиономии и живописните сцени, които го очакваха в Неапол, където възнамеряваше да остане няколко дни, преди да заеме поста си.

Като че ли сравняваше така променливата и току-що разгадана Франция със страна, чиито нрави и забележителности познаваше само от противоречиви мнения или книги, повечето зле написани. Няколко доста поетични, станали днес твърде банални разсъждения му хрумнаха и те навярно, без да го съзнава, бяха отклик на тайните желания на сърцето му, не толкова преситено, колкото възискателно, не толкова изхабено, колкото свободно.

„Ето — казваше си той — най-изящните, най-богатите, най-знатните жени на Париж. Тук са всички знаменитости, известни политици, аристократи и литератори — било хора на изкуството, било силни на деня. И все пак съзирам само дребни интриги, мъртвородени любовни увлечения, неизразяващи нито усмивки, безпричинно презрение, угаснали погледи, много, но безцелно пиляно остроумие. Всички тези бяло-розови лица търсят не наслаждение, а развлечения. Никакво истинско чувство. Ако искате само добре затъкнати пера, пастелни воали, красиви тоалети, крехки жени, ако за вас животът е само плъзгане по повърхността, ето вашия свят. Задоволете се с тези безсъдържателни фрази, с тези запленаващи усмивки и не искайте искрени чувства. Лично аз се ужасявам от плоските интриги, завършващи с брак, пост на заместник-префект или главен ковчежник, или — ако става дума за любов — с тайни уговорки, до такава степен се срамуват от дори привидна страст. Не виждам нито едно красноречиво лице на човек, погълнат от някаква идея като от угризение. Тук съжалението или нещастиято се крият под шеги. Не съзирам нито една жена, с която да пожелае да се преборя и да ме

увлече в бездната. Откъде да черпя енергия в Париж? Камата е антикварен предмет, закачен на позлатен гвоздей и украсен с красива ножница. Жени, идеи, чувства — всичко си прилича. Няма вече страсти, защото личностите са изчезнали. Постове, умове, богатства са изравнени и всички носим черни фракове, сякаш сме в траур за мъртва Франция. Ние не обичаме равните си. Между двама влюбени трябва да се заличават различия, да се запълват дистанции. Това очарование на любовта изчезна през 1789 година! Отегчението и безразличието ни са резултат от политическия строй. В Италия поне всичко е ясно разграничено. Жените все още са злосторни животни, опасни сирени, без друга логика и разум освен собствените си предпочитания и амбиции, сирени, от които човек трябва да се пази, както се пази от тигрици...“

Госпожа Фирмияни прекъсна монолога му, чиито противоречиви, недовършени, неясни мисли не могат да се предадат. Прелестта на мечтанията е изцяло в тяхната мъглявост. Та не са ли те интелектуални изпарения?

— Искам — каза тя, като го улови под ръка — да ви представя на една жена, която има много голямо желание да се запознае с вас заради всичко онова, което е чувала за вас.

Заведе го в съседния салон, където му посочи с жест, усмивка и поглед на истинска парижанка седналата край камината жена.

— Коя е тя? — нетърпеливо попита граф Дьо Вандьонес.

— Жена, за която сигурно неведнъж сте разговаряли, за да я хвалите или да злословите за нея, жена, която живее в усамотение, истинска загадка.

— Ако някога сте били милостива в живота си, за бога, кажете ми името ѝ.

— Маркиза Д'Егльомон.

— Ще взимам уроци от нея: тя съумя да направи твърде посредствения си съпруг пер на Франция, от едно нищожество — политическа личност. Но кажете ми, вярвате ли, че лорд Гренвил е умрял заради нея, както твърдяха на времето някои жени?

— Може би. След това приключение, истинско или не, горката жена много се измени. Още не се явява в обществото. Четиригодишно постоянство не е малко нещо в Париж. Ако я виждате тук... —

Госпожа Фирмияни замълча, сетне добави с лукав израз: — Забравих, че трябва да мълча. Идете да поговорите с нея.

Шарл остана за миг неподвижен, леко облегнат на рамката на вратата, потънал в съзерцание на жената, прочула се, без никой да може да обясни мотивите на репутацията ѝ.

Обществото предлага много такива интересни аномалии. В репутацията на госпожа Д'Егльомон нямаше нищо по-изключително, отколкото в известността на някои мъже, за чиято работа нямаме никаква представа: статистици, смятани за дълбокомислени заради изчисления, които изобщо не публикуват, политици, прославили се благодарение на една статия, писатели или художници, чиито творби си остават все в папките, учени, когато общуват с пълни профани, както Сганарел е класик пред хора, които не знаят латински, все лица, на които предварително приписват компетентност в дадена област, било в изкуството, било за друга важна мисия. Прекрасната фраза „той е специалист“ е била сякаш създадена за подобни безглави политици или литератори.

Шарл я гледа по-дълго, отколкото му се искаше, и му стана неприятно, че толкова силно е заинтригуван от една жена, но присъствието на тази жена опровергаваше мислите, които се бяха породили у младия дипломат малко преди това, докато наблюдаваше бала.

По това време тридесетгодишна, маркизата беше красива, макар крехка и изключително нежна. Най-голямото ѝ очарование се дължеше на израза ѝ, чието спокойствие издаваше удивителна вгълбеност. Блестящите ѝ, прибулени сякаш от постоянна мисъл очи говореха за трескав духовен живот и крайно примирение. Клепачите ѝ, почти винаги сведени целомъдрено, рядко се повдигаха. Ако хвърлеше поглед около себе си, той бе скръбен и човек би казал, че пази пламъка на очите си за окултни съзерцания. Затова всеки по-изтънчен мъж се чувствуваше странно привлечен от тази нежна, мълчалива жена. Ако умът се опитваше да отгатне тайната на постоянното ѝ преминаване от настоящето към миналото, от обществото към усамотението, душата не по-малко се стремеше да се приобщи към загадката на една горда със страданията си жена.

Впрочем нищо в нея не опровергаваше представата, която тя будеше от пръв поглед. Както почти всички жени с много дълги коси,

тя беше бледа и съвършено бяла. Кожата ѝ, удивително нежна, признак, който рядко лъже, издаваше истинска чувствителност, потвърдена от чертите ѝ, така безпогрешни, както фантастичните лица на китайските художници. Шията ѝ беше малко дълга, но подобна шия е възможно най-изящната, тя придава на женската глава смътно сходство с магнетичните извивания на змията. Ако не съществуваше нито едно от хилядите указания, чрез които и най-скритите характери стават ясни за наблюдателя, би му било достатъчно да проучи внимателно движенията на главата и извивките на шията, така разнообразни и изразителни, за да съди за някоя жена.

При госпожа д'Егльомон облеклото хармонираше с господстващата в нея мисъл. Хлабаво сплетените ѝ коси образуваха на главата ѝ висока корона без нито едно украшение, защото тя като че ли се бе сбогувала завинаги с изисканите грижи за тоалета. Затова в нея не се забелязваха дребните кокетни хитрости, които правят лошо впечатление при много жени. Само че колкото и скромен да бе корсажът ѝ, той не скриваше напълно изящната ѝ талия. Освен това елегантността на дългата ѝ рокля се състоеше в безупречната кройка и ако е позволено да търсим идеи в надиплянето на плата, бихме могли да кажем, че многобройните плисета придаваха на дрехата ѝ необичайно благородство. И все пак със специалната грижа към ръцете и краката си маркизата проявяваше неизбежна женственост. Но ако ги показваше с известно удоволствие, трудно би било и на най-злобната съперница да намери движенията ѝ за престорени — те изглеждаха спонтанни или резултат от детска привычка. Този остатък от кокетство бе оправдан от прелестната ѝ непринуденост.

Всички тези черти, съвкупността от подробности, които правят жената грозна или хубава, привлекателна или неприятна, могат само бегло да се изтъкнат, особено когато, както при госпожа Д'Егльомон, душата ги свързва в дивно единство. Затова държането ѝ съответствуваше напълно на лицето и облеклото ѝ. Едва на известна възраст избраничките на съдбата единствени могат да придадат изразителност на всеки свой жест. Дали мъката или щастieto внушават на тридесетгодишната жена, на щастливата, както и на нещастната, тайната на подобно красноречиво държане? Това ще остане завинаги жива загадка и всеки я разгадава според желанията, надеждите или теориите си.

Начинът, по който маркизата бе опряла лакти на облегалките на креслото и бе сплела пръсти, сякаш си играеше, извивката на шията ѝ, отпуснатото ѝ изнурено, но гъвкаво тяло, което изглеждаше елегантно прекършено в креслото, нехайно протегнатите крака, небрежната ѝ поза, морните ѝ движения, всичко разкриваше жена, изгубила интерес към живота, неизпитала изобщо насладите на любовта, но мечтала за тях, огъваща се под бремето на паметта; жена, която отдавна се е отчаяла от бъдещето и себе си, безделна жена, за която пустото и съществуване е равнозначно на небитие.

Шарл дьо Вандьонес се възхити от великолепната картина, от поещата ѝ фактура в сравнение с другите жени.

Познаваше Д'Егльомон. От първия си поглед към тази жена, която дотогава не бе виждал, младият дипломат си даде сметка за несъответствието, несъвместимостта — нека си послужим със законната дума, — силно изяви между двамата, за да бъде възможно маркизата да обича съпруга си. Обаче поведението на госпожа Д'Егльомон бе безупречно и добродетелността ѝ увеличаваше стойността на всички тайни, които някой наблюдател можеше да предугади в нея.

Когато първата му изненада премина, Вандьонес потърси най-добрия начин да заговори госпожа Д'Егльомон и служейки си с доста банална дипломатическа уловка, реши да я смути, за да види как би реагирала на една глупост.

— Госпожо — каза той, като седна до нея, — поради приятна за мен недискретност узнах, че неизвестно защо, съм имал щастието да бъда забелязан от вас. Двойно съм ви благодарен, защото никога не съм бил обект на подобно благоволение. Ще бъдете отговорна за един мой недостатък. За напред не искам вече да бъда скромн...

— Ще сгрешите, господине — каза тя, като се засмя. — Трябва да оставите тщеславието на хората, които няма какво друго да показват.

Тогава маркизата и младият мъж завързаха разговор, като съгласно етикета отначало засегнаха най-различни теми: живопис, музика, литература, политика, хора, събития. После неусетно се плъзнаха към вечната тема на разговорите във Франция и чужбина — любовта, чувствата и жените.

— Ние сме робини.

— Вие сте кралици.

Духовитостите, изречени от Шарл и маркизата, можеха да сведат до две прости фрази всички сегашни и бъдещи разговори по този въпрос. Нали винаги и във всяка епоха тези две реплики ще означават: „Обичам ви. — Ще ви обичам.“

— Госпожо — възкликна тихо Шарл дьо Вандъонес, — карате ме горчиво да съжалявам, че напускам Париж. Сигурно няма да имам в Италия часове, пълни с толкова остроумие като часа, прекаран с вас.

— Но може би ще срещнете щастieto, господине. А то струва повече от всички блестящи мисли, верни или не, изричани всяка вечер в Париж.

Преди да се раздели с маркизата, Шарл си издействува разрешение да я посети, за да се сбогува с нея. Когато си легаше същата вечер, а и през целия следващ ден, му бе невъзможно да прогони спомена за тази жена и беше щастлив, че е отправил молбата си най-искрено. Ту се питаше защо маркизата го е отделила от другите, какви могат да бъдат намеренията ѝ, щом иска да го види отново, и се увеличаше в тълкувания. Въобразяваше си, че е открил причините за любопитството ѝ, и тогава се опияняваше от надежда или охладняваше в зависимост от начина, по който си обясняваше учтивото и банално за Париж нейно желание. Това означаваше ту всичко, ту нищо. Накрая реши да устои на влечението си към госпожа Д'Егльомон, но отиде при нея.

Има мисли, на които се подчиняваме, без да ги познаваме: те са в нас, без да подозираме. Това може да изглежда по-скоро парадоксално, отколкото вярно, но всеки ще намери хиляди доказателства в живота си, ако е искрен. Като отиваше при маркизата, Шарл се подчиняваше на едно от онези предопределения, чиито видими прояви се явяват по-късно опитът и интелектуалните ни постижения.

Тридесетгодишната жена има неудържимо очарование за младия мъж. Нищо по-естествено, по-здраво изтъкано, по-предрешено от дълбоката привързаност — имаме толкова примери в обществото — между жена като маркизата и млад мъж като Вандъонес.

Всъщност младото момиче има много илюзии и е неопитно, сексът играе голяма роля в любовта му, за да бъде младият мъж поласкан, докато жената познава целия диапазон от жертви, които трябва да направи. Там, където едната е увлечена от любопитство, от

изкушение, чуждо на любовта, другата се подчинява на съзнателно чувство. Едната отстъпва, другата избира. А нима изборът не е вече безкрайно ласкателен? Въръжена със знание, почти винаги скъпо заплатено, отдавайки се, опитната жена сякаш дава повече от себе си. Докато младата девойка — невежа и доверчива — не знае нищо, не може нищо да сравни, нищо да оцени: приема любовта и я изучава. Тридесетгодишната жена ни учи и ни съветва във възраст, когато обичаме да ни ръководят, когато подчинението е удоволствие. Едната иска всичко да узнае и проявява наивност там, където другата проявява нежност. Първата ви предлага само една победа, втората изисква от вас постоянни битки. Първата има само сълзи и удоволствия, втората — само чувствени наслади и угризения. За да може да бъде любовница, една девойка би трябвало да е много порочна и тогава я изоставяме с отвращение, докато жената разполага с хиляди средства, за да запази и властта, и достойнството си. Прекалено покорна, девойката ви предлага безрадостната сигурност на спокойствието. Жената губи премного, за да не поиска от любовта хилядите ѝ метаморфози. Първата опозорява само себе си, втората убива заради вас цяло семейство. Младото момиче само веднъж проявява кокетство и смята, че всичко е казано, когато свали дрехите си. Жената проявява безброй пъти кокетство и се крие под хиляди воали. Най-сетне тя ласкае всички аспекти на мъжкото самолюбие, а неопитното момиче — само един. Освен това у тридесетгодишната жена бушуват колебания, страхове, опасения, вълнения, бури, които никога не се срещат в любовта на девойката. Сигнала до тази възраст, жената иска от младия мъж да ѝ възвърне почитта, която му е принесла в жертва, живее само за него, занимава се с бъдещето му, желае животът му да бъде красив и му утъпква пътя към славата: тя се подчинява, моли и заповядва, унижава се и се възвисява, умее да утеши мъжа в най-различни случаи, докато младото момиче знае само да плаче. Накрая освен всички предимства на положението си тридесетгодишната жена може да стане девойка, да изиграе всички роли, да бъде стеснителна и дори да се разхубави от едно нещастие. Между двете съществува неизмерима разлика между предвидено и непредвидено, между сила и слабост. Тридесетгодишната жена задоволява всичко, а девойката с риск да не бъде девойка не трябва нищо да задоволи.

Тези мисли покълват в сърцето на младия мъж и избухват в най-силна страст, защото тя съчетава измамните чувства, наложени от нравите, с истинските чувства, продиктувани от природата.

Най-важната и решаваща постъпка в живота на жените е точно тази, която всяка жена винаги смята за най-незначителна. Омъжена, тя вече не си принадлежи, а е кралица и робиня на домашното огнище. Светостта на жената е несъвместима със задълженията и волностите на обществото. Да се еманципират жените, ще рече да се развратят. Давайки на един чужденец правото да влезе в семейното светилище, не се ли излагаш на произвола му? Но ако една жена го привлече там, не е ли това прегрешение или по-точно начало на прегрешение? Или трябва да приемем тази теория с цялата ѝ строгост, или да оправдаем страстните увлечения. Досега обществото във Франция е съумяло да възприеме едно средно положение: подиграва се с нещастieto. Както спартанците са наказвали само несръчността, така и то като че ли допуска кражбата. Но може би тази система е твърде разумна. Общото презрение е най-ужасното наказание, защото засяга жената право в сърцето. Жените държат и трябва да държат да бъдат тачени, защото без уважението престават да съществуват. Това е първото чувство, което изискват в любовта. И най-покварената, продавайки бъдещето си, изисква преди всичко опрощение на миналото и се стреми да внуши на любовника си, че заменя почестите, които ще ѝ бъдат отказани от обществото, срещу блаженството, на което не може да устои. Няма жена, която, приемайки за пръв път в дома си млад мъж и останала насаме с него, да не е обзета от подобни мисли. Особено ако той е добре сложен или находчив като Шарл дьо Вандьонес. А и повечето младежи неминуемо възлагат тайни надежди на една от хилядите представи, които оправдават вродената им любов към красивите, остроумни и злочести жени, каквато беше госпожа Д'Егльомон.

Затова, когато ѝ известиха за идването на господин Дьо Вандьонес, маркизата се смути, а той едва ли не се засрами, въпреки самообладанието, което е един вид дреха на дипломатите. Но маркизата възприе сърдечното държане, с което жените се предпазват от самолюбивите мъжки тълкувания. Подобно поведение изключва всякаква задна мисъл и се съобразява с чувството, като го укротява чрез възпитанието. Тогава жените продължават колкото искат

двусмисленото положение, като на кръстопът, който може да отведе към уважение, безразличие, удивление или страст.

Едва на тридесет години жената знае възможностите, които ѝ дава това положение. Смее се, шегува се, разнежва се, без да се компрометира. Тогава притежава необходимия такт, за да засегне всички чувствителни струни на мъжа и да анализира звуците, които извлича. Мълчанието ѝ е еднакво опасно, както и думите ѝ. Никога на тази възраст не отгатват дали е искрена, или се преструва, дали се надсмива, или е откровена в признанията си. След като ви е дала правото да се борите с нея, внезапно с дума, поглед, жест, чиято мощ ѝ е позната, приключва сражението, изоставя ви и остава господарка на тайната ви, свободна да ви принесе в жертва с една шега или да се занимае с вас, еднакво закриляна от собствената си слабост и от вашата сила. Макар да застана по време на първото му посещение на този неутрален терен, маркизата съумя да запази цялото си женско достойнство. Затаената ѝ горест пак витаеше над престорената ѝ веселост като лек облак, който не закрива напълно слънцето. Вандьонес си тръгна под странната омая на този разговор, но остана убеден, че маркизата е от жените, чието завоюване струва премного скъпо, за да се решиш да ги обичаш.

„Това ще означава безкрайно ухажване, писма, които биха дотегнали на някой амбициозен чиновник. Но ако се опитам!...“

Това съдбоносно *ако се опитам* обикновено погубва твърдоглавците. Във Франция самолюбието води към любов. Шарл отново отиде при госпожа Д'Егльомон и остана с впечатлението, че ѝ е приятно да разговаря с него. Вместо откровено да се отдаде на щастието да обича, той пожела да играе двойна роля. Опита се да изглежда страстен, а после хладно да анализира хода на любовната интрига — да бъде влюбен и дипломат. Ала беше великодушен и млад и играта щеше да го доведе до безгранична любов, защото, изкуствена или естествена, маркизата бе винаги по-силна от него.

Всеки път, когато излизаше от дома на госпожа Д'Егльомон, Шарл бе недоверчив и подлагаше нейните последователни душевни състояния на строг анализ, убиващ собствените му чувства.

„Днес — каза си той след третото посещение — тя ми даде да разбере, че е много нещастна и самотна в живота, че ако не е дъщеря ѝ, би пожелала смъртта. Беше абсолютно примирена. А аз не съм ѝ нито

брат, нито изповедник, защо ми доверява огорчението си? Тя ме обича.“

Два дни по-късно, като си отиваше, той упрекуваше съвременните нрави: „Всеки век оцветява различно любовта. През 1822 година тя е доктринерска. Вместо да я докажем с факти, както някога, дискутираме, разсъждаваме, изнасяме речи от трибуна. Жените са сведени до три възможности: отначало се съмняват в страстта ни, не вярват, че можем да обичаме колкото тях. Кокетство! Истинско предизвикателство, което маркизата ми отправи тази вечер. После се представят за много нещастни, за да събудят вроденото ни великодушие или честолубието ни. Кой млад мъж не се чувства поласкан, ако утешава едно дълбоко злочесто същество? И най-сетне имат манията за девственост. Сигурно си мисли, че я смятам недокосната. Може великолепно да спекулира с доверчивостта ми.“

Но един ден, след като бе изчерпал недоверчивите си мисли, той се попита дали маркизата е искрена, дали толкова горест може да бъде измамна и защо ще се преструва на примирена. Тя живееше в дълбоко усамотение и мълчаливо предъвкваше болката си, доловима само чрез някое принудено възклицание. От този миг Шарл започна живо да се интересува от госпожа Д'Егльомон, ала когато отиваше на обичайната им среща, станала необходима и за двамата, час, спазван инстинктивно, Вандъонес пак смяташе любимата си по-скоро хитра, отколкото откровена, и заключението му беше: „Тази жена решително е много ловка.“

Той влезе, видя маркизата в любимата ѝ поза, белязана от скръбта. Тя вдигна към него очи, без да помръдне, и го погледна така изразително, сякаш му се усмихна. Излъчваше доверие, истинско приятелство, но не и любов. Шарл седна и не можа да промълви нито дума. Изпитваше вълнение, което не може да се изкаже.

— Какво ви е? — попита нежно тя.

— Нищо... Впрочем да, мисля за нещо, което още не ви е минало през ум.

— Какво точно?

— Че... конгресът свърши.

— Как, вие трябваше да отидете на конгреса? — възкликна тя.

Прекият отговор би бил най-ясното и най-деликатно любовно обяснение, но Шарл замълча. Лицето на госпожа Д'Егльомон

изразяваше чистосърдечно приятелство, което помиташе всички комбинации на самолюбие, всички надежди на любовта, всички съмнения на дипломата. Тя не знаеше или най-малкото изглежда не знаеше, че е обичана, и когато Шарл, съвсем смутен, се вгледа в себе си, принуден бе да признае, че не е направил, нито е казал нещо, което би дало основание на тази жена да си мисли това.

Тази вечер господин Дьо Вандьонес завари маркизата такава, каквато бе винаги: естествена, сърдечна, искрена в тъгата си, щастлива, че има приятел, горда, че среща душа, сродна с нейната. Не отиваше отвъд това, не допускаше, че една жена може да се остави да бъде два пъти изкусена. Но бе познала любовта и тя още кървеше в сърцето ѝ. Не си въобразяваше, че щастието може два пъти да предложи на една жена опиянение, защото не вярваше само на ума, а и на душата. За нея любовта не беше едно изкушение, а включваше всички благородни изкушения.

В този миг Шарл стана отново млад мъж. Изпадна под обаянието на силния ѝ характер и пожела да бъде посветен във всички тайни на съществуването ѝ, покрусено по-скоро от случайността, отколкото от някакъв грях. Госпожа Д'Егльомон погледна приятеля си само веднъж, когато той я попита на какво се дължи допълнителната скръб, придаваща на красотата ѝ възвишеност, но този дълбок поглед подпечата тържествен договор.

— Не ми задавайте повече подобни въпроси — каза тя. — Преди три години на този ден мъжът, който ме обичаше, единственият, за чието щастие бях готова да пожертвувам дори себеуважението си, умря, и при това умря, за да спаси честта ми. Любовта ни бе прекъсната млада, чиста, пълна с илюзии. Преди да се отдам на чувството, към което ме тласна безпримерна фаталност, бях привлечена от това, което погубва толкова млади момичета — от жалък мъж с приятна външност. Бракът обрули една по една надеждите ми. Днес съм загубила законното щастие, както и онова, което наричат престъпно, без да съм го познала. Не ми остава нищо. Щом не умрях, трябва поне да остана вярна на спомена си.

При тези думи не заплака, само наведе очи и сгърчи леко пръстите си, сплетени в обичайния ѝ жест. Произнесе всичко това естествено, но гласът и бе пропит с толкова дълбоко отчаяние, колкото

дълбока изглеждаше любовта ѝ, и не оставяше никаква надежда на Шарл.

Трагичното ѝ съществуване, предадено в няколко изречения и съпроводено от гърч на ръката, силната мъка на крехката жена, бездната в една красива глава, скърбите и най-сетне сълзите на този тригодишен траур стъписаха Вандьонес, който стоеше безмълвен и смален пред тази възвишена и благородна жена: вече не забелязваше толкова съвършената ѝ изящна външна прелест, а изключително чувствителната ѝ душа. Най-сетне срещаше идеалното същество, този тъй фантастичен блян, така страстно жадуван от всички, за които смисълът на живота е в голямата любов, които я търсят пламенно и често умират, без да са се порадовали на мечтаните съкровища.

Пред думите ѝ и пред изключителната ѝ красота Шарл разбира ограничеността на собствените си мисли. Безсилен да намери слова, достойни за тази сцена, едновременно съдържана и покъртителна, той отговори с баналности за женската участ.

— Госпожо, трябва да умеем да забравяме скръбта или да си изкопаем гроб — каза той.

Ала разумът е винаги жалък пред чувството. По природа е ограничен, както всичко положително, докато чувството е всеобхватно. Да разсъждаваш, когато трябва да чувствуваш, е присъщо на души, лишени от размах. Затова Вандьонес замълча, изгледа продължително госпожа Д'Егльомон и излезе. В плен на новите си мисли, възвеличаващи жената, той напомняше художник, който след вулгарните модели в ателието си внезапно среща Мнемозина от музея, най-хубавата и най-подценявана гръцка статуя.

Шарл се влюби безумно. Влюби се в госпожа Д'Егльомон с искреността на младостта, с пламенността, която придава голяма прелест на първото чувство, с откровеността, която изпепелява по-късно, когато мъжът обикне за втори път: дивно чувство, почти винаги очарование за жените, които го пораждат, защото на тази хубава възраст, тридесет години, поетичен връх в живота им, те могат да обхванат с поглед цялото му течение и да прозрат както в миналото, така и в бъдещето. Жените познават тогава пълната цена на любовта и ѝ се наслаждават, тръпнейки да не я загубят. Душата им е още разкрасена от изоставящата ги младост и любовта им е подсилена от заплахата на бъдещето.

„Обичам — казваше си този път Вандъонес, напускайки дома на маркизата — и за свое нещастие попаднах на жена, привързана към спомен. Трудно е да се бориш срещу мъртвец, който не може да върши глупости, когото винаги харесват и помият само добрите му качества. Не искам ли да детронирам съвършенството, когато се опитвам да унищожа очарованието на спомена и надеждите, надживели загубения любим главно защото е събудил само желаниа, най-хубавото, най-изкусителното в любовта?“

Този тъжен размисъл, породен от обезсърчение и страх от неуспех, с които започва всяка истинска любов, беше последният проблясък на издъхващата му дипломация. От този миг той вече нямаше задни мисли, превърна се в играчка на любовта си и потъна в незначителните брънки на необяснимото щастие, подхранващо се от някоя дума, мълчание, неясна надежда. Готов бе да обича платонически, идваше всеки ден да диша въздуха, който дишаше госпожа Д'Егльомон, едва ли не се загнезди в дома ѝ и я придружаваше навсякъде с тиранична страст, изтъкана от егоизъм и абсолютна преданост.

Любовта притежава верен усет, знае пътя към сърцето, както най-дребното насекомо се насочва към цветето с неудържима воля, нетрепваща пред нищо. Затова, когато чувството е истинско, неговата участ е ясна. Няма ли основание една жена да изпита страшна тревога, ако в даден миг осъзнае, че животът ѝ зависи от степента на искреност, сила и постоянство, които любимият ѝ ще вложи в порива към нея?

А не е възможно за жена, съпруга, майка да се предпази от любовта на млад мъж. Единственото нещо, което е в нейна власт, е да престане да го вижда в момента, когато отгатне тази сърдечна тайна, а жената винаги я отгатва. Но решението изглежда много крайно, за да може някоя жена да го вземе на възраст, когато бракът тегне, отегчава и уморява, когато съпругеското чувство е повече от хладно, дори ако мъжът не я е още изоставил. Ако са грозни, жените са поласкани от любовта, която ги разхубавява, ако са млади и прелестни, изкушението трябва да бъде на висотата на очарованието им — огромно, ако са добродетелни, земното и възвишено чувство ги кара да виждат странно оправдание в самия размер на жертвите си за любимия и слава в трудната борба. Всичко е клопка. Затова никой урок не е прекалено суров за толкова силни изкушения.

Лишаването от свобода на жените в някогашна Гърция и в Ориента, което става на мода в Англия, е едничката предпазна мярка за семейния морал, но при господството на такава система всички приятни страни на светския живот изчезват: не са възможни ни светски живот, ни любезно държане, ни изтънчени нрави. Нациите трябва да направят своя избор.

И така, няколко месеца след първата си среща с Вандьонес госпожа Д'Егльомон установи, че животът ѝ е тясно свързан с младия мъж, учуди се, без прекалено да се смути, и почти изпита удоволствие, че споделя вкусовете и мислите му. Дали тя бе възприела идеите му, или той се бе поддал и на най-малките ѝ капризи? Не се задълбочи. Носена вече от течението на страстта, прелестната жена си каза с мнимата искреност на страха: „О, не, ще остана вярна на мъжа, който умря за мен.“

Паскал е казал: „Съмняваш ли се в Бога, значи, вярваш в него.“ Така и една жена се бори чак когато попадне в клопката. В деня, когато маркизата си призна, че е обичана, тя започна да се люшка в сред хиляди противоположни чувства. Обади се суеверието на опита. Щеше ли да бъде щастлива? Можеше ли да срещне щастието извън законите, които обществото превръща с право или не в морал? Дотогава животът ѝ бе понесъл само горчивини, възможна ли бе благоприятна развързка на любов, свързваща две същества, разделени от обществените условности? А има ли прекалено висока цена за радостта? Освен това ще срещне ли отново така жадуваното щастие, към което е тъй естествено да се стремим? Любопитството винаги пледира каузата на влюбените. Посред тайната ѝ душевна борба пристигна Вандьонес Присъствието му прогони метафизичния призрак на разума.

Ако последователните превращения, през които минава едно чувство, макар бързо възникнало у един млад мъж и една тридесетгодишна жена, са такива, настъпва момент, когато нюансите изчезват, колебанията се свеждат само до едно, до една последна мисъл, която се слива с желанието и го засилва. Колкото по-продължителна е била съпротивата, толкова по-могъщ е тогава гласът на любовта. Тук завършва поуката или по-скоро етюдът по анатомия, ако ни е позволено да заемем от живописиста един от най-колоритните ѝ термини, защото разказът ни обяснява опасностите и механизма на любовта, вместо да я рисува. Ала от този миг всеки ден прибавяше

багри на скелета, обличаше го с грацията на младостта, съживяваше плътта, движенията, връщаше му блясъка, красотата, съблазните на чувството и радостите на живота.

Шарл завари госпожа Д'Егльомон замислена. А когато я попита с развълнуван глас, убедителен поради магията на чувството, „Какво ви е?“, тя не му отговори. Въпросът му издаваше пълното им душевно разбирателство. И с удивителния си женски усет маркизата разбра, че оплакванията или признанието за съкровената ѝ скръб ще бъдат в известна степен предизвикателство. Ако всяка нейна дума имаше понятно значение и за двамата, в каква бездна щеше да полети? Прозря ясно това, млъкна и Вандьонес не наруши мълчанието ѝ.

— Болна съм — каза най-сетне тя, изплашена от значението на този миг, когато езикът на очите напълно измести безпомощната реч.

— Госпожо — отвърна с нежен и силно развълнуван глас Шарл, — душата и тялото са едно цяло. Ако сте щастлива, ще бъдете млада и свежа. Защо отказвате да поискате от любовта всичко онова, от което ви е лишила? Въобразявате си, че животът ви е свършил, точно когато той започва за вас. Доверете се на приятелските ми грижи. Толкова е сладостно да бъдеш обичан!

— Стара съм вече — възрази тя — и нищо не би ме оправдало да не продължа да страдам както досега. Трябва да обичам, казвате? Е добре, нито трябва, нито мога. Извън вас, чието приятелство внася малко топлота в живота ми, никой не ми се харесва, никой не би могъл да заличи спомените ми. Приемам приятеля, но ще избягам от любовника. И благородно ли би било от моя страна да предложи едно похабено сърце срещу младо, да приема илюзии, които вече не мога да споделя, да създам щастие, в което няма да вярвам или което ще треперя да не загубя? Може би ще отговоря с егоизъм на предаността и ще разсъждавам, докато другият чувствава. Спомените ми ще накърняват неговото удоволствие; не, повярвайте ми, първата любов не се замества никога. С една дума, кой мъж би пожелал сърцето ми на тази цена?

Тези думи, наситени с трагично кокетство, бяха последното усилие на разума.

„Ако се отчае, какво от това, ще остана сама и вярна.“ Тази мисъл осени младата жена и бе за нея тънката върбова клонка, която плувецът сграбчва, преди да бъде отнесен от течението.

Като чу присъдата ѝ, Вандьонес неволно потрепери и това въздействува на маркизата по-силно, отколкото цялото му дотогавашно ухажване. Нима жените не се трогват най-много, когато открият в нас завладяваща нежност и изтънчени чувства, подобни на техните? Защото при тях изтънчеността и нежността са признак на искреност. Жестът на Шарл разкриваше истинска любов. Госпожа Д'Егльомон усети силата на любовта му по силата на страданието му. Младият мъж каза хладно:

— Може би имате право. Нова любов, нова мъка.

После промени темата и заговори за безразлични неща, но явно бе развълнуван, гледаше госпожа Д'Егльомон напрегнато, като че ли я виждаше за сетен път. Накрая се раздели с нея и ѝ каза смутено:

— Сбогом, госпожо.

— Довиждане — отвърна тя с кокетство, чиято тайна е известна само на изключителните жени.

Той не отговори и излезе.

Когато Шарл си отиде и празното му кресло заговори вместо него, маркизата съжали и си отправи упреци. Любовта на една жена се засилва неимоверно, когато тя си въобрази, че не е постъпила благородно или че е наранила великодушен мъж. Никога не бива да се боим от угризенията в любовта, те са твърде благотворни. Жените се предават само под въздействието на някоя добродетел. „Пътят към ада е покрит с добри намерения“ не е парадокс на проповедник.

Няколко дни Вандьонес не дойде. Всяка вечер в часа на обичайната им среща маркизата го чакаше нетърпеливо, изпълнена с угризения. Да пише, беше признание, а и инстинктът ѝ нашепваше, че той ще се върне. На шестия ден камериерът оповести идването му. Никога не бе чувала името му с по-голямо удоволствие. Уплаши се от радостта си.

— Жестоко съм наказана от вас! — каза му тя.

Вандьонес я изгледа смаяно.

— Наказана? — повтори той. — И с какво?

Шарл разбра маркизата правилно, но искаше да си отмъсти за страданието, което бе изживял, особено защото то бе тайна за нея.

— Защо не идвате при мен? — попита усмихнато тя.

— Никого ли не виждахте през това време? — каза той, за да не отговори направо.

— Господин Дьо Ронкрол и господин Дьо Марсе, младият Д'Есгриньон останаха при мен почти два часа, двамата вчера, последният тази сутрин. Видях и госпожа Фирмияни и сестра ви, госпожа Дьо Листомер.

Ново страдание! Необяснимо за хората, който не обичат с агресивния безпощаден деспотизъм, чиято най-безобидна последица е чудовищната ревност, вечното желание да откъснат любимото същество от всякакво влияние, чуждо на любовта.

„Как! — каза си Вандьонес. — Приела е, срещала се е с доволни същества, говорила е с тях, докато аз стоях самотен и нещастен.“

Погреба огорчението си и запрати любовта си в дъното на сърцето си като ковчег в морето. Мислите му бяха най-противоречиви, проблясваха с бързината на киселини, чиито изпарения са смъртоносни. Но челото му помръкна и госпожа Д'Егльомон се подчини на женския си инстинкт и сподели тъгата му, без да я разбира. Не беше съучастничка в злото, което му причиняваше, и Вандьонес осъзна това. Заговори за състоянието си, за ревността си като за хипотеза, която влюбените с удоволствие обсъждат. Маркизата разбра всичко и толкова се трогна, че се просълзи.

От този миг навлязоха в селенията на любовта. Раят и адът са две велики поеми, определящи двата единствени центъра, около които се върти съществуването ни: радостта и болката. Нима небето не е и няма да бъде винаги символ на безкрая на чувствата ни, който не може да се опише, защото щастието е едно? А адът не представлява ли безкрайните мъчения, които можем да превърнем в поетична творба, защото винаги се различават едно от друго?

Една вечер двамата влюбени бяха сами, седнали безмълвни един до друг, загледани в небосвода в часа, когато е най-красив — чисто небе, което последните слънчеви лъчи заливат в злато и пурпур. В този миг на деня бавно гаснещата светлина сякаш пробужда нежни чувства. Любовта леко вибрира и усещаме тътена на необяснима стихия всред покоя. Като ни сочи щастието с неясни символи, природата ни подканва да му се насладим, докато е близо до нас, или ни кара да съжаляваме, когато е отлетяло. В тези наситени с очарование мигновения под светлия свод, чиито нежни тонове се съчетават с тайни прелести, мъчно можеш да устоиш на съкровените желания, придобили магическа сила! Тъгата се притъпява, радостта опиянява, а

скръбта смазва. Пищният празник на залеза е сигнал за признание и го насърчава. Мълчанието става по-опасно от думата с отразеното в очите могъщество на безкрайните небесни простори. Ако заговорим, най-незначителната дума има непобедима сила. Няма ли тогава светлина в гласа, пурпур в погледа, небето не е ли сякаш в нас, или не ни ли се струва, че ние сме на небето?

Междувременно Вандьонес и Жюли — от няколко дни тя позволяваше на мъжа, когото с радост наричаше Шарл, да се обръща така интимно към нея — разговаряха, но първоначалната тема бе много далеч от тях. И ако вече не съзнаваха смисъла на думите си, в омая слушаха тайните мисли в тях. Ръката на маркизата бе в ръката на Вандьонес и тя не смяташе това за благоволение.

Едновременно се наведоха, за да се полюбуват на величествения пейзаж — сняг, ледници, сиви сенки, оцветяващи хребетите на фантастични планини, картина, съставена от резки контрасти между червените пламъци и черните тонове, които придават на небето несравнима мимолетна поезия. Пищни пелени, в които слънцето всеки ден се ражда, красив саван, в който издъхва. В този миг косите на Жюли докоснаха страната на Вандьонес: тя усети лекия допир и силно потрепери, а той — още по-силно, защото и двамата постепенно бяха стигнали до необяснимия критичен момент, когато тишината толкова изостря сетивата, че и най-слабият шок извиква сълзи и тъгата прелива, ако сърцето е потънало в меланхолия, или му предлага неизразима наслада, ако е обзето от шемета на любовта.

Жюли стисна почти неволно ръката на приятеля си. Многозначителният ѝ жест вдъхна смелост на плахия влюбен. Радостта на мига и надеждата за бъдещето, всичко се сля в едно вълнение, вълнението на първата милувка, на целомъдрената и смирена целувка по страната, която госпожа Д'Егльомон разреши. Колкото по-малко бе благоволението, толкова по-заредено с мощ и по-опасно беше то. За тяхно нещастие нямаше нито преструвка, нито измама. Това бе съюз между две прекрасни души, разделени от всичко, което е закон, свързани от всичко, което е изкушение в природата.

В същия миг пристигна генерал Д'Егльомон.

— Имаме нов кабинет — каза той. — Чичо ви влиза в него. Така че вие имате чудесни изгледи да станете посланик, Вандьонес.

Шарл и Жюли се спогледаха, изчервявайки се. Взаимното им смущение бе още една връзка между двамата. Една и съща мисъл, едно и също угризение прекосиха съзнанието им. Страшна връзка, еднакво силна както за двамата разбойници, току-що убили човек, така и за двамата влюбени, прегрешили с една целувка. Трябваше да отговорят нещо на маркиза.

— Вече не искам да напусна Париж — каза Шарл дьо Вандьонес.

— Знаем защо — отвърна генералът лукаво, сякаш бе отгатнал тайна. — Не искате да се разделите с чичо си, за да ви направи наследник на титлата си пер на Франция.

Маркизата избяга в спалнята си, като си каза следните ужасяващи думи за своя мъж: „Той наистина е невероятен глупак!“

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

ПРЪСТЪТ НА ПРОВИДЕНИЕТО

Между градските врати „Итали“ и „Санте“ на вътрешния булевард, който води към Ботаническата градина, има един изглед, който е достоен и за най-преситения на природни красоти художник или пътешественик. Ако стигнете до малкото възвишение, след което булевардът, засенчен от големи кичести дървета, изящно завива като безмълвна горска пътека, ще видите в краката си дълбока долина, осеяна с полуселски тип работилници, изпъстрена със зеленина, оросявана от мътните води на Биевър и на фабриката за гоблени.

На отсрещния склон няколко хиляди покриви, притиснати като глави в тълпа, скриват беднотията на предградието Сен-Марсо. Величественият купол на Пантеона, тъмният и тъжен силует на Валдьо-Грас гордо се извисяват над цял амфитеатрално застроен град, чиито стъпала са странно очертани от криволичещи улици. Оттук размерите на двете сгради изглеждат исполински. Те смазват както паянтовете къщи, така и най-високите тополи в долината.

Вляво, като черен, скелетоподобен призрак, се възправя обсерваторията, през чиито прозорци и галерии струи светлина и създава фантастични ефекти. А в далечината елегантният връх на Инвалидите пламти между синкавите маси на Люксамбур и сивите кули на „Сен-Сюлпис“. Гледани оттук, архитектурните линии се преплитат с листащи и сенки и се подчиняват на капризите на небето, което непрестанно изменя цвета, светлината и формата на облаците си. Далеч от вас сгради изпълват простора. Около вас се вият клонести дървета, селски пътеки.

Вдясно през широка пролука в необикновения пейзаж виждате дългата бяла ивица на канала Сен-Мартен, ограден с червеникави камъни, с липи и построените още от римляните житни складове.

В дъното мъглявите хълмове на Белвил, отрупани с къщи и мелници, сливат контурите си с облаците. Ала съществува град, който не виждате, между редицата покриви, ограждащи долината, и неясния

като детски спомен хоризонт. Огромен град, потънал сякаш в бездна между хребета на болницата „Питие“ и върха на Източното гробище, между страданието и смъртта. Оттам долита глух тътен, подобен на бученето на океана зад стръмен бряг, което сякаш казва: „Аз съм тук.“

Ако слънцето залее с потоци светлина тази част на Париж, ако изчисти и избистри линиите, ако запали няколко стъкла, ако развесели керемидите, обagri позлатените кръстове, избели стените и преобрази атмосферата във воал от газ, ако създаде силни контрасти с фантастични сенки, ако небето е лазурно, а земята тръпне, ако камбаните говорят, тогава ще се възхитите оттук на феерия, която никога няма да забравите, и ще я боготворите, влюбен до полуда в нея както в дивен изглед от Неапол, Истанбул или Флорида. Всичко в тази симфония е хармония. Тук се долавя ропотът на живота и поетичното умиротворение на самотата, гласът на безброй същества и божият глас. Тук лежи една столица, притаена под мирните кипариси на Пер-Лашез.

В една пролетна утрин, когато слънцето придаваше блясък на красивия пейзаж, аз му се любувах, опрян на дебел бряст, чиито жълти цветове се вееха от вятъра. При вида на пищната и величествена картина горчиво си мислех за презрението, което показваме дори в книгите си към днешна Франция. Проклинах жалките богаташи, които, отвратени от красивата ни страна, купуват със злато правото да я пренебрегват, като посещават в галоп и разглеждат с лорнет забележителностите на Италия, станала толкова банална. С любов съзерцавах съвременния Париж, мечтаех, но внезапно звук от целувки смути усамотението ми и прогони философските ми размишления.

В страничната алея над стръмния склон, в чието подножието трепка водата, отвъд Моста Гоблен, съзрях жена, която ми се стори още доста млада, облечена с най-изящна простота и чието нежно лице сякаш отразяваше ведрата прелест на пейзажа. Красив младеж поставяше на земята възможно най-красивото момченце, така че никога не узнах дали целувката бе отекнала върху страната на майката или на детето.

Една и съща мисъл, нежна и дълбока, се четеше в очите, жестовете, усмивката на двамата млади хора. Те сплитаха така радостно и припряно ръце и така спонтанно се приближиха един към друг, че погълнати от себе си, изобщо не забелязаха присъствието ми. Но едно друго дете — недоволено, начумерено, обърнато с гръб към тях

— ми хвърли странен поглед. Като остави братчето си да тича само ту зад майка си и младия мъж, ту пред тях, детето, също така красиво и изящно като другото, но по-крехко, стоеше безмълвно, неподвижно, в поза на застинала змия. Беше момиченце.

Младата жена и спътникът ѝ някак машинално се разхождаха. Като изминаваха от разсеяност може би само краткото разстояние между мостчето и чакащата на завоя на булеварда кола, те се спираха, гледаха се, смееха се в зависимост от разговора — ту оживен, ту замиращ, ту безгрижен, ту сериозен.

Скрит зад големия бряст, аз се любувах на прекрасната сцена и сигурно щях да зачета тайната им, ако не бях доловил върху лицето на замечтаното и мълчаливо момиченце следи от мисъл, много дълбока за възрастта му. Когато майката и младият мъж се връщаха обратно и стигнеха до него, то често навеждаше подмолно глава и хвърляше към тях, както към братчето си, наистина необикновен бегъл поглед, но нищо не би могло да предаде тънката прозорливост, лукавата наивност, суровата съсредоточеност на детското лице с леки кръгове под очите, когато хубавата жена или спътникът ѝ погалваха русите къдри, нежно притискаха сладкото вратле, бялата якичка на момченцето, щом то се опитваше да върви в крак с тях.

Върху слабичкото личице на странното момиченце бяха изписани изживявания на възрастен човек. То страдаше или разсъждаваше. А кое предрича по-сигурно смъртта при тези едва разцъфнали създания? Болестта, вмъкнала се в тялото, или преждевременната мисъл, раздираща току-що покълналата душа? Една майка може би знае. Колкото до мен, не познавам нищо по-страшно от старческа мисъл върху детско чело. Богохулството върху устните на девица не е толкова чудовищно.

Затова едва ли не глуповатото държане на това вече мислецо момиченце, което стоеше почти неподвижно, събуди интереса ми. С любопитство го разглеждах. Хрумна ми — нещо, съвсем естествено за всеки наблюдател — да го сравня с братчето му, като се опитам да доловя отношенията помежду им, както и различията.

Момичето имаше тъмни коси, черни очи и от него се излъчваше някаква сила; всичко това рязко контрастираше с русите коси, морскозелените очи и изящната крехкост на братчето. По-голямото дете навярно беше седем-осем годишно, а другото едва на четири. Бяха

облечени еднакво. Ала като се вгледах внимателно, видях доста незначителна разлика в якичките на блузите им, която по-късно ми разкри цял роман в миналото, цяла драма в бъдеще. А разликата беше съвсем малка. Якичката на тъмнокосото момиченце завършваше с обикновен фестон, а на момченцето бе украсена с красива бродерия, която издаваше сърдечна тайна, негласно предпочитание: децата умеят да четат в душата на майка си, сякаш божият дух е в тях.

Безгрижно и весело, русото момченце приличаше на момиченце със свежата си бяла кожа, с грациозните си движения и нежното си изражение, а по-голямото момиченце въпреки здравето, красивите си черти и блестящ тен приличаше на болнаво. Живите му очи, лишени от мъглявата влага, която придава такова очарование на детските погледи, като че ли бяха изсушени от вътрешен огън като очите на придворните. А и бялата му кожа имаше някакъв матов, маслинен оттенък, признак на силен характер.

На два пъти братчето дойде да предложи на сестра си с трогателна сладост и израз, който би очаровал Шарл, малкия ловджийски рог, който надуваше от време на време. Но всеки път тя отвръщаше само с див поглед на гальовното изречение: „Вземи, Елен, искаш ли?“

Мрачно и страшно под привидно безгрижното си изражение, момиченцето трепваше и дори се изчервяваше, когато братчето се приближаваше. А то като че ли не забелязваше лошото настроение на сестра си и безгрижието му, примесено с любопитство, подчертаваше контраста между неговия истински детски характер и познанието и угрижеността на възрастен, вече отпечатани върху лицето на момичето и помрачаващи го с тъмните си облаци.

— Мамо, Елен не иска да играе! — извика момченцето, което използва мига, когато майка му и младият мъж се бяха спрели безмълвни на Моста Гоблен, за да се оплаче.

— Остави я, Шарл. Нали знаеш, че тя все се чумери.

При тези думи, произнесени нехайно от майката, която рязко тръгна назад с младия мъж, очите на Елен плузнаха в сълзи. Тя мълчаливо ги преглътна, хвърли към брат си един от необяснимите за мен пронизващи погледи и загледа най-напред със зловещ умисъл насипа, върху който стоеше той, после реката Биевър, моста, местността и мен.

Уплаших се да не би радостно оживената двойка да ме забележи, защото навярно щях да смутя разговора им. Отдръпнах се тихо и застанах зад живия плет от бяз, чиито листа ме скриха от всеки поглед.

Седнах спокойно на върха на склона и гледах ту променливия красив пейзаж, ту дивото момиченце, което все още можех да зърна през пролуките на плета и стъблото на бяза, на което бях облегал глава, почти на равнището на булеварда. Елен като че ли се обезпокои, като не ме виждаше вече. Черните ѝ очи с необяснимо любопитство ме потърсиха далеч по алеята, зад дърветата. Какво бях за нея?

В този миг чистосърдечният смях на Шарл отекна като птича песен в тишината. Младият красив мъж, рус като него, го подхвърляше в ръцете си и го целуваше, като го отрупваше с несвързаните, лишени от истински смисъл думички, които отпраща с нежност към децата. Майката се усмихваше на играта им и от време на време казваше, навярно тихичко, неща, идващи право от сърцето, защото спътникът ѝ се спираше щастлив и я поглеждаше със сините си очи, пълни с плам и обожание.

Гласовете им, примесени с детското гласче, звучаха особено гальовно. И тримата бяха очарователни. Вълнуващата сцена сред великолепия пейзаж внасяше в него много мекота. Красива, засмяна жена, чудно дете, излъчващ младост мъж, чисто небе, с една дума, всичко хармонично в природата бе съчетано за радост на душата. Неволно се усмихнах, сякаш това щастие бе мое. Красивият млад мъж чу, че удари девет часът. Нежно целуна спътницата си, внезапно станала сериозна и тъжна, и тръгна към кабриолета, който старият слуга бавно подкара към него. Брътвежът на любимото дете бе прекратен от целувките на мъжа. Сетне, когато той се качи в колата, а неподвижната жена се заслуша в трополенето на колелата, загледана в облака прах подире им по зелената алея на булеварда, Шарл изтича при сестра си близо до моста и чух сребристото му гласче:

— Защо не изпрати моя добър приятел?

Като видя братчето си на ръба на насипа, Елен му хвърли най-ужасния поглед, пламвал някога в очите на дете, и разярена го блъсна. Шарл се плъзна от стръмния склон, препъна се в някакви коренища, които го отхвърлиха върху острите камъни на стената: разби си челото в тях, после, цял окървавен, падна в мътната река. Водите погълнаха красивата му руса главичка сред снопове пръски. Чух пронизителните

писъци на горкото дете, но скоро гласът му стихна, задавен от тинята, в която то изчезна с тъп звук като потъващ камък. Падна светкавично бързо. Скочих и се спуснах по една пътека. Смаяна, Елен неистово закрещя:

— Мамо, мамо!

Майката беше там, до мен. Литнала бе като птица. Но нито тя, нито аз можехме да различим точното място, където бе паднало детето. Черната вода клокочеше като огромен въртоп. На това място коритото на Биевър е покрито с десет стъпки тиня. Детето сигурно бе загинало, невъзможно бе да му помогнем. По това време в неделен ден нямаше жива душа. По Биевър няма нито лодки, нито рибари. Не видях нито прът, за да изследвам вонящата вода, нито някого в далечината.

Трябваше ли да разкажа как бе станало злокобното произшествие? Да разкрия тайната? Елен може би бе отмъстила за баща си. Ревността може би бе мечът на провидението. И все пак изтръпнах, когато погледнах майката. На какъв ли ужасен разпит щеше да я подложи мъжът ѝ, нейният вечен съдник? А тя влачеше със себе си неподкупен свидетел. Детството има прозрачно чело и тен. А и лъжата при децата е така явна, че дори погледът се изчервява.

Нещастната жена не мислеше още за наказанието, което я чакаше вкъщи. Тя гледаше Биевър.

Такава трагедия не можеше да не се отрази пагубно върху живота на една жена и ето една от най-ужасните последици, които от време на време смуцаваха любовта на Жюли.

Две-три години по-късно след вечеря в дома на маркиз Дьо Вандьонес, тогава в траур за баща си и зает с наследството, бе дошъл един нотариус. Това не бе дребният нотариус на Стърн^[1], а дебел и охранен парижки нотариус, един от почитаните хора, които вършат глупости с мярка, правят гафове за чужда сметка, а после питат защо са недоволни от тях. Ако случайно узнаят защо са били така убийствено глупави, казват: „Бога ми, нямах представа!“ С една дума, това бе порядъчно наивен нотариус, който виждаше само *актове* в живота.

Госпожа Д'Егльомон беше при дипломата. Генералът си бе тръгнал любезно преди края на вечерята, за да заведе децата си на театър в „Амбигю-Комик“ или „Гете“. Макар че мелодрамите прекалено възбуждат чувствата, в Париж ги смятат подходящи за деца,

а и безопасни, защото в тях винаги тържествува невинността. Бащата беше излязъл, без да дочака десерта, дотолкова дъщеря му и синът му нямаха търпение да пристигнат в театъра преди вдигането на завесата.

Нотариусът, невъзмутимият нотариус, неспособен да разбере защо госпожа Д'Егльомон изпраща на театър децата и мъжа си, без да ги придружи, още от началото на вечерята беше като завинтен на стола си. Разговаряйки, се забавиха с десерта и прислугата още не бе поднесла кафето. Всичко това явно поглъщаше ценно време и предизвикваше нетърпеливи жестове от страна на красивата жена: човек би могъл да я сравни с расов кон, риеш с копита преди надбягване. Нотариусът, който не разбираше нито от коне, нито от жени, намираще, че чисто и просто маркизата е жива и темпераментна жена. Очарован, че е в компанията на една много известна дама и на един прочут политик, нашият нотариус остроумничеше. Смяташе за одобрение престорената усмивка на маркизата, на която доста досаждаше, и продължаваше в същия дух.

Домакинът в съгласие с маркизата вече си бе позволил на няколко пъти да замълчи, когато нотариусът очакваше хвалебствен отговор, само че по време на тези многозначителни паузи онзи дявол гледаше огъня, мъчейки се да си припомни анекдоти. После дипломатът прибягна до часовника си. Най-сетне хубавата жена си сложи шапката, сякаш се канеше да тръгне, а не си тръгваше. Нотариусът нито виждаше, нито чуваше нещо. Беше във възторг от себе си и уверен, че забавлява много маркизата, щом успява да я задържи. „Сигурно ще спечеля тази жена за клиентка“ — казваше си той.

Маркизата стоеше права, слагаше ръкавиците си, кършеше пръсти и гледаше ту маркиз Дьо Вандьонес, който споделяше нетърпението ѝ, ту нотариуса, който изстрелваше остроти. При всяка пауза на достопочтения мъж красивата двойка въздишаше и си казваше с едва доловим знак: „Най-сетне ще си отиде!“ Ала нищо подобно. Това бе морален тормоз, който накрая щеше да раздразни двамата влюбени: нотариусът им въздействуваше като змия на птички и щеше да ги принуди да постъпят грубо с него.

Точно посред разказа му за нечестните средства, с които Дю Тийе, един преуспял тогава финансист, бил натрупал богатството си и чиито измами им бяха добросъвестно изредени от духовития нотариус,

стенният часовник отброи девет часа. Дипломатът разбра, че нотариусът му решително е глупав и трябва просто да бъде отпратен, затова рязко го прекъсна с жест.

— Щипките ли искате, маркизе? — попита нотариусът и ги подаде на клиента си.

— Не, господине, принуден съм да ви отпратя. Госпожата иска да отиде при децата си, а аз ще имам честта да я заведа.

— Вече е девет часът! Времето лети неусетно в компанията на приятни хора — каза нотариусът, който от един час не беше млъкнал.

Взе шапката си, а после застана пред камината, с мъка сдържа хълцането си и каза на клиента си, без да забелязва мълниеносните погледи на маркизата:

— Значи, да се разберем, маркизе. Работата преди всичко. И така, утре пращаме призовка на брат ви, за да го заставим да изплати задълженията си. Ще пристъпим към описа, а после, бога ми...

Нотариусът толкова погрешно бе разбрал намеренията на клиента си, че насочваше делото обратно на инструкциите, които той току-що му бе дал. Случаят бе доста деликатен и Вандьонес държеше пряко волята си да коригира непохватния нотариус, затова последва спор, който отне известно време.

— Слушайте — каза му накрая дипломатът след един знак на младата жена, — заболя ме главата. Елате утре в девет часа с моя адвокат.

— Но имам честта да ви обърна внимание, господин маркизе, че не сме сигурни дали утре ще се видим с господин Дерош, а ако не изпратим призовката до обяд, срокът изтича и...

В този миг в двора влезе кола и горката жена се извърна бързо, за да скрие сълзите си. Маркизът позвъни, за да поръча да кажат, че е излязъл, но генералът, върнал се ненадейно от „Гете“, влезе преди лакея, хванал с една ръка дъщеря си, чиито очи бяха зачервени, а с другата си малкото си момченце, много начумерено и сърдито.

— Какво стана? — попита мъжа си маркизата.

— По-късно ще ти кажа — отвърна генералът и се запъти към съседния будоар, чиято врата беше отворена и той бе забелязал вътре вестници. Изгубила търпение, маркизата отчаяно се отпусна на едно канапе.

Нотариусът, който се сметна задължен да любезничи с децата, запита с предвзет глас момчето:

— Е, миличко, какво давах в театъра?

— „Долината на потока“^[2] — отговори Гюстав намръщено.

— Честна дума — възкликна нотариусът, — днешните писатели са, кажи-речи, луди! „Долината на потока“! Защо не „Потокът на долината“? Възможно е в долината да няма поток и като кажат „Потокът на долината“, авторите биха изтъкнали нещо точно, характерно, разбираемо. Но да оставим това. А сега как може да има драма в поток и в долина? Ще ми кажете, че днес главното достойнство на подобни спектакли е в декорите, а заглавието обещава да са много красиви. Добре ли се забавлявахте, братле? — добави той, като седна при детето.

Когато нотариусът попита каква драма може да се разиграе на дъното на поток, дъщерята на маркизата бавно се извърна и заплака. Майката беше толкова силно раздразнена, че не забеляза състоянието на дъщеря си.

— О, много ми беше забавно, господине — отвърна момченцето. — В пиесата имаше едно много сладко момченце, което бе само на света, защото татко му не можеше да бъде негов баща. И ето че когато пристига горе на моста над потока, един едър брадат злодей, целият в черно, го блъсна във водата. Тогава Елен се разплака, захълца. Цялата зала запротестира и баща ми бързо-бързо ни отведе...

Господин Дьо Вандъонес и маркизата се стъписаха и така се разстроиха, че загубиха способността да мислят и действуват.

— Млъкнете, Гюстав! — извика генералът. — Забраних ви да говорите за това, което стана в театъра, а ето че забравяте какво съм ви казал.

— Нека ваше превъзходителство го извини, господин маркизе — каза нотариусът, — моя е вината, че го попитах, но не знаех сериозността на...

— Той не бива да отговаря — каза бащата, като погледна хладно сина си.

Тогава причината за внезапното връщане на бащата и децата стана съвсем ясна за дипломата и маркизата. Майката погледна дъщеря си, видя я заляна в сълзи и тръгна към нея. Но лицето ѝ се сгърчи и на него се изписа невероятна строгост.

— Стига, Елен! — каза ѝ тя. — Идете да избършете сълзите си в будоара.

— Но какво е сторило горкото момиче? — каза нотариусът, който се опита да успокои и разгневената майка, и разплаканото момиче. — Тя е толкова хубава, че сигурно е най-послушното дете на света. Уверен съм, госпожо, че ви създава само радост. Нали така, моето момиче?

Разтреперана, Елен погледна майка си, изтри сълзите си, помъчи се да си придаде спокойно изражение и избяга в будоара.

— И естествено — бърбреше нотариусът — вие, госпожо, сте много добра майка и не можете да не обичате еднакво децата си. Пък и прекалено добродетелна сте, а да изпитвате жалкото предпочитание, чиито гибелни последици са известни особено на нас, нотариусите. Цялото общество минава през ръцете ни, затова виждаме човешките страсти в най-отвратителната им форма — интереса. Тук майка иска да обезнаследи децата от мъжа си в полза на предпочитаните от нея деца, а съпругът от своя страна иска понякога да запази богатството си за детето, заслужило ненавистта на майката. И тогава започват борби, опасения, актове, нови завещания, фиктивни продажби, мними дарения, с една дума, плачевна бъркотия, честна дума, плачевна! Другаде бащи цял живот обезнаследяват децата си, като крадат имуществото на жените си... Да, крадат е точната дума! Говорехме за драма, ах, уверявам ви, че ако можехме да разкрием тайната на някои дарения, писателите ни биха могли да създадат страхотни буржоазни трагедии. Не зная с какви права се ползват жените, за да правят каквото си искат. Защото въпреки привидното положение и слабостта си все те взимат връх. А-а, мен не могат да ме заблудят, аз отгатвам винаги причината на това предпочитание, което във висшето общество учтиво се окачествява като непонятно. Но съпрузите никога не я отгатват, това не може да им се отрече. Ще ми отговорите, че съществува известно очарование...

Върнала се с баща си от будоара в салона, Елен слушаше внимателно нотариуса и така добре го разбираше, че погледна плахо майка си, предчувствайки с инстинкта на възрастта си, че думите му ще удвоят надвисналата над нея буря. Маркизата побледня и изплашено посочи на Вандьонес мъжа си, загледан замислено в

цветята на килима. В този миг, въпреки доброто си възпитание, дипломатът не се въздържа и хвърли убийствен поглед на нотариуса.

— Елате с мен — каза му той и бързо се запъти към преддверието.

Нотариусът го последва разтреперан, без да довърши фразата си.

— Господине — каза му тогава, овладявайки яростта си, маркиз Дьо Вандьонес, като затръшна вратата на салона, — от началото на вечерята вие говорите и вършите само глупости. Накрая ще предизвикате най-големи нещастия. Ако сте превъзходен нотариус, стойте си в кантората. Но ако попаднете случайно в обществото, старайте се да бъдете по-съобразителен.

После влезе в салона, без да се сбогува. Нотариусът се смая и вцепени, загуби представа къде е. Когато бръмченето в ушите му стихна, стори му се, че чува стенания, суетене в салона, където силно дрънчаха звънциите. Уплаши се да не срещне отново маркиз Дьо Вандьонес и щом си спомни, хукна колкото му държат краката към стълбите. Ала при входната врата се сблъска със слугите, които бързаха да разберат защо ги вика господарят им.

„Ето какви са високопоставените господа — каза си той, когато се озова на улицата, търсейки кабриолет. — Насърчават ви да говорите, подканват ви с комплименти, мислите си, че ги забавлявате — нищо подобно! Държат се нагло с вас, гледат ви отвисоко и дори ви изхвърлят без капка свян. Тъй или иначе, бях много духовит. Не казах нищо, което да не е свястно, разумно, подходящо. Бога ми, препоръчва ми повече съобразителност, та да не би да ми липсва? Бре, дявол го взел, та аз съм нотариус, и то със своя кантора. Ами! Прищявка на посланик, за тия хора няма нищо свято. Утре ще им обясня как така съм вършил само глупости в дома му и съм говорил само дивотии. Ще му поискам сметка, тоест ще искам да му обясня. Всъщност може би сбърках... Ех, защо ли си блъскам главата! Малко ме е еня!“

Върна се у дома си и предостави на жена си загадката, като й разказа от край до край случилото се вечерта.

— Драги ми Крота, негово превъзходителство е бил съвсем прав, като ти е казал, че си говорил и вършил само глупости.

— Защо?

— И да ти кажа, драги, това няма да ти попречи да го повториш другаде. Съветвам те да говориш само по работа, когато си сред хора.

— Щом не искаш да ми кажеш, утре ще питам...

— Боже мой, и най-наивните хора гледат да скрият подобни неща, а ти си въобразяваш, че един посланик ще ти ги каже! Ах, Крота, никога не съм те виждала така лишен от здрав разум.

— Благодаря ти, мила!

[1] *Дребният нотариус на Стърн* — герой от „Сантиментално пътешествие“ от английския писател Лорънс Стърн. Този нотариус е избягал от жена си и скита из Париж. ↑

[2] *„Долината на потока“* — мелодрама от Ф. Дюрьоти-Мере, поставена на сцената през 1816. В нея предателят блъска във водата едно момиче. ↑

ПЕТА ГЛАВА

ДВЕ СРЕЩИ

Един бивш адютант на Наполеон — ще го наричаме само маркиза или генерала, — който по време на Реставрацията много се издигна, бе дошъл да прекара празниците във Версай в имението си между църквата и градската врата на Монтръой, на пътя, водещ към авеню Сен-Клу. Задълженията му в двора не му позволяваха да се отдалечава от Париж.

Построена някога като убежище за временни любовни увлечения на високопоставен благородник, къщата имаше много обширни пристройки. Градините, сред които се намираше, я отделяха отляво и отдясно от първите сгради на Монтръой и от селските къщурки край градската врата. Затова, без да бъдат прекалено усамотени, собствениците на имението се радваха на всички предимства на самотата на две крачки от града. Но странно, фасадата и входната врата на къщата бяха обърнати към пътя, който може би някога не е бил толкова оживен. Това предположение изглежда вероятно, тъй като той води само до прекрасната вила, построена от Луи XV за госпожица Дьо Роман, и преди да стигнат там, любопитните забелязват не една богатска лятна къща, чийто интериор и декор напомнят за находчивия разврат на прадедите ни, които все пак са забулвали в сянка и тайна приписваните им волности.

В една зимна вечер маркизът, жена му и децата им бяха сами в пустата къща. Разрешили бяха на прислугата си да отпразнува във Версай сватбата на един от лакеите и надявайки се, че имат оправдание пред господарите си, защото бе и Коледа, слугите без стеснение бяха останали на угощението повече, отколкото им бе позволено. Ала все пак, тъй като генералът бе известен като човек, който винаги изпълнява думата си с непреклонна честност, когато изтече срокът за връщане, непокорните продължиха да танцуват, изпълнени с угризение. Часовникът току-що бе избил единадесет часа, а нито един слуга не се бе върнал. В дълбоката провинциална тишина се

чувствуваше от време на време острият вятър, свирещ в черните клони на дърветата, виещ около къщата и нахлуващ в дългите коридори. Мразът така бе прочистил въздуха, втвърдил пръстта и заледил паважа, че всичко отекуваше и звънтеше: явление, което винаги ни изненадва. Тежките стъпки на закъснял пияница или трополенето на файтон, завръщаш се в Париж, кънтяха по-силно и се чуваха по-далеч от обикновено. Сухите листа, понесени от внезапен вихър, шумоляха по плочника на двора, сякаш глас на нощта, докато тя искаше да остане безмълвна. С една дума, късна мразовита вечер, която изтръгва от егоизма ни безплодна жал към бедняка или странника и в която е така приятно да седиш край огъня.

В този миг семейството, събрано в гостната, не се тревожеше нито от отсъствието на прислугата, нито от бездомниците, не чувствуваше поезията на искрящата зимна вечер. Без да се впускат в излишни умувания, спокойни под закрилата на стария воин, жени и деца се отдаваха на радостта на семейния живот, когато чувствата са непринудени, разговорът е изпълнен с топлота и откровеност както погледите и игрите.

Генералът бе седнал или по-право бе потънал във високо удобно кресло край камината, където пламтеше силен огън, разпръскващ особено палеца топлина, признак на изключителен студ навън. Облегната на ръба на креслото и леко наведена, главата на добросърдечния баща бе така отпусната, че говореше за съвършено спокойствие и безметежна радост. Ръцете му, сънени и вяло отпуснати, завършваха представата за щастие. Загледал се бе в най-малкото си дете, едва петгодишно полуголо момченце, което не даваше на майка си да го съблече. Изплъзваше се от нощницата или шапчицата, с които маркизата го заплашваше. Не сваляше бродираната си якичка, смееше се на майка си, когато го викаше, защото виждаше, че и тя приема със смях детското му непокорство. После се заиграваше със сестра си, също така невинна, но по-лукава, която говореше по-ясно, докато неговият брътвеж и объркани понятия бяха, кажи-речи, загадка за родителите. Малката Моина, две години по-голяма от него, предизвикваше с вече женските си закачки безкрайни смехове, които излитаха като ракети и като че ли без причина. Но като ги гледаха двечките как се търкаляха пред огъня и показваха без свян хубавичките си пълнички телца, бялата нежна кожа, русата и черната си къдрави

главици една до друга, как допираха розовите си лица със сладки трапчинки, бащата и особено майката сигурно разбираха душичките им, за тях вече с определен характер и чувства. Със светлите си очи, блестящите си бузи и белия си тен двете ангелчета затъмняваха цветята по мекия килим, арена на игрите им, върху който падаха, бутаха се, боричкаха се и безопасно се търкаляха.

Седнала на двуместното канапенце от другата страна на камината срещу мъжа си, с пръснати наоколо ѝ детски дрешки и с една червена обувка в ръка, майката също се бе отпуснала. Колебливата ѝ строгост се стопяваше с нежна усмивка на устните ѝ. Около тридесет и шест годишна, тя още бе красива благодарение на рядкото съвършенство на чертите на лицето си, придобило в този миг свръхестествен блясък от топлината, светлината и щастието. Често отместваше поглед от децата и гальовно го спираше върху сериозното лице на мъжа си, а когато понякога очите на двамата съпрузи се срещнеха, те безмълвно разменяха приятните си изживявания, както и дълбоко затаени мисли. Лицето на генерала бе загоряло. Голямото му чисто чело бе засенчено от няколко посивели кичура. Мъжественият блясък на сините му очи, смелостта, отпечатана по набръчканите му повехнали страни, говореха, че е заплатил със сурова служба червената лента, която красеше ревера му. В този миг невинната радост на двете деца се отразяваше на енергичното му твърдо лице, върху което бяха изписани неизразима доброта и чистосърдечие. Без особени усилия старият воин бе станал отново дете. Не откриваме ли почти винаги любов към децата у воители, които имат твърде злополучен житейски опит и познават лошите страни на силата и предимствата на слабостта?

Малко по-далеч от тях пред кръгла маса, осветена от газена лампа, чиято ярка светлина се бореше с бледото сияние на свещите върху камината, седеше тринадесетгодишно момче и бързо поглъщаше страниците на дебела книга. Крясъците на братчето и сестричката му не го разсейваха и лицето му изразяваше жадно, юношеско любопитство. Дълбоката му съсредоточеност бе оправдана от вълшебството на „Хиляда и една нощ“ и от ученическата му униформа. Застинал бе неподвижно с лакът на масата и подпряна на другата ръка глава, белите му пръсти се открояваха върху тъмната му коса. С осветеното си лице и тънещото в мрак тяло той приличаше на

тъмните автопортрети, на които Рафаело се е изобразил вгълбен, замислен за бъдещето.

Между масата и канапенцето на маркизата висока красива девойка везеше гоблен, наведена над гергеф, от който час по час вдигаше глава, а аристократично сплетените ѝ абаносови коси хвърляха отблясъци на светлината. Елен беше истинска картина. Красотата ѝ се отличаваше с необичайна енергичност и изящество. Макар и повдигната, така че очертаваше резки контури около главата ѝ, косата ѝ бе толкова пищна, че непокорна на гребена, се къдреше свободно на тила. Веждите ѝ — гъсти и правилни — контрастираха с бялото ѝ гладко чело. Върху горната ѝ устна имаше дори намек за мъжественост с лекия тъмен мъх под гръцкия нос със съвършена форма. Но привлекателната закръгленост, невинното изражение, прозрачно нежната кожа, сладните сочни устни, безукорният овал и най-вече непокорният поглед придаваха на пищната ѝ красота женска мекота и скромност, които дирих в тези ангели на умиротворението и любовта. Само че в девойката нямаше нищо крехко, сърцето ѝ навярно бе така любвеобилно, душата ѝ така силна, като крепкото ѝ тяло и хубавото ѝ лице. Тя мълчеше като брат си гимназиста. И като че ли беше потънала в опасното моминско мечтание, често непроницаемо за наблюдателния баща или дори за прозорливата майка: така че невъзможно бе да се узнае дали на играта на светлината или на тайна мъка се дължат сенките, които пробягваха по лицето ѝ като леки облаци по чисто небе.

В този миг двете по-големи деца бяха напълно забравени от мъжа и жената. И все пак неведнъж генералът поглеждаше въпросително безмълвната сцена, която предлагаше на заден план затрогващо осъществяване на надеждите, заложили в бурните детски игри от предния план в семейната картина. Илюстрация на човешкия живот в постепенното му развитие, тези фигури бяха един вид жива поема. Луксът на допълнителната украса в гостната, разнообразните пози, контрастите между различните по цвят дрехи, между лицата, така характеризирани от различната възраст и осветлението, обогатяваха тази човешка страница с всички достойнства, които изискваме от скулпторите, художниците, писателите. И най-сетне зимата и тишината, самотата и нощта насищаха с величие тази вълнуваща и наивна композиция, дивно творение на природата.

Съпружеският живот е богат на такива свещени часове, чието непреодолимо обаяние може би се дължи на спомен от някакъв подобър свят. Навярно небесно лъчение струи от подобни сцени, предназначени да възнаградят човека за част от мъките му, да го накарат да приеме живота. Струва ни се, че вселената е пред нас във вълшебен вид, че разгръща великото си начало за ред, че общественият живот пледира за законите си в името на бъдещето.

И все пак, въпреки разнежения поглед на Елен към Абел и Моина при всеки техен жизнерадостен изблик, въпреки щастието, изписано на ведрото ѝ лице, когато крадешком се любуваше на баща си, дълбока меланхолия бе затаена в жестовете, позата и главно в очите с тежки клепачи. Белите ѝ силни ръце, през които проникваше светлината и ги правеше прозрачно, дори почти флуидно розови, да, тези ръце трепереха. Само веднъж без взаимно предизвикателство очите ѝ и очите на маркизата се срещнаха и двете жени се разбраха с един поглед — безизразен, студен, почтителен на Елен, мрачен и заплашителен на майката. Елен бързо наведе очи към гергефа, изтегли сръчно иглата и дълго не вдигна главата си, която сякаш бе много натежала.

Дали майката не бе прекалено строга към дъщеря си и смяташе ли тази строгост за необходима? Не ревнуваше ли Елен заради красотата ѝ, на която все още можеше да съперничи, но само с предимствата на тоалета? Или дъщерята бе отгатнала, подобно на много момичета, когато станат прозорливи, тайни, които тази жена, привидно благоговейно вярна на задълженията си, си въобразяваше, че е погребала в сърцето си дълбоко като в гроб?

Елен бе стигнала възрастта, когато душевната чистота води до крайности, надхвърлящи справедливата граница, в която трябва да останат чувствата. При някои момичета прегрешенията придобиват размерите на престъпление, въображението въздействува върху съвестта и тогава те често налагат пресилено наказание, защото преувеличават простъпката. Елен като че ли не се считаше достойна за никого. Някаква тайна от предишния ѝ живот, може би злополука, отначало неосъзната, но задълбочена от тревожната ѝ съвест, под влияние на религията, от известно време я беше романтично принизила в собствените ѝ очи. Промяната в поведението ѝ започна в деня, когато прочете в нов превод прекрасната трагедия „Вилхелм Тел“

от Шилер. След като се бе скарала на дъщеря си, задето е изпуснала книгата, майката забеляза, че това произведение е разстроило Елен поради сцената, в която поетът установява едва ли не братство между Вилхелм Тел, пролял кръвта на един човек, за да спаси цял народ, и Йон Отцеубиеца. Внезапно смирена, набожна и мълчалива, Елен вече не искаше да ходи на бал. Никога по-рано не бе толкова гальовна с баща си, особено когато маркизата не бе свидетелка на ласките ѝ. Но ако имаше известно охладняване в чувството на Елен към майка ѝ, то бе така недоловимо, че генералът явно не го забелязваше, колкото и ревностно да държеше за хармонията в семейството. Никой мъж не би имал достатъчно проникателен поглед, за да изследва дълбините на двете женски сърца: едното — моминско и великодушно, другото — чувствително и гордо; едното — съкровищница на снизхождение, другото — пълно с изтънченост и любов. Ако майката огорчаваше дъщеря си с ловкия си женски деспотизъм, той бе видим само за жертвата. Впрочем едно-единствено произшествие породило всички тези неразрешими догадки. До тази нощ никакво ясно обвинение не се бе изтръгнало от тези две души. Но сигурно между тях и Бог стоеше някаква зловеща тайна.

— Хайде, Абел — възкликна маркизата, използвайки мига, когато уморени и умълчани, Моина и брат ѝ се бяха укротили. — Хайде елате, мое дете, време е да си лягате...

И с повелителен поглед бързо го взе на коленете си.

— Възможно ли е — учуди се генералът, — десет и половина, а нито един от слугите не се е прибрал? Ах юнаците! Гюстав — обърна се той към сина си, — дадох ти тази книга при условие, че ще я оставиш в десет часа. Би трябвало сам да я затвориш в определения час и да си легнеш, както обеща. Ако искаш да станеш забележителен мъж, трябва да превърнеш думата си в култ и да държиш на нея както на честта си. Един от най-видните английски оратори Фокс се отличавал със силния си характер. Главното му качество било спазването на поетите задължения. В детството му баща му, англичанин от стар род, му дал доста суров урок, който оставил дълбока диря в съзнанието на момчето. Когато бил на твоята възраст, Фокс прекарвал училищната си ваканция при баща си, който като всички богати англичани имал доста голям парк около замъка си. Там имало стара беседка, която решили да съборят и да я сложат на друго

място с великолепен изглед. Децата много обичат да наблюдават как рушат нещо. Малкият Фокс искал да остане още няколко дни, за да присъствува на събарянето на беседката, но баща му настоял да се върне в колежа точно в определения ден: бащата и синът се скарали. Майката, както става обикновено, взела страната на малкия Фокс. Бащата обещал на сина си, че ще изчака следващата ваканция и тогава ще разруши беседката. Фокс се върнал в колежа. Баща му решил, че едно дете, заето с уроците си, ще забрави този случай, заповядал да съборят беседката и да я издигнат отново на другото място. Упоритото момче мислело само за това. Щом се върнало при родителите си, най-напред отишло да види старата постройка, но се прибрало много тъжно на обед и казало на баща си: „Вие ме излъгахте.“ Старият английски джентълмен отвърнал с изпълнено с достойнство смущение: „Вярно, синко, но ще поправа грешката си. Човек трябва да държи на думата си повече, отколкото на богатството си. Защото удържаната дума носи богатство, а никакво богатство не може да заличи петното върху съвестта поради неудържаната дума.“ Заповядал да възстановят старата беседка в предишния ѝ вид, а после да я съборят пред очите на сина му. Нека това, Гюстав, ти служи за поука.

Гюстав, който внимателно бе изслушал баща си, затвори мигом книгата. Настъпи тишина, генералът привлече към себе си Моина, която се бореше със съня, и нежно я взе на коленете си. Момиченцето отпусна главичка върху бащините гърди и заспа с нападали по лицето красиви златни къдри. В този миг по паважа се чуха бързи стъпки и внезапно три силни удара по вратата отекнаха в цялата къща. Те бяха по-красноречиви от вик на човек в смъртна опасност. Кучето яростно се разлая. Елен, Гюстав, генералът и жена му се сепнаха, но Абел, на когото майка му още не бе завързала шапчицата, и Моина не се пробудиха.

— Тоя приятел бърза — извика военният, като остави дъщеря си в креслото.

Излезе рязко от гостната, без да чуе молбата на жена си:

— Мили, не отивай...

Маркизът се отби в спалнята си, взе чифт пистолети, запали фенера със сенник, спусна се към стълбата, слезе светкавично бързо и скоро се озова при външната врата, следван безстрашно от сина си.

— Кой е?

— Отворете — отвърна глас, задавен от задъхано дишане.

— Приятел ли сте или враг?

— Приятел.

— Сам ли сте?

— Да... Но отворете, *те* идват! Те идват!

Един мъж се вмъкна в преддверието, бърз като сянка, веднага щом генералът откряна вратата и непознатият го принуди да я пусне, затръшна я силно с ритник и се облегна решително на нея, за да му попречи да я отвори. Като насочи мигновено пистолета и фенера към гърдите на непознатия, за да го сплаши, генералът видя мъж на среден ръст, загърнат в кожух на старец, широк и дълъг до земята, който очевидно не му бе по мярка. От благоразумие или случайно, челото на беглеца бе изцяло скрито от нахлупената до очите шапка.

— Господине — обърна се той към генерала, — свалете пистолета си. Нямам намерение да остана тук без ваше съгласие, но изляза ли, смъртта ме чака при градската врата. И каква смърт! Вие ще отговаряте пред Бога. Искам гостоприемството ви за два часа. Размислете, господине, макар и да моля, трябва да заповядам под натиска на нуждата. Искам да ми окажете гостоприемството на арабите. Да бъда неприкосновен за вас, в противен случай отворете, ще отида на смърт. Необходимо ми е мълчание, убежище и вода. О, вода! — повтори той с хъркащ глас.

— Кой сте? — попита генералът, изненадан от трескавата словоохотливост на непознатия.

— Така ли, кой съм? Добре тогава, отворете, отивам си — отвърна мъжът с пъклена ирония.

Колкото и ловко да насочваше лъчите на фенера, маркизът виждаше само долната част на лицето и нищо в него не пледираше в полза на така странно исканото гостоприемство: страните трепереха, посинели, а чертите бяха страшно сгърчени. В сянката на широкополата шапка очите проблясваха като въглени, пред които слабата светлина на свещта бледнееше. Все пак трябваше да отвърне нещо.

— Господине, говорите така необикновено, че и вие на мое място...

— Разполагате с живота ми! — извика чужденецът със страшен глас, като прекъсна домакина си.

— Два часа ли? — попита нерешително маркизът.

— Два часа! — повтори мъжът.

Но изведнъж килна шапката си с отчаян жест, откри чело и хвърли сякаш като последен опит поглед, чиято ослепителна светлина прониза генерала. Наситен с ум и воля, той приличаше на светкавица и поразяваше като гръм, защото има мигове, когато хората са облечени в необяснима власт.

— Хайде, който и да сте, ще бъдете в безопасност под моя покрив — поде сериозно собственикът на дома, покорявайки се на инстинктивен порив, който невинаги можем да обясним.

— Бог да ви възнагради — каза непознатият с дълбока въздишка.

— Въоръжен ли сте? — попита генералът.

Вместо отговор, преди генералът да успее да види кожуха му, непознатият го разтвори и бързо се загърна отново. По него нямаше оръжие и беше облечен като излизащ от бал млад мъж.

Колкото и бързо да го огледа, подозрителният военен видя достатъчно, за да възкликне:

— Къде, по дяволите, сте успели така да се изпръскате в това сухо време?

— Пак въпроси! — отвърна надменно непознатият. В този миг маркизът забеляза сина си и си спомни за урока, който току-що му бе дал относно стриктното спазване на дадената дума. Стана му толкова неприятно, че му каза не без гняв:

— Как, обеснико, ти си тук вместо в леглото?

— Помислих, че мога да ви бъда полезен, ако има опасност — отвърна Гюстав.

— Хайде, качи се в стаята си — каза бащата, смекчен от отговора на сина си. — А вие ме последвайте — обърна се той към непознатия.

И двамата замълчаха като играчи, които се дебнат. У генерала дори се породиха злокобни предчувствия. Непознатият вече тегнеше на сърцето му като кошмар, но верен на дадената дума, той го поведе по коридорите и стълбите на къщата си и го въведе в голяма стая на третия етаж, точно над гостната. Това необитаемо помещение служеше за сушилня зиме, нямаше връзка с никое друго и единствената украса по четирите пожълтели стени бяха грозното огледало, оставено над камината от предишния собственик, и едно друго, голямо, оказало се непотребно при пренасянето на маркиза, временно поставено срещу

камината. Подът на обширната мансарда никога не бе метен, въздухът бе леден и два стари изтърбушени сламени стола съставяха цялата мебелировка.

Като сложи фенера на камината, генералът каза на непознатия:

— Вашата безопасност налага тази жалка мансарда да ви служи за убежище и тъй като съм дал дума, че ще пазя тайната ви, ще ми позволите да ви заключа.

Мъжът кимна в знак на съгласие.

— Поисках ви само убежище, мълчание и вода — напомни той.

— Ще ви донеса — отвърна маркизът, заключи грижливо вратата и слезе пипнешком в гостната, за да вземе свещ и сам да потърси кана в кухнята.

— Е, господине, какво има? — попита с жив интерес маркизата.

— Нищо, скъпа — студено отвърна той.

— Но ние все пак ясно чухме, вие заведохте някого горе...

— Елен — поде генералът, поглеждайки дъщеря си, която вдигна глава към него, — не забравяйте, че честта на баща ви зависи от вашата дискретност. Нищо не сте чули.

Момичето кимна многозначително. Маркизата се смути и оскърби от начина, по който мъжът ѝ ѝ налагаше мълчание. Генералът отиде за кана и чаша и се качи в стаята, където беше неговият пленник: завари го прав, облегал на стената до камината, гологлав. Беше хвърлил шапката си на един стол. Непознатият навярно не очакваше да бъде така внезапно осветен. Сбърчи чело и придоби угрижен вид, когато срещна проницателните очи на генерала, но чертите на лицето му се смекчиха, докато благодареше на покровителя си. Когато генералът остави каната и чашата върху камината, мъжът отново му хвърли пламтящ поглед и прекъсна мълчанието.

— Господине — каза му той с тих глас без предишните гърлени конвулсии, но издаващ все още вътрешно вълнение, — ще ви се сторя чудат. Извинете прищевките ми. Ако останете тук, ще ви помоля да не ме гледате, докато пия.

Раздразнен, че все трябва да се подчинява на този мъж, който не му се нравеше, генералът рязко се извърна. Чужденецът извади от джоба си бяла кърпа и обви дясната си ръка. После сграбчи каната и наведнъж я изпи. Без да възнамерява да наруши негласната си клетва, маркизът неволно погледна в голямото огледало. Но тъй като бяха

поставени едно срещу друго, той видя добре непознатия: кърпата мигом почервения при допира с ръцете му, целите в кръв.

— А, вие ме гледахте! — извика мъжът, след като отново се загърна в кожуха, и спря подозрителен поглед на генерала. — Загубен съм. Те идват! Ето ги!

— Нищо не чувам — забеляза маркизът.

— Вие не сте заинтересован като мен, затова не се ослушвате.

— На дуел ли се бихте, че сте целият в кръв? — попита генералът доста развълнуван, защото различи цвета на големите петна по дрехите на госта си.

— Да, на дуел, правилно казахте — повтори чужденецът и по устните му плъзна горчива усмивка.

В този миг в далечината отекна тропот на няколко препускащи коня. Но беше слаб като първите зари на утрото. Опитното ухо на генерала различи отмерения ход на дисциплинирани коне от ескадрон.

— Жандармерията — каза той.

Погледна пленника си така, че да разсее съмненията, които може би му бе вдъхнал с неволната си недискретност, отнесе свещта и се върна в салона. Едва бе оставил ключа върху камината, ето че конският тропот се засили и наближи къщата им така бързо, че генералът потрепери. И наистина конете спряха пред вратата им. След като размени няколко думи с другарите си, единият конник слезе, силно потропа и принуди генералът да му отвори. Той не можа да овладее тайното си вълнение при вида на шестимата жандарми, чиито шапки със сребърни галони проблясваха на лунната светлина.

— Ваше превъзходителство — попита го началникът, — не чухте ли преди малко някакъв мъж да тича към градската врата?

— Към градската врата ли? Не.

— Никому ли не сте отваряли?

— Нима имам навик да отварям сам вратата си?...

— Извинете, генерале, но ей сега, струва ми се...

— А, и таз добра! — извика гневно маркизът. — Да не седнете да се шегувате с мен? С какво право?...

— Нищо, нищо, ваше превъзходителство — поде началникът. — Извинете ни за усърдието. Знаем, че един френски пер не може да се компрометира, като приеме в дома си убиец в този час на нощта. Но желанието ни да се осведомим...

— Убиец ли! А коя е...

— Барон Дьо Мони е бил току-що убит с брадва — отвърна жандармът. — Но ние сме по петите на убиеца. Сигурни сме, че е в околността и ще го заловим. Извинете ни, генерале.

Жандармът произнесе тези думи, докато се качваше на коня, така че за щастие не можа да види лицето на генерала. Свикнал да бъде бдителен, той сигурно щеше да се усъмни заради честното му лице, което отразяваше напълно душевното му състояние.

— Известно ли е името на убиеца? — попита генералът.

— Не — отвърна конникът. — Оставил е писалището пълно със злато и банкноти, без да ги докосне.

— Значи, отмъщение — каза маркизът.

— Ами! На старец?... Не, не, този тип не е имал време да си свърши работата.

И той настигна другарите си, които препускаха вече в далечината.

Известно време генералът остана в плен на лесно обясним смут. Скоро чу слугите си: връщаха се, спореха разгорещено и гласовете им отекваха на кръстовището. Когато влязоха, гневът му, който чакаше само повод, за да избухне, се изля върху тях с трясък на гръмотевица. Цялата къща кънтеше от виковете му. После маркизът внезапно притихна, когато най-дръзкият и най-храбрият измежду тях, камериерът му, каза, за да извини закъснението им, че били задържани пред Монрьюй от жандарми и полицаи, които търсели някакъв убиец. Генералът тутакси млъкна. Тези думи му напомниха задължението му в необичайната обстановка, сухо заповяда на всички веднага да си легнат, а те се учудиха, че така лесно се хвана на лъжата на камериера.

Докато тези събития се разиграваха в двора, един привидно доста незначителен инцидент измени положението на другите участващи в тази история. Едва излязъл маркизът, жена му погледна най-напред ключа от мансардата, после Елен и прошепна, навеждайки се към дъщеря си:

— Елен, баща ви остави ключа върху камината.

Девојката учудено вдигна глава и хвърли плах поглед към майка си, чиито очи искряха от любопитство.

— И какво, мамо? — попита смутено тя.

— Много ми се иска да зная какво става горе. Ако има някой, той още е там. Иди виж...

— Аз? — едва ли не ужасено възкликна момичето.

— Страх ли те е?

— Не, мамо, но ми се струва, че различих стъпки на мъж.

— Ако можех да отида лично, не бих ви молила да се качите, Елен — поде майката с хладно достойнство. — Ако баща ви се върне и не ме завари тук, може би ще ме потърси, докато вашето отсъствие няма да забележи.

— Щом вие ми заповядвате, госпожо, ще отида, но ще загубя уважението на баща си... — отвърна Елен.

— Така ли! — каза маркизата иронично. — Щом взимате сериозно нещо, което бе само шега, сега ви заповядвам да отидете да видите кой е горе. Ето ключа, дъще! Баща ви ви поръча да мълчите за това, което става в този миг в дома му, но не ви забрани да се качите в стаята. Вървете и знайте, че една дъщеря никога не бива да съди майка си.

Произнесе строго последните думи като оскърбена майка, взе ключа и го подаде на Елен, която стана без нито една дума и излезе.

„Майка ми винаги ще съумее да се оправдае, а аз ще падна в очите на баща си. Нима иска да ме лиши от нежността му към мен, да ме прогони от дома му?“

Тези мисли внезапно ѝ се мярнаха, докато вървеше без свещ по дългия коридор, в дъното на който бе вратата на тайнствената стая. Когато стигна до нея, в хаоса на мислите ѝ имаше нещо съдбоносно. Този душевен смут пробуди в нея хиляди сдържани дотогава чувства. Без да вярва може би в щастливото си бъдеще, в този ужасен миг тя окончателно се отчая от живота. Разтрепери се конвулсивно, като доближи ключа до ключалката, и вълнението ѝ бе толкова силно, че сложи ръка върху сърцето си сякаш за да успокои силното му отчетливо туптене. Накрая отвори вратата.

Скърцането на пантите напразно бе стигнало до ушите на убиеца. Макар че имаше остър слух, той стоеше почти долепен до стената, неподвижен, унесен в мислите си. Кръгът светлина от фенера слабо го осветяваше и в полусянката той напомняше мрачните статуи на рицари, изправени вовеки веков в ъгъла на някоя черна гробница в готическите параклиси. Капки студена пот се стичаха по бледото му

високо чело. Невероятна дързост оживяваше сгърченото му лице. Огнените му очи, втрени и сухи, сякаш съзерцаваха някакво сражение в мрака пред него. Метежни мисли бързо прекосяваха лицето му, чието твърдо и характерно изражение издаваше силен духом човек. Тялото, стойката, ръстът съответствуваха на необуздания му нрав. Този мъж бе изтъкан от енергия и мощ и гледаше мрака, видим символ на бъдещето си.

Свикнал с волевите лица на исполините, тълпящи се около Наполеон, и загрижен главно за моралните стойности, генералът не бе обърнал внимание на физиката на този необикновен мъж. Елен обаче, която като всички жени бе подвластна на външните особености, бе поразена от смесицата светлина и сянка, величие и страст, от хаотичната поезия, с които непознатият напомняше Луцифер, осъзнал своето падение. Внезапно като магия бурята по това лице утихна и странното магично въздействие, на което мъжът бе може би причина и следствие, се разпротря наоколо с бързината на прииждаща вода. Порой от мисли мина по челото му, когато чертите му се успокоиха. Омагьосано било от необичайната среща, било от тайната, в която проникваше, младото момиче се възхити на това смекчено и изключително интересно лице.

Известно време Елен мълча смутено, под омаята на бурни чувства, непознати дотогава на младата ѝ душа. Но скоро или възкликна неволно, или трепна, или убиецът, върнал се от идеалния към действителния свят, долови диханието на друг човек, защото той обърна глава към дъщерята на домакина си и различи в мрака прекрасното лице и царствените форми на създание, което стоеше неподвижно и смътно като видение и навярно му се стори ангел.

— Господине... — промълви тя с треперящ глас. Престъпникът изтръпна.

— Жена! — тихо възкликна той. — Възможно ли е? Идете си. Няма да позволя никому да ме съжалява, да ме оправдава или съди. Трябва да живея сам. Идете си, мое дете — властно повтори той. — Лошо бих се отплатил за оказаната ми услуга от собственика на този дом, ако допусна дори един от близките му да диша въздуха, който дишам аз. Трябва да се подчиня на законите на обществото.

Произнесе съвсем тихо последните думи. Навярно с дълбоката си интуиция предусети всички свои бъдещи беди, защото хвърли към

Елен поглед на змия, който раздвижи в сърцето на необикновеното момиче цял свят от представи, още дремещи в нея. Това бе сякаш лъч, осветил непознати селения. Тя се почувствува смазана, покорена, безсилна срещу магическата мощ на погледа, който неволно бе спрял върху нея.

Смутена и разтреперана, тя излезе от стаята и се върна в гостната само миг преди баща си, така че не успя да каже нищо на майка си.

Много угрижен, генералът се заразхожда, скръстил ръце, крачейки равномерно от прозорците, които гледаха към улицата, до прозорците към градината. Жена му бе прегърнала заспалия Абел. А Моина спеше, сгушена в креслото като птичка в гнездото си. Голямата дъщеря държеше в едната си ръка кълбо копринена прежда, в другата — игла и съзерцаваше огъня.

Дълбоката тишина в салона, в къщата и навън бе нарушена единствено от провлачените стъпки на слугите, които един подир друг си лягаха, от сподавен смях, последен отглас от веселието на сватбеното празненство, после от заглъхващите им разговори, докато отваряха и затваряха вратите на стаите си. Отекнаха и стъпките им край леглата. Един стол падна. Старият кочияш се изкашля. И скоро мрачното величие на заспалата в полунощ природа се възцари навред. Само звездите блестяха. Земята бе вкочанена от студ. Никой не говореше, не помръдваше. Единствено огънят пращеше, сякаш за да подчертае настъпилата тишина. Горският часовник на Монрьой изби един часа. В този миг на горния етаж се чува съвсем леки стъпки. Сигурни, че са заключили убиеца на господин Дьо Мони, маркизът и дъщеря му ги приписаха на някои от прислужниците и не се изненадаха, когато вратата на преддверието за гостната се отвори. Внезапно убиецът се озова пред тях. Стъписването на маркиза, живото любопитство на майката и удивлението на дъщерята му позволиха да стигне до средата на гостната и той каза на генерала с овладян, звучен глас:

— Господине, двата часа скоро ще изтекат.

— Вие тук! — извика генералът. — С чия помощ?... — И хвърли страшен, въпросителен поглед към жена си и децата си. Елен стана огненочервена. — Вие — развълнувано поде старият воин, — вие сред

нас! Един потънал в кръв убиец тук! Вие скверните тази картина! Излезте, излезте! — гневно извика той.

При думата „убиец“ маркизата изпищя. Но тази дума като че ли реши съдбата на Елен. Лицето ѝ не изрази ни най-малко смайване. Сякаш бе чакала този мъж. Неопределените ѝ мисли придобиха смисъл. Наказанието, отредено от небето за прегрешенията ѝ, блесна. Със съзнанието, че е еднакво престъпна като този мъж, девойката го погледна без страх: тя бе негова другарка, сестра. За нея божията повеля се проявяваше с идването му. Няколко години по-късно разумът би успокоил угризенията ѝ, но в този миг те я лишиха от разум. Чужденецът стоеше неподвижен и невъзмутим. Презрителна усмивка се плъзна по лицето му и по плътните му устни.

— Вие зле тълкувате благородното ми отношение към вас — бавно произнесе той. — Не исках да докосна с ръце чашата, с която утолихте жаждата ми. Дори не помислих да измия окървавените си ръце под вашия покрив и излизам, като оставям в него само *представата* за престъплението си — при тези думи той сви устни, — опитвайки се да го прекося, без друга диря. Най-сетне не позволих на дъщеря ви да...

— Дъщеря ми! — Генералът ужасен погледна Елен. — Ах, нещастнико, вълн, или ще те убия...

— Двата часа не са изтекли. Не можете нито да ме убиеете, нито да ме предадете, без да загубите собственото си уважение и... моето.

При последната му дума генералът, смаян, се опита да разгледа престъпника, но бе принуден да сведе очи: не беше в състояние да издържи непоносимия блясък на погледа, който за втори път го разстройваше. Уплаши се да не изпадне в още по-голямо малодушие, защото почувствува, че волята му отслабва.

— Да убиеете старец! Никога ли не сте виждали семейство? — и с бащински жест му посочи жена си и децата си.

— Да, старец — повтори непознатият и леко сбърчи чело.

— Бягайте! — извика генералът, без да посмее да погледне госта си. — Пактът ни е прекратен. Няма да ви убия. Не! Никога няма да бъда палач. Но излезте, вие ме ужасявате.

— Зная — отвърна примирено престъпникът. — Няма земя във Франция, на която мога да стъпя безопасно. Но ако правосъдието можеше, както Бог, да съди отделните случаи, ако благоволеше да

попита кой е чудовището, убиецът или жертвата, щях да остана гордо сред хората. Не предугаждате ли предишни престъпления у човек, съсечен с брадва? Сам станах съдия и палач, заместих безсилното правосъдие на хората. Ето престъплението ми. Сбогом, господине. Въпреки огорчението, което вляхте в гостоприемството си, няма да го забравя. Все още ще изпитвам в душата си признателност към един човек от висшето общество и този човек сте вие... Но бих желал да сте по-великодушен.

Запъти се към вратата. В същия миг младото момиче се наведе към майка си и ѝ прошепна нещо.

— Ах!...

Този вик на жена му накара генерала да потрепери, сякаш бе видял Моина мъртва. Елен се бе изправила, а убиецът инстинктивно се бе извърнал, явно обезпокоен за това семейство.

— Какво ви е, скъпа? — попита маркизът.

— Елен иска да го последва.

Убиецът се изчерви.

— Щом майка ми тълкува толкова зле почти неволното ми възклицание — каза тихо Елен, — ще изпълня желанието ѝ.

И като се огледа гордо и едва ли не диво около себе си, девойката наведе очи и застана във възхитително скромна поза.

— Елен — смая се генералът, — вие сте отишли горе, в стаята, където оставих...

— Да, татко.

— Елен — попита той с променен от конвулсивен трепет глас, — за първи път ли виждате този мъж?

— Да, татко.

— Тогава не е естествено намерението ви да...

— Ако не е естествено, поне е вярно, татко.

— О, дъще!... — промълви маркизата, но така, че мъжът ѝ да я чуе. — Елен, вие изменяте на всички принципи за чест, скромност и добродетелност, които съм се старала да развия у вас. Ако до този съдбоносен час сте лъгали, няма защо да жалим за вас. Нима нравственото съвършенство на този непознат ви привлича? Или силата, необходима на хората, които вършат престъпления?... Ценя ви прекалено много, за да предположа...

— О, предполагайте каквото искате, госпожо — отвърна с леден глас Елен.

Но въпреки силата на характера, която доказваше в този миг, огънят в очите ѝ с мъка угаси напирашките сълзи. Непознатият отгатна думите на майката чрез сълзите на девойката и впери орлов поглед в маркизата, която не устоя и погледна страшния изкусител. И когато очите на тази жена срещнаха светлите блестящи очи на мъжа душата ѝ изтръпна, както се смайваме при вида на влечуго или когато докосваме лайденска стъкленица.

— Приятелю — извика тя на мъжа си, — това е демон! Той отгатва всичко...

Генералът стана, за да дръпне шнура на звънеца.

— Той ви погубва — каза Елен на убиеца.

Непознатият се усмихна, пристъпи, спря ръката на маркиза, втренчи магнетичния си поглед в него и го лиши от възможност да действа.

— Ще ви се отплатя за гостоприемството и ще бъдем квит. Ще ви спестя безчестието, като се предам сам. И без това какво ще правя занапред в живота?

— Можете да се разкаете — отвърна Елен, давайки му надежда, каквато свети само в очите на младо момиче.

— Никога няма да се разкая — звучно произнесе убиецът, като вдигна гордо глава.

— Ръцете му са обагрени с кръв — каза бащата на дъщеря си.

— Ще ги избърша.

— Но — поде генералът, без дори да се осмели да посочи непознатия — уверена ли сте, че той иска да отидете с него?

Убиецът се приближи до Елен, чиято красота, колкото сериозна и целомъдрена, бе сякаш осветена от вътрешно озарение, чиито отблясъци оцветяваха и подчертаваха всяка нейна дори най-незначителна и едва доловима подробност. После, като хвърли на това чаровно създание нежен поглед, в който пак гореше страшен пламък, каза силно развълнуван:

— Няма ли да ви докажа, че ви обичам заради вас самата, и да се отплатя за двата часа живот, продадени ми от баща ви, ако се откажа от предаността ви?

— И вие, и вие ме отблъсквате! — извика Елен сърцераздирателно. — Сбогом тогава на всички ви, ще умра!

— Какво означава това? — смаяха се и баща ѝ, и майка ѝ.

Тя не каза нищо, погледна красноречиво маркизата и сведе очи. От мига, когато генералът и жена му се опитаха с думи и действия да се противопоставят на странната привилегия, която си позволяваше непознатият, оставайки сред тях, и откакто ги бе омагьосал със светлината, струяща от очите му, те се намираха в необяснимо вцепенение: притъпеният им разум не им помагаше да се освободят от свръхестествената сила, на която се поддаваха. Дишаха с мъка, без да могат да обвинят мъжа, който ги потискаше, макар че един вътрешен глас им нашепваше, че този магьосник е причина за безсилието им. В тази душевна агония генералът осъзна, че трябва да насочи усилията си, за да повлияе на отчаяната си дъщеря: хвана я през талията и я дръпна в нишата на прозореца, далеч от престъпника.

— Скъпо мое дете — прошепна ѝ той, — ако някаква странна любов внезапно се е породила в сърцето ти, твоят непорочен живот, чистата ти благочестива душа са ме убедили в силния ти характер и не се съмнявам, че притежаваш необходимата енергия, за да овладееш безумния си порив. Затова поведението ти крие тайна. Изпълнен съм със снизходителност, може всичко да ми довериш, дори ако разкъсаш сърцето ми, ще съумея, детето ми, да преглътна страданието и няма да споделя с никого изповедта ти. Хайде, кажи, да не би да ревнуваш заради обичта ни към братята ти или сестричката ти? Може би криеш от нас любовна мъка? Нещастна ли си тук? Говори, кажи ми причините, които те карат да напуснеш семейството си, да го изоставиш, да го лишиш от най-голямото му очарование, да се разделиш с майка си, братята си, сестричката си.

— Татко — отвърна тя, — не съм нито ревнива, нито влюбена в някого, дори не и в приятеля ви, дипломата господин Дьо Вандъонес.

Маркизата побледня, а дъщеря ѝ, като я наблюдаваше, млъкна.

— Не трябва ли рано или късно да живееш под закрилата на мъж?

— Така е.

— Знаем ли изобщо — продължи тя — с какво същество ни свързва съдбата? Лично аз вярвам в този мъж.

— Дете — повиши глас генералът, — ти не мислиш за всички страдания, които ще връхлетят върху теб.

— Мисля за неговите...

— Какъв живот! — промълви бащата.

— Живот на жена — прошепна младото момиче.

— Много сте опитна! — извика маркизата, която си възвърна способността да говори.

— Госпожо, въпросите ми диктуват отговорите. Но ако желаете, ще говоря по-ясно.

— Кажете всичко, дъще, аз съм майка.

При тези думи дъщерята погледна майката и маркизата замълча за малко.

— Елен, ще понеса упреците ви, ако имате такива, вместо да ви видя последвала мъж, когото всички ще отбягват с ужас.

— Виждате, госпожо, че без мен ще бъде сам.

— Престанете, госпожо — извика генералът, ние вече имаме само една дъщеря!... — И погледна Моина която продължаваше да спи. — Ще ви затвора в манастир.

— Така да бъде, татко — отговори Елен с отчайващо спокойствие. — Ще умра там. Вие отговаряте за моя живот и за неговата душа само пред Бога.

При тези думи внезапно настъпи дълбоко мълчание. Участниците в тази сцена, в която всичко противоречеше на баналните отношения в обществото, не смееха да се погледнат. Изведнъж маркизът забеляза pistolетите си, сграбчи единия, зареди го и го насочи към непознатия. При изщракването мъжът се обърна, погледна проникателно и невъзмутимо генерала, чиято ръка, внезапно необичайно слаба, тежко се отпусна и pistolетът падна на килима...

— Дъще — каза тогава бащата, сломен от зловещия двубой, — свободна сте. Целунете майка си, ако тя се съгласи. Колкото до мен, не искам нито да ви видя, нито да ви чуя вече...

— Елен — каза майката на младото момиче, — помислете си, че ще живеете в мизерия.

От мощната гръд на престъпника се изтръгна стон, който привлече погледите към него. На лицето му се четеше презрение.

— Гостоприемството, което ви оказах, ми струва скъпо — извика генералът, като се изправи. — Преди малко сте убили само един

старец. А тук убивате цяло семейство. Каквото и да се случи, в този дом ще има нещастие.

— А ако дъщеря ви е щастлива? — втренчи в него очи убиецът.

— Ако е щастлива с вас — отвърна бащата с невероятно усилие, — няма да съжалявам.

Елен коленичи плахо пред баща си и му каза гальовно:

— О, татко, аз ви обичам и почитам, независимо дали ме отрупвате с доброта или безмилостна строгост... Но, моля ви се, нека последните ви думи не бъдат думи на гняв.

Генералът не посмя да погледне дъщеря си. Непознатият пристъпи и с едновременно сатанинска и божествена усмивка каза на Елен:

— Вие, ангел на състраданието, която не се ужасявате от един убиец, елате, щом още сте готова да ми поверите съдбата си.

— Невероятно! — извика бащата.

Маркизата хвърли необикновен поглед на дъщеря си и разтвори обятия. Елен се спусна към нея, плачейки.

— Сбогом, сбогом, майко!

Храбро кимна на непознатия, който трепна. И след като целуна ръка на баща си, прегърна набързо и без особено удоволствие Моина и малкия Абел и изчезна с убиеца.

— Накъде отиват? — извика генералът, заслушан в стъпките на двамата бегълци. — Госпожо, струва ми се, че сънувам: в това произшествие има някаква тайна. Вие навярно я знаете.

Маркизата потрепери.

— От известно време — отвърна тя — дъщеря ви бе станала изключително мечтателна и странно екзалтирана. Въпреки опитите си да победи тази нейна склонност...

— Това не е ясно...

Но като си въобрази, че чува в градината стъпките на дъщеря си и непознатия, генералът млъкна и бързо разтвори прозореца.

— Елен! — извика той.

Гласът му се изгуби в нощта като напразно знамение. Произнасяйки името, на което нищо вече не отговаряше в света, генералът като по чудо развали магията на сатанинската сила. Някаква еманация облъхна лицето му. Той ясно видя разигралата се преди малко сцена и прокле непонятната си слабост. Топла тръпка премина

от сърцето към главата и краката му, той стана същият като преди, страшен, жаден за мъст, и нададе свиреп вик:

— На помощ! На помощ!...

Спусна се към шнуровите на звънците, задърпа ги до скъсване и тревожният звън отекна в къщата. Цялата прислуга внезапно се пробуди. А той продължаваше да вика, разтвори прозорците към улицата, призова жандармите, взе пистолетите си, стреля, за да ускори идването на конниците, събуждането на слугите и съседите. Кучетата разпознаха гласа на господаря си и се разляяха, конете зацвилиха и риеха с копита земята. Вдигна се страшна врява в спокойната нощ. Докато слизаше по стълбите, за да догони дъщеря си, генералът срещна ужасни хора, които идваха от всички страни.

— Дъщеря ми! Елен е отвлечена. Идете в градината! Завардете улицата! Отворете на жандармерията... Дръжте убиеца!

След миг с яростно усилие счупи веригата на голямото куче.

— Елен! Елен! — му каза той.

Кучето скочи като лъв, настървено залая и така стремглаво се спусна към градината, че генералът не успя да го настигне. В същия миг по улицата се разнесе тропот на препускащи коне и генералът побърза сам да отвори.

— Ефрейторе, пресечете пътя за бягство на убиеца на господин Дьо Мони. Те минаха през моите градини. Бързо, преградете пътищата към Пикардското възвишение, аз ще претърся цялата околност, парка, къщите. А вие — обърна се той към своите хора — контролирайте улицата и охранявайте участъка от градската врата до Версай. Напред!

Грабна пушката, която му донесе камериерът, и се спусна към градините, викайки на кучето:

— Търси!

Ожесточен лай му отговори в далечината и той се насочи натам, откъдето му се стори, че идват хърканията на кучето.

В седем часа сутринта жандармерията, генералът, прислугата и съседите не бяха открили нищо. Кучето не се върна. Смазан от умора и състарен от скръб, маркизът се прибра в гостната — пуста за него, въпреки че трите му други деца бяха там.

— Вие бяхте много студена с дъщеря си — каза той на жена си. — Ето какво ни остава от нея! — добави, като посочи гергефа с едно

избродирано цвете. — Тя беше тук до преди малко, а сега е загубена, загубена!

Заплака, скри лице в ръцете си и замълча: не смееше да гледа гостната, която доскоро бе за него най-сладостната картина на семейно щастие. Утринните зари се бореха с гаснещите лампи. Свещите прогаряха хартиените си подложки, всичко бе в тон с покрусата на бащата.

— Трябва да счупим това — каза той след известно време, като посочи гергефа. — Не мога да гледам вече нищо, което ми напомня за нея...

Зловещата коледна нощ, в която маркизът и жена му изгубиха първородната си дъщеря, без да могат да се противопоставят на странната власт, излъчваща се от неволния ѝ похитител, бе сякаш предупреждение на съдбата. Фалитът на един борсов посредник разори маркиза. Той ипотекира имуществото на жена си, за да се впусне в нова сделка, като разчиташе да възстанови предишното благосъстояние на семейството. Това окончателно го погуби. Решен на всичко в отчаянието си, генералът емигрира. Изминаха шест години от заминаването му. Семейството му рядко получаваше вести от него, ала няколко дни преди Испания да признае независимостта на американските републики, той съобщи, че се завръща.

И така, в една хубава сутрин няколко френски търговци, горящи от нетърпение да се върнат в родината с богатството, спечелено с цената на дълъг труд и опасни пътувания из Мексико или Колумбия, се намираха на няколко левги от Бордо на борда на испански двумачтов кораб.

Състарен от умора или мъка повече, отколкото от годините, един мъж се бе облегал на парапета и сякаш бе безразличен към гледката, на която се любуваха пасажерите, струпани на горната палуба. Избягнали опасностите на мореплаването и изкушени от хубавия ден, всички се бяха качили на палубата, сякаш да приветствуват родния бряг. Повечето от тях искаха на всяка цена да зърнат в далечината фаровете, къщите на Гаскония, Кордуанската кула сред причудливите очертания на няколко бели облака на хоризонта.

Морето бе така тихо, че без сребристите ресни, играещи около носа на кораба, и дългата бързо заличаваща се следа зад него пътниците щяха да имат чувството, че са спрели неподвижно сред

океана. Небето бе омайно чисто. Тъмносиният му свод постепенно избледняваше и накрая се сливаше със синкавите води, а линията помежду им блестеше ярко като наниз от звезди. Под слънчевите лъчи милиони изумруди искряха върху безбрежната морска шир, така че безкрайните водни равнини бяха може би по-лъчисти от небесните. Невероятно лек вятър издуваше снежнобелите платна на кораба и веещите се жълти знаменца, лабиринтът от въжета се открояваше особено релефно на блестящия фон на въздуха, небето и океана, без други нюанси освен сенките от тънките платна. Чуден ден, прохладен вятър, родината в далечината, спокойно море, меланхоличен плисък на вълните, красив самотен кораб, плъзгащ се по океана като жена, литнала към любовна среща — пълна с хармония картина, сцена, в която човешката душа може да обхване неизменните простори, тръгвайки от точка, където всичко е движение. Удивителен контраст между самота и живот, тишина и глъч, без да знаеш къде е глъчта и животът, небитието и тишината, защото нито един човешки глас не нарушаваше божественото очарование. Испанецът капитан, моряците, французите, седнали или прави, бяха потънали в благоговееен унес, изпълнен със спомени. Някаква леност се носеше във въздуха. Разведрените лица говореха за пълна забора на миналите беди и благословеният кораб люшкаше мъжете като в златен сън.

И все пак от време на време старият пътник, облакът на перилото, оглеждаше тревожно хоризонта. Цялото му лице издаваше неверие в съдбата и той сякаш се боеше, че няма да стигнат достатъчно бързо френския бряг. Този мъж бе маркизът. Щастието не бе останало глухо на зова му и на отчаяните му усилия. След петгодишни домогвания и мъчителен труд той притежаваше значително богатство. Нетърпелив да види отново родния край и да донесе благоденствие на семейството си, той бе последвал примера на неколцина френски търговци от Хавана и се бе качил с тях на испанския кораб, отплаващ за Бордо. А въображението му, изнурено да предвижда злото, му рисуваеше най-привлекателните картини от предишното му щастие. Зървайки отдалеч кафявата линия на сушата, сякаш виждаше жена си и децата си. Беше на любимото си място край камината и те се притискаха до него, галеха се. Представяше си Моина, красива, пораснала, с чар на младо момиче. Когато въображаемата картина придоби едва ли не реалност, в очите му

бликнаха сълзи. И за да скрие вълнението си, той погледна морския хоризонт в противоположна посока на мъглявата ивица суша.

— Ето го... — каза той. — Преследва ни.

— Какво има? — извика капитанът испанец.

— Някакъв кораб — отвърна тихо генералът.

— Още вчера го видях — каза капитан Гомес. И като изгледа изпитателно генерала, му прошепна: — През цялото време ни следи.

— И се питам защо не ни догонва — поде старият воин, — тъй като е по-добър платноход от проклетия ви „Сан Фернандо“.

— Имал е авария, някоя дупка...

— Настига ни! — извика французинът.

— Това е колумбийски корсар — прошепна капитанът. — Все още сме на шест левги от сушата, а вятърът отслабва.

— Той не плава, а лети, сякаш знае, че след два часа плячката му ще се изплъзне. Каква дързост!

— Той ли? — извика капитанът. — Ах, ненапразно се нарича „Отело“. Наскоро потопи една испанска фрегата, а има най-много трийсет оръдия! Само от него се страхувах, защото знаех, че кръстосва около Антилските острови... А-а! — възкликна той след кратка пауза, като се вгледа в платната на кораба си. — Вятърът се усилва, ще стигнем. Трябва, защото Парижанина ще бъде безпощаден.

— Той също идва! — отвърна маркизът.

„Отело“ беше вече само на три левги. Макар екипажът да не бе чул разговора между маркиза и капитан Гомес, появата на платнохода привлече повечето моряци и пътници близо до двамата събеседници. Но почти всички смятаха, че това е търговски кораб, и с интерес наблюдаваха приближаването му. Внезапно един моряк се провикна:

— Кълна се в свети Яков, вие сте загубени, ето Парижанина.

При това страшно име на борда настана паника и неописуем смут. Капитанът вдъхна с думите си временно мъжество у моряците. При възникналата опасност, тъй като искаше да стигне сушата на всяка цена, той се опита да опъне бързо всички допълнителни горни и долни квадратни платна от лявата и дясната страна на кораба, за да изложи на вятъра цялата площ от платна по мачтите. Тази маневра стана много трудно: естествено липсваше ѝ възхитителното, така приятно за окото единство на военен кораб. Макар „Отело“ да летеше като лястовица благодарение на умелото направляване на платната, привидно той

напредваше толкова бавно, че горките французи малко се обнадеедиха. Неочаквано, точно когато след неимоверни усилия и поради ловки маневри, в които Гомес лично участвуваше със заповеди и действия, „Сан Фернандо“ отново се устреми напред, кормчията обърна кораба напреко на вълните с едно неправилно завъртане на кормилото, вероятно умишлено. Шибнати странично от вятъра, платната внезапно увиснаха и се долепиха към мачтите, реите се счупиха и корабът се превърна в играчка на вълните. Капитанът стана по-бял от платната от ярост: с един скок се хвърли върху кормчията и така ожесточено замахна с камата си, че не го улучи, но го блъсна в морето. После улови кормилото и се опита да се справи със страшната беда, сполетяла храбрия му славен кораб. Сълзи на отчаяние пълнеха очите му, защото измяната, която проваля талантливото ни дело, е пострашна от смъртна заплаха. Но колкото по-силно ругаеше капитанът, толкова по-малко работа вършеше. Той сам изстреля залп — сигнал за тревога, с надеждата, че ще го чуят от брега. В този миг корсарят, носещ се с обезсърчителна скорост, отвърна с оръдеен изстрел и гюлето падна на двадесет метра от „Сан Фернандо“.

— Гръм и мълнии! — извика генералът. — Какъв точен изстрел! Имат специални къси оръдия.

— О, тоя ли, заговори ли той, трябва да мълчиш! — отвърна един моряк.

— Парижанина не би се уплашил и от английски кораб...

— Край! — извика отчаян капитанът, който бе насочил далекогледа си и изобщо не виждаше суша. — Още по-далеч сме от Франция, отколкото мислех.

— Защо се отчайвате? — попита го генералът. — Всичките ви пътници са французи, те са наели кораба ви. Пиратът е парижанин, казвате. Добре, вдигнете бяло знаме и...

— Ще ни потопа — отвърна капитанът. — Не е ли готов на всичко в зависимост от случая, когато иска да пипне богата плячка?

— Ах, ако е пират!...

— Пират! — каза морякът с диво изражение. — Той е винаги изправен или умее да изглежда така.

— В такъв случай — възкликна генералът, като вдигна очи към небето — да се примирим с участта си.

И прояви достатъчно сила, за да сдържи сълзите си. Едва изрекъл тези думи, втори оръдеен изстрел, по-добре насочен, улучи корпуса на „Сан Фернандо“ и го проби.

— Спрете всички маневри! — тъжно заповяда капитанът.

А морякът, който бе защитил честността на Парижанина, много сръчно се включи в тази отчаяна маневра. Екипажът остана в очакване в продължение на убийствен половин час, обзет от най-дълбока покруса. „Сан Фернандо“ имаше на борда си четири милиона пиастри, които представляваха цялото богатство на петимата пасажери, като делът на генерала беше един милион и сто хиляди франка. Накрая „Отело“, вече на десет пушечни изстрела от тях, ясно показва заплашителните дула на дванайсетте си оръдия, готови за стрелба. Дяволът сякаш нарочно надуваше платната му ведно с вятъра, но окото на всеки опитен моряк лесно отгатваше тайната на бързината му. Достатъчно бе да разгледа набързо устремения кораб, удължен, тесен, с високи мачти, формата на платната, възхитително лекото му съоръжение и умението, с което всички моряци като един съвършено направляваха бялата площ на платната му. Всичко говореше за невероятна сигурност и мощ на изящното творение от дърво, бързо и умно като състезателен кон или граблива птица. Екипажът на корсаря стоеше мълчалив и готов в случай на съпротива да унищожи злочестия търговски кораб, който за щастие кротуваше като ученик, заловен в провинение от учителя.

— Та ние имаме оръдия! — извика генералът, като стисна ръката на капитана.

Испанецът хвърли на стария воин смел, но безнадежден поглед и отвърна:

— Ами хора?

Маркизът огледа екипажа на „Сан Фернандо“ и изтръпна. Четиримата търговци бяха бледи и треперещи, а моряците, скупчени около един от тях, като че ли се съвещаваха да минат на страната на „Отело“ и гледаха корсаря любопитно и алчно. Надзирателят, капитанът и маркизът единствени размениха с поглед благородни мисли.

— Ах, капитан Гомес, някога се сбогувах с родината и семейството си, съкрушен от горчивини. Ще трябва ли да ги напусна пак в мига, когато нося радост и щастие на децата си?

Генералът се извърна, за да пролее в морето една сълза на безсилен гняв, и видя, че кормчията плува към корсаря.

— Този път — отвърна капитанът — ще се сбогувате завинаги с родината си.

Французинът го изгледа така стъписано, че испанецът се изплаши. В този миг двата платнохода бяха почти един до друг. При вида на вражеския екипаж генералът повярва в трагичното пророчество на Гомес. Около всяко оръдие стояха по трима мъже. Ако съдеше по атлетическата им стойка, ъгловатите лица, голите, жилести ръце, човек би ги взел за бронзови статуи. Бяха от хората, които умират прави. Добре въоръжени, енергични, ловки и яки, моряците стояха неподвижни. Мъжествените им лица бяха силно загорели от слънцето, загрубели от тежка работа. Очите им блестяха като въглени и говореха за буден ум и пъклени удоволствия. Пълната тишина на горната палуба, която бе почерняла от мъже и шапки, свидетелствуваше за безпощадната дисциплина, на която една мощна воля подчиняваше тези демони в човешки образ. Главатарят стоеше в подножието на голямата мачта прав, със скръстени ръце, невъоръжен, само с една секира при краката си. На главата си носеше филцова шапка с широка периферия, чиято сянка скриваше лицето му. Подобни на кучета, легнали пред господаря си, топчии, войници и моряци местеха очи от своя капитан към търговския кораб. Когато двата кораба се допряха, ударът прекъсна съзерцанието на корсаря и той прошепна две думи на младия си помощник, застанал на две крачки от него.

— Куките за абордаж! — извика помощник-капитанът.

И „Сан Фернандо“ бе прикрепен към „Отело“ с удивителна бързина. По заповедите, давани тихо от корсаря и повтаряни от помощника му, всеки се спусна да изпълни задачата на палубата на заловения кораб, както семинаристи отиват на литургия: да вържат ръцете на моряците и на пътниците и да приберат плячката. В един миг буретата, пълни с пиастри, продоволствените припаси и екипажът на „Сан Фернандо“ бяха прехвърлени на борда на „Отело“. Генералът мислеше, че сънува, когато се озова с вързани ръце, захвърлен върху един денк, сякаш бе стока. Между корсаря, помощника му и един моряк, изпълняващ като че ли функциите на надзирател, се проведе съвещание. Когато свърши — то бе кратко, — морякът свирна на хората си. По дадена от него заповед всички наскочаха на палубата на

„Сан Фернандо“, покатериха се по възетата и започнаха да смъкват мачти, платна, възета така сърчно, както войник съблича на бойното поле убит другар, чиито ботуши и шинел са го блазнали.

— Загубени сме — студено каза на маркиза испанският капитан, който бе дебнал тримата глатари по време на разговора им и действията на моряците, които разграбваха кораба му.

— Защо? — хладно попита генералът.

— Какво ще ни правят? Сигурно са си дала сметка, че трудно ще продадат „Сан Фернандо“ във френските или испанските пристанища и ще го потопят, за да не им пречи. Колкото до нас, вярвате ли, че ще се нагърбят с прехраната ни, когато сами не знаят в кое пристанище ще хвърлят котва?

Едва изрекъл тези думи, генералът чу страхотни крясъци, последвани от глух плясък на няколко тела, хвърлени в морето. Обърна се и не видя четиримата търговци. Осем топчии с диви лица още бяха с ръце във въздуха, когато военният ги изгледа ужасен.

— Нали ви казах! — студено промълви испанецът.

Маркизът рязко се изправи, морето се бе успокоило, той дори не можа да различи мястото, където бяха потънали злочестите му спътници. В този миг те падаха към дъното с вързани ръце и крака, ако рибите вече не ги бяха разкъсали. На няколко крачки от него вероломният кормчия и морякът от „Сан Фернандо“, който хвалеше преди малко могъществото на парижкия капитан, се побратимяваха с корсарите и им сочеха с пръст другарите си от кораба, които според тях бяха достойни да бъдат включени в екипажа на „Отело“. Колкото до другите, двама юнги вързаха краката им въпреки ужасните им ругатни. Когато подборът бе приключен, осемте топчии уловиха осъдените и безцеремонно ги хвърлиха в морето. Корсарите наблюдаваха със злорадо любопитство различния начин, по който мъжете падаха, гримасите им и последните им гърчове. Но на лицата им — нито подигравка, нито удивление, нито състрадание. За тях това бе най-обикновено събитие, с което, изглежда, бяха свикнали. Повъзрастните предпочитаха да гледат с мрачна застинала усмивка бъчвите с пиастри, сложени под голямата мачта. Генералът и капитан Гомес, седнали върху един денк, се питаха безмълвно за участието си с почти безжизнени погледи. Скоро бяха единствените оцелели от екипажа на „Сан Фернандо“. Седемте моряка, избрани от двамата

шпиони измежду испанците, с радост се бяха преобразили вече в перуанци.

— Какви свирепи негодяи! — внезапно извика генералът, чиито скръб и благоразумие бяха заглушени от лоялното му и благородно възмущение.

— Подчиняват се на необходимостта — безстрастно отвърна Гомес. — Ако вие срещнете някой от тях, не бихте ли го прободели с шпагата си?

— Капитане — обърна се помощник-капитанът към испанеца. — Парижанина е чувал за вас, според него вие единствен познавате добре тесните протоци на Антилските острови и бразилското крайбрежие. Искате ли...

Капитанът прекъсна младия си помощник с презрително възклицание и отвърна:

— Ще умра като моряк, като честен испанец, като християнин. Чуваш ли?

— В морето! — извика младият мъж.

При тази заповед двама топчии уловиха Гомес.

— Вие сте подлещи! — извика генералът, като спря двамата корсари.

— Старче — каза му помощникът, — не се гневете толкова. Ако червената ви лента прави някакво впечатление на нашия капитан, аз пет пари не давам за нея... След малко ще си поговорим и с вас.

В същия миг по глухия плясък, непримесен с никакъв стон, генералът разбра, че доблестният Гомес е загинал като моряк.

— Парите ми или смъртта! — извика той в страхотен пристъп на ярост.

— А-а, вие сте разумен — изкикоти се корсарят. — Сега можете да бъдете сигурен, че ще получите нещо от нас...

После по знак на помощник-капитана двама моряци побързаха да вържат краката на французина, но той с неочаквана дързост ги удари, измъкна ненадейно сабята на помощник-капитана и ловко я развъртя като стар кавалерийски генерал, владеец знанията си.

— Ах, разбойници, няма да хвърлите във водата като последен глупак един бивш войник на Наполеон!

Пистолетни изстрели почти от упор срещу непокорния французин привлякоха вниманието на Парижанина, следящ в този миг

пренасянето на съоръженията от „Сан Фернандо“. Невъзмутимо той улови откъм гърба смелия генерал, вдигна го и го понесе към парапета, канейки се да го хвърли във водата като ненужно парче дърво. В същия миг генералът срещна хищния поглед на похитителя на дъщеря си. Тъст и зет мигом се познаха. Вместо да го хвърли в морето, капитанът се завъртя рязко и го изправи до голямата мачта, сякаш маркизът бе лек като перце. По палубата се понесе ропот. Но корсарят само изгледа хората си и тутакси се възцари пълна тишина.

— Това е бащата на Елен — заяви капитанът с ясен и твърд глас. — Тежко и горко на този, който не го тачи!

Радостни възгласи отекнаха на палубата и се издигнаха в небето като църковно моление, като първия стих на „Те Деум“. Юнгите се залюляха по възетата, моряците хвърляха шапки във въздуха, топчиите тропаха с крака, всички се вълнуваха, викаха, свиркаха, псуваха. Фанатичният израз на радост обезпокои и смути генерала. Отдавайки чувствата им на някаква страшна тайна, първият му вик, когато си възвърна способността да говори, беше:

— Дъщеря ми! Къде е дъщеря ми?

Корсарят му хвърли обичайния си пронизателен поглед, който, кой знае защо, винаги смущаваше и най-безстрашните души, накара го да занемее за голямо задоволство на моряците, щастливи, че силата на главатаря им въздействува на всички, поведе го към една стълба, накара го да слезе и се спря пред една каюта. Разтвори рязко вратата и каза:

— Ето я!

После изчезна, като остави стария воин смаян пред гледката, разкрила се пред очите му. При внезапното отваряне на вратата Елен бе станала от дивана, на който си почиваше, но видя маркиза и извика изненадано. Толкова бе изменена, че само очи на баща можеха да я познаят. Слънцето на тропиците бе разхубавило бялото ѝ лице с мургав тен и дивна руменина, придавайки му екзотична поетичност. От него се излъчваше величие, царствена твърдост, дълбока чувствителност, която би поразила и най-грубия човек. Дългите ѝ пищни коси, нападали на едри къдри върху тънката ѝ шия, добавяха представа за сила на гордото ѝ лице. В позата и жестовете на Елен се долавяше съзнание за собствената ѝ власт. Победоносно доволство леко издуваше розовите ѝ ноздри и безметежното ѝ блаженство

проличаваше в цялата ѝ красота. В нея имаше също някаква прелест на девица и особената гордост, присъща на любима жена. Робиня и повелителка, тя се покоряваше, защото можеше да царува. Облечена бе с великолепиe, чар и изящество. Роклята ѝ беше от индийски муселин, а диванът и възглавниците — от кашмир; персийски килим бе постлан на пода на обширната каюта, а четирите ѝ деца играеха в краката ѝ, строяха чудновати замъци с бисерни огърлици, ценни бижута и скъпи предмети. В няколко вази от севърски порцелан, рисувани от госпожа Жакото, имаше редки благоуханни цветя: мексикански жасмин, камелии, сред които подхвърчаха опитомени колибри, подобни на оживели рубини, сапфири, злато. В този салон имаше пиано, а по дървените стени, тапицирани с червена коприна, тук-там се виждаха картини с малки размери, но от най-добри художници: „Залез“ от Гюден до платно на Тербург, една „Мадона“ от Рафаело съперничеше по поетичност със скица от Жироде, картина от Джерард Доу затъмняваше Дролинг. Върху китайска лакирана масичка имаше златна фруктиера с чудни плодове. С една дума, Елен като че ли бе кралица на обширна империя, в будоара си, в който коронованият ѝ любовник бе събрал най-изящните неща на земята. Децата втренчиха в дядо си живите си пронизателни очи. Свикнали да живеят сред битки, бури и смърт, те приличаха на римлянчета, жадни за война и кръв, нарисувани от Давид в картината му „Брут“.

— Възможно ли е? — извика Елен, като докосна баща си, за да се увери, че това видение е действителност.

— Елен!

— Татко!

Те паднаха в обятията си и прегръдката на стареца не би нито по-силната, нито по-сърдечната.

— На кораба ли бяхте?

— Да — тъжно отвърна той, като седна на дивана и се загледа в децата, които, струпани около него, го наблюдаваха с наивно внимание. — Щях да загина, ако...

— Ако не беше мъжът ми — прекъсна го Елен. — Отгатвам.

— Ах! — извика генералът. — Защо трябваше да те намеря в такова положение, скъпа Елен, теб, за която толкова плаках! Пак ще трябва да скърбя за твоята участ.

— Защо? — усмихна се тя. — Няма ли да бъдете доволен, ако знаете, че съм най-щастливата жена?

— Щастлива! — Той подскочи от изненада.

— Да, добри ми татко — поде тя, улови ръцете му, целуна ги и ги притисна до туптящата си гръд, като добави към тази ласка предизвикателно изражение, което искрящите ѝ от радост очи правеха още по-многозначително.

— Възможно ли е? — попита той, любопитен да научи за живота на дъщеря си и забравил всичко пред сияещото ѝ лице.

— Чуйте, татко, моят любим, съпруг, слуга, господар е мъж с душа, всеобхватна като безбрежното море, неизчерпаемо нежна като небето, с една дума, бог! От седем години нито веднъж не му се е изплъзнала дума, чувство, жест, които да противоречат на божествената хармония в езика, ласките и любовта му. Винаги ме е гледал с приятелска усмивка на уста и радостен лъч в очите. Горе гръмкият му глас често се издига над воя на бурята или суматохата на битките, но тук той е тих и мелодичен като музиката на Росини, чиито творби стигат до мен. Всичко, което може да измисли една жена, е мое. Понякога получавам дори повече, отколкото желая. Царувам над морето и ми се подчиняват като на владетелка. Да, щастлива съм! — подхвана тя след кратко мълчание. — „Щастлива“ не е думата, която може да изрази моето блаженство. Получила съм дела на всички жени! Да изпитваш любов, огромна преданост към мъжа, когото обичаш, и да срещнеш в сърцето му безкрайно чувство, в което женската душа се губи, и то постоянно! Кажете, щастие ли е това? Изживяла съм вече хиляди човешки съществувания. Тук съм единствената жена, тук аз заповядвам. Нито веднъж създание от моя пол не е стъпило на този славен кораб, където Виктор е винаги на няколко крачки от мен. Не може да се отдалечи от мен повече от кърмата до носа — продължи тя лукаво. — Седем години! Любов, устояла седем години на непрестанната радост, на ежеминутното изпитание, любов ли е това? Не, о, не, това е по-прекрасно от всичко, което познавам в живота... Човешкият език е безсилен да изрази божественото щастие.

Сълзи рукнаха от пламтящите ѝ очи. Четирите деца жално се разплакаха и се втурнаха към нея като пиленца при майка си, а най-голямото удари генерала и го изгледа заплашително.

— Абел, мили мой, аз плача от радост.

Взе го на коленете си, а детето започна да я гали, обви с ръчички царствената шия на Елен, като лъвче, което иска да поиграе с майка си.

— Не се ли отегчаваш? — попита генералът, смаян от възторжените думи на дъщеря си.

— Да — отвърна тя, — когато отиваме на сушата, но и тогава никога не се разделям с мъжа си.

— Но ти обичаше баловете, празненствата, музиката!

— Музиката е неговият глас, празненствата ми са тоалетите, които измислям заради него. Когато някоя моя дреха му хареса, не ми ли се любува все едно цялата земя? Само затова не хвърлям в морето тези диаманти, колиета, диадеми от скъпоценни камъни, богатствата, цветята, шедьоврите на изкуството, които той щедро ми дава с думите: „Елен, понеже не отиваш във висшето общество, искам то да дойде при теб.“

— Но на борда има мъже, дръзки, страшни, чиито страсти...

— Разбирам ви, татко — усмихна се тя. — Успокойте се. Никога императрица не е била обкръжена от повече уважение, отколкото ми отдават на мен. Тези хора са суеверни, вярват, че съм духът-покровител на кораба, на начинанията, на успехите им. Но той е техният бог! Един ден, един-единствен път някакъв моряк се държа непочтително... на думи — засмя се тя. — Преди Виктор да узнае, хората от екипажа го хвърлиха в морето, макар че аз му простих. Обичат ме като свой ангел-хранител, грижа се за тях, когато са болни, и имах щастието да спася неколцина от смърт, като бдях над тях с женско усърдие. Тези клетници са едновременно исполини и деца.

— А когато има битки?

— Свикнала съм. Треперех само по време на първата... Сега съм калена и дори... нали съм ваша дъщеря, обичам опасността...

— А ако той загине?

— Ще загина и аз.

— А децата ти?

— Те са синове на океана и опасността, споделят живота на родителите си... Животът ни е едно цяло и е неделим. Водим едно и също съществуване, записани сме всички на една и съща страница, носи ни една и съща лодка, знаем това.

— Толкова ли го обичаш, че го предпочиташ пред всичко?

— Пред всичко — повтори тя. — Но нека не задълбаваме в тази тайна. Вижте, и това скъпо дете е пак той!

После притисна Абел необикновено силно и го обсипа с пламенни целувки по бузите, по косите...

— Но не мога да забравя, че току-що хвърли в морето девет души.

— Налагало се е навярно, защото той е човечен и великодушен. Пролива възможно най-малко кръв за опазването и интересите на малкия свят, който закриля и чиято свещена кауза брани. Поговорете с него за това, което ви се струва лошо, и ще видите, че ще ви накара да промените мнението си.

— А престъплението му? — промълви генералът като че ли на себе си.

— Ами ако то е било добродетел? — възрази тя с хладно достойнство. — Ако човешкото правосъдие не е могло да отмъсти за него?

— Да си отмъсти сам! — възкликна генералът.

— А какво е адът — попита тя, — ако не вечно отмъщение за едnodневни прегрешения?

— Ах, ти си изгубена. Той те е омагьосал, извратил. Говориш безсмислици.

— Останете тук един ден, татко, и ако пожелаете да го слушате, да го наблюдавате, вие ще го обикнете.

— Елен, ние сме на няколко левги от Франция — каза сериозно генералът.

Тя потрепери, погледна през прозорчето на каютата и посочи морето, раздиплящо безбрежни савани зелена вода.

— Ето моята родина — отвърна тя, като леко топна по килима с крак.

— Няма ли да дойдеш да видиш майка си, сестра си, братята си?

— О, да — каза тя и в гласа ѝ се прокрадна ридание, — ако той иска и може да ме придружи.

— Нима нямаш вече нищо, Елен — строго поде генералът, — нито родина, нито семейство?...

— Аз съм негова съпруга — отвърна тя гордо, с тон, изпълнен с достойнство. — От седем години това е първото щастие, което не ми

идва от него — добави тя, като улови ръката на баща си и я целуна, — и първият упрек, който чувам.

— А съвестта ти?

— Съвестта ми! Но моята съвест е той. — В този миг силно потрепери. — Ето, идва. Дори в битка, измежду всички други, разпознавам стъпките му по палубата.

И внезапно червенина обагри страните ѝ, лицето ѝ засия, очите ѝ блеснаха, а тенът ѝ стана матовобял... В мускулите ѝ, в сините ѝ вени, в неволния трепет на цялото ѝ тяло се отгатваше щастие и любов. Този чувствен порив развълнува генерала.

И действително миг след това корсарят влезе, седна в едно кресло, грабна най-големия си син и се заигра с него.

За миг настана мълчание, защото генералът, замечтан, сякаш унесен в сън, съзерцаваше елегантната каюта, подобна на гнездо на алкиони, в която това семейство плаваше по океана от седем години между небето и вълните, уповавайки се на един мъж, водено през опасностите на сраженията и бурите, както в обикновения живот сред социалните несгоди... Наблюдаваше с възхищение дъщеря си, приказен символ на морска богиня, прелестна в красотата си, богатата с щастията си, затъмняваща всички съкровища край себе си със съкровищата на душата си, мълниите на очите си и неизразимата поезия в личността и обкръжението си. В нейното положение имаше нещо странно, което го изненадваше, фанатична страст и логика, които объркваха обичайните представи. Хладните и тесногръди комбинации на обществото се стопяваха пред тази картина. Старият воин почувствува всичко това и разбра, че дъщеря му никога няма да скъса с този толкова волен, богат на контрасти, изпълнен с истинска любов живот. Освен това, щом веднъж бе вкусила опасността, без да трепне, вече не можеше да се върне към дребнавия начин на живот на пошлото, ограничено общество.

— Преча ли? — попита корсарят, като наруши мълчанието и погледна жена си.

— Не — отвърна генералът. — Елен всичко ми разказа. Разбирам, че тя е загубена за нас...

— Не — възрази живо корсарят. — Още няколко години, и простъпката ми ще се покрие с давност, тогава ще мога да се завърна

във Франция. Когато съвестта е чиста и ако, нарушавайки обществените ви закони, един човек се е подчинил...

Той замълча, като не благоволи да се оправдае.

— А как можете да не изпитвате угризения — прекъсна го генералът — за новите убийства, извършени пред очите ми?

— Нямахме хранителни припаси — невъзмутимо отвърна корсарят.

— Но ако бяхте свалили тези хора на брега...

— Щяха да пресекат бягството ни с някоя фрегата и нямаше да стигнем Чили.

— Преди да успеят да предупредят от Франция испанското адмиралтейство... — прекъсна го генералът.

— Но Франция можеше да погледне с лошо око, че осъден за углавно престъпление човек е завзел кораб, нает от жители на град Бордо. А самият вие не сте ли давали на бойното поле няколко излишни оръдейни изстрела?

Смутен от погледа на корсаря, генералът млъкна, а по лицето на дъщеря му се изписа победоносно и в същото време тъжно изражение...

— Генерале — сериозно каза корсарят, — за мен е закон никога да не накърнявам плячката. Но безспорно делът ми ще бъде по-голям от вашето състояние. Позволете ми да ви го възстановя в друга валута... — Взе от шкафа до пианото няколко пачки банкноти, без да ги брои, и даде един милион на маркиза. — Нали разбирате, нямам време да чакам минаващите по пътя за Бордо кораби... И тъй, освен ако сте привлечен от опасностите на скитническия ни живот, от пейзажа на Южна Америка, от тропическите ни нощи, от битките ни и от удоволствието да утвърждавате знамето на една млада нация или името на Симон Боливар, трябва да се разделим... Една мауна и предани мъже ви чакат. Да се надяваме, че третата ни среща ще бъде по-щастлива...

— Виктор, искам да бъда още малко с баща си — каза Елен с недоволен глас.

— Десет минути още, и някоя фрегата може да ни изненада. Тъй да бъде! Ще се позабавляваме. Хората ни се отегчават.

— О, тръгнете си, татко! — извика жената на моряка. — И занесете на сестра ми, на братята ми и... на майка ми този залог, че

мисля за тях.

И тя взе шепа скъпоценни камъни, огърлици, бижута, зави ги в кашмирен шал и плахо ги подаде на баща си.

— А какво да им предам от теб? — попита той, поразен от колебанието на дъщеря си, преди да произнесе думата „майка“.

— О, няма се съмняваш в чувствата ми? Всеки ден се моля за щастието им.

— Елен — подхвана старецът, като се взря в нея, — няма ли вече да те видя? Никога ли няма да узная причината за бягството ти?

— Тази тайна не е само моя — отвърна тя със сериозен глас. — И да имах право да ви я кажа, може би пак нямаше да я споделя. В продължение на десет години изживях нечувани страдания...

Не се доизказа и подаде на баща си подаръците за близките си. Свикнал по време на битките да има широки схващания по отношение на плячката, генералът прие даровете на дъщеря си и му бе приятно да мисли, че под влиянието на тъй чистата, тъй извисена Елен парижкият капитан е станал честен човек, воювайки срещу Испания. Слабостта му към смелчаците взе връх. Стори му се, че ще изглежда смешен, ако се държи като прекален пуританин, и сърдечно стисна ръката на корсаря, прегърна своята Елен, единствената си дъщеря, с присъщия си за военните възторг и намокри със сълзите си лицето, чиято гордост и мъжествен израз неведнъж му се бяха нравили. Силно развълнуван, корсарят му подаде децата си за благословия. Накрая всички се сбогуваха за последен път с прочувствен поглед.

— Бъдете винаги щастливи! — извика дядото и се спусна към палубата.

Необикновено зрелище сред морето очакваше генерала. Подпаленият „Сан Фернандо“ пламтеше като огромна копа сено. Моряците, потапящи испанския платноход, бяха забелязали, че на борда му има бурета с ром, какъвто имаха в изобилие и на „Отело“, и бяха решили, че ще е забавно да запалят една грамадна чаша пунш в открито море. Простимо развлечение за хора, които поради еднообразието на морето не пропускат случай да разнообразят живота си. Когато се спусна в мауната на „Сан Фернандо“, карана от шестима яки мъже, генералът неволно гледаше ту горящия „Сан Фернандо“, ту дъщеря си, облегната на корсаря, застанали и двамата на кърмата на кораба си. При толкова спомени, при вида на бялата ефирна рокля на

Елен, което се вееше като още едно платно, и красивата ѝ стройна снага на фона на океана, така внушителна, че властвуваше над всичко, дори над морето, той забравяше с безгрижието на воин, че плава над гроба на храбрия Гомес.

Нагоре като тъмен облак се виеше огромен стълб дим, а слънчевите лъчи тук-там го пронизваха, като хвърляха поетични отблясъци. Това беше второ небе, тъмен купол, под който светеха канделабри и над който се разстилаше вечният лазурен небосвод, хиляди пъти по-красив поради мимолетния контраст. Чудноватите нюанси на дима — жълти, светли, червени, черни — се преливаха един в друг и обгръщаха кораба, който искреше, пращеше и стенеше. Огънят свистеше, хапейки въжетата, и бързо обхождаше кораба, както народният бунт лети по улиците на града. Синкавите пламъци на рома играеха, като че ли морският дух направляваше тази буйна течност, също както студент, който размахва весело пламтящия пунш по време на гуляй. Но слънцето, по-мощен източник на светлина, ревниво към безочливия блясък, затъмняваше с лъчите си багрите на пожара. Той се превърна в мрежа, в шарф, носен от потока слънчеви огньове.

За да избяга, „Отело“ улавяше малкото вятър, духащ в новата посока, и се накланяше ту на една, ту на друга страна като люшкано от въздуха хвърчило. Красивият кораб се носеше на юг и ту се скриваше от погледа на генерала зад стълба дим, чиято сянка се проточваше фантастично върху вълните, ту се показваше, издигайки се грациозно над тях в своя бяг. Всеки път, когато зърваше баща си, Елен размахваше кърпичката си, за да го приветствува още веднъж. Скоро „Сан Фернандо“ изчезна и кипящата морска повърхност мигом утихна. „Отело“ бе далеч. Мауната приближаваше сушата. Облакът се изпречи между крехката лодка и кораба. Генералът видя за последен път дъщеря си през една пролука в стълбовидния дим. Пророческо видение! Единствено бялата кърпа и роклята се открояваха на тъмния фон. Корабът дори не се виждаше между зелената вода и синьото небе. Елен бе само едва забележима точка, тънка, изящна линия, ангел в небето, представа, спомен.

След като възвърна състоянието си, маркизът умря от изтощение. Няколко месеца след смъртта му през 1833 година маркизата бе принудена да заведе Моина на минерални бани в Пиренеите

Капризното момиче пожела да види красивите планини. Върнаха се в курорта и там се разигра следната ужасна сцена.

— Боже мой, колко зле направихме, майко, че не останахме още няколко дни в планината. Там бяхме много по-добре, отколкото тук. Чухте ли непрекъснатите стенания на това проклето дете и брътвежа на злочестата жена, която навярно говори на диалект, защото не разбрах нищо от думите ѝ? Що за хора имаме за съседни! Тази нощ е една от най-кошмарните в живота ми.

— Аз нищо не чух — отвърна маркизата, — но ще отида при собственичката на хотела, скъпо дете, ще ѝ поискам и съседната стая, ще бъдем сами в апартамента и няма да има никакъв шум. Как се чувствуваш тази сутрин? Отпаднала ли си?

При тези думи маркизата стана и се доближи до леглото на Моина.

— Дай да видя — каза тя и се опита да хване ръката ѝ.

— О, остави ме, мамо — отвърна Моина, — ръката ти е студена.

И младото момиче зарови глава във възглавницата си със сърдит вид, но толкова грациозно, че една майка мъчно можеше да се оскърби. В същия миг стон, тих и протяжен, който би разкъсал сърцето на всяка жена, долетя от съседната стая.

— Но ако си чувала това цяла нощ, защо не ме събуди? Можехме... — Още по-силно стенание прекъсна маркизата и тя извика: — Но там някой умира!

И веднага излезе.

— Изпрати ми Полин! Искам да се облека — извика Моина.

Маркизата слезе бързешком и завари собственичката в двора с няколко души, които внимателно я слушаха.

— Госпожо, настанили сте до нас някого, който като че ли много страда...

— Ах, не ми говорете! — извика жената. — Току-що пратих да повикат кмета. Това е, представете си, една жена, една нещастница, която пристигна снощи пеш. Идва от Испания, без паспорт и без пари. Носеше на гърба си детенце, което умря. Не можех да не я приема. Тази сутрин се качих да я видя, защото вчера, когато отседна тук, много ме нажали. Горката женица! Лежеше с детенцето си и двамата се бореха със смъртта. „Госпожо — каза ми тя, като измъкна златния пръстен от пръста си, — не притежавам нищо друго, вземете го, за да

се разплатя с вас. Достатъчно ще бъде, няма да остана дълго тук. Клетото ми дете! Ние ще умрем заедно!“ И погледна детето си. Взех пръстена и я попитах коя е. Но тя не пожела да ми каже името си... Току-що пратих да повикат лекаря и господин кмета...

— Окажете ѝ цялата необходима помощ! Боже мой, може би още е възможно да я спасим! Ще ви заплатя колкото струва...

— О, госпожо, тя изглежда много горда и не зная дали ще приеме.

— Ще отида да я видя...

И маркизата веднага се качи при непознатата, без да помисли, че видът ѝ може да въздействува зле на жената, щом е умираща, защото бе още в траур. При вида на агонизиращата маркизата побледня. Въпреки ужасните страдания, които бяха изменили красивото лице на Елен, тя позна голямата си дъщеря. Щом видя облечената в черно жена, Елен се изправи в леглото, нададе ужасен вик и бавно се отпусна назад, когато позна майка си.

— Дъще! — каза госпожа Д'Егльомон. — Какво ви е нужно? Полин!... Моина!...

— Нищо не ми е нужно вече — отвърна Елен със слаб глас. — Надявах се да видя отново баща си, но от траура ви разбирам...

Не довърши, притисна детето до гърдите си сякаш за да го стопли, целуна го по челото и хвърли на майка си поглед, в който още се четеше упрек, макар смекчен от прошка. Маркизата не пожела да види упрека, забрави, че Елен бе дете, някога заченато сред сълзи и отчаяние, дете на дълга, причинило най-големите ѝ нещастия. Нежно се приближи до първородната си дъщеря, спомняйки си само, че Елен първа ѝ бе донесла радостта на майчинството. Очите на майката бяха пълни със сълзи и като целуна дъщеря си, тя извика:

— Елен! Дъще моя...

Елен мълчеше. Току-що бе издъхнало последното ѝ дете.

В същия миг влязоха Моина, камериерката ѝ Поли, собственичката на хотела и един лекар. Маркизата държеше ледената ръка на дъщеря си и я гледаше с истинско отчаяние. Ожесточена от нещастията, вдовицата на корсаря, оцеляла от корабкрушение, като от цялото си прекрасно семейство бе спасила само едно дете, каза със страшен глас на майка си:

— Всичко това е ваше дело. Ако бяхте за мен това, което...

— Моина, излез, излезте всички! — Маркиза Д'Егльомон заглуши думите на Елен със силния си глас. — За бога, детето ми, да не подновяваме в този миг тъжните си спорове...

— Няма да говоря — каза Елен със свръхестествено усилие. — Аз съм майка, зная, че Моина не бива... Къде е детето ми?

Тласкана от любопитство, Моина отново влезе.

— Сестро — промълви галеното момиче, — лекарят...

— Всичко е безполезно — прошепна Елен. — О, защо не умрях на шестнайсет години, когато исках да се самоубия. Никога не можеш да намериш щастие извън закона... Моина... ти...

Издъхна, скланяйки глава над детето си, като го притискаше конвулсивно.

— Моина, сестра ти навярно искаше да ти каже — изрече госпожа Д'Егльомон, когато се прибра в стаята си, и избухна в ридания, — че една девойка никога не намира щастие в авантюристичен живот извън общоприетите норми и най-вече далеч от майка си.

ШЕСТА ГЛАВА

СТАРОСТТА НА ЕДНА СГРЕШИЛА МАЙКА

В началото на юни 1844 година по обед една жена на около петдесет години, но много състарена за възрастта си, се разхождаше по една слънчева алея в градината на внушителен дом на парижката улица Плюме. След като мина два-три пъти по леко виещата се алея, от която можеше да наблюдава прозорците на един апартамент, който като че ли всецяло поглъщаше вниманието ѝ, тя седна на едно кресло в полуселски стил, направено от преплетени необелени пръчки. От мястото, където бе поставено изящното кресло, дамата можеше да обхване с поглед през желязната ограда не само булевардите с възхитителния Дом на инвалидите, извисяващ златния си купол сред короните на стотици брястове — прекрасна гледка, — а и не толкова величествената гледка на собствената си градина, завършваща със сивата фасада на един от най-красивите частни домове в предградието Сен-Жермен. Всичко тънеше в тишина, съседните градини, булевардите, Домът на инвалидите: защото в този изискан квартал денят започва едва по пладне. Освен ако по някакъв каприз една млада жена не пожелае да пояди или възрастен дипломат не трябва да изпълни протоколни задължения; в този час прислуга и господари спят или стават от сън.

Толкова ранобудната стара дама бе маркиза Д'Егльомон, майка на госпожа Дьо Сент-Ерьоан, на която принадлежеше прекрасният дом. Маркизата се бе лишила от него в полза на дъщеря си, приписала ѝ бе цялото си богатство, като си бе запазила само пожизнена рента. Графиня Моина дьо Сент-Ерьоан беше единственото оцеляло дете на госпожа Д'Егльомон. Маркизата бе пожертвувала всичко, за да я омъжи за наследника на едно от най-видните френски семейства. Нищо по-естествено: загубила бе един след друг двамата си сина — Гюстав, маркиз Д'Егльомон, бе умрял от холера^[1], а Абел бе загинал в битката за Константин^[2]. Гюстав остави деца и вдовица, но доста

хладната привързаност на госпожа Д'Егльомон към двамата ѝ синове още повече отслабна, преминавайки и към внуците ѝ. Тя се държеше любезно с младата госпожа Д'Егльомон, но се ограничаваше с повърхностното чувство, което добрият тон и условностите ни карат да проявяваме към роднините си.

Тъй като бе уредила имуществените проблеми с покойните си синове, тя бе запазила за любимата си Моина собствените си спестявания и богатство. Красива и очарователна още като дете, Моина винаги бе била за госпожа Д'Егльомон обект на вроденото или неволното предпочитание, присъщо на майките: гибелна слабост, на пръв поглед необяснима, но прекалено ясна за страничния наблюдател.

Прелестното лице на Моина, тембърът на гласа на любимата ѝ дъщеря, държането, походката, изразът, жестовете, всичко в нея будеше у маркизата най-дълбоките чувства, които могат да водушевят, да смутят или да очароват едно майчино сърце. Смисълът на сегашния, бъдещия и миналия ѝ живот бе в тази млада жена, в която бе вложила всички свои чувства. Моина имаше щастието да оцелее за разлика от другите четири, по-големи от нея деца. Във висшето общество се говореше, че госпожа Д'Егльомон е загубила по най-злочастен начин чаровна дъщеря, чиято участ бе останала почти неизвестна, и момченце, загинало на пет години при трагично произшествие. Маркизата навярно виждаше някакво знамение в това, че съдбата бе пощадила предпочитаната ѝ дъщеря, и почти не си спомняше за отнетите ѝ по различни начини от смъртта деца, погребани дълбоко в душата ѝ, като гробове по бойно поле, полуизчезнали под полските цветя.

Обществото би могло да поиска от маркизата строга сметка както за нехайното ѝ отношение, така и за предпочитанието ѝ, но парижкото общество така се увлича от потока събития, моди и нови идеи, че целият живот на госпожа Д'Егльомон бе като че ли забравен. Никой не мислеше да я упреква за студенината и безразличието към мъртвите, които никого не интересуваха, докато голямата ѝ обич към Моина вълнуваше много хора и се ползуваше с неприкосновеността на предразсъдък. А и маркизата рядко се мяркаше в обществото и за повечето свои познати бе привидно добросърдечна, кротка, благочестива, снизходителна. Впрочем не трябва ли да изпитваш много живо любопитство, за да надзърнеш отвъд привидностите, с които се

задоволява обществото? Пък и не прощаваме ли на старите хора, когато те се заличават като сенки и искат да бъдат вече само спомен?

Така или иначе, госпожа Д'Егльомон бе често давана за пример от децата на родителите им, от зетьовете — на тъщите. Тя преждевременно бе дала богатството си на Моина, доволна бе от щастието на младата графиня и живееше само чрез нея и за нея. Ако някои благоразумни старци или черногледни роднини осъждаха постъпката ѝ с думите: „Госпожа Д'Егльомон може би ще се разкайва някой ден, че се е отказала от богатството си в полза на дъщеря си. Ако познава добре госпожа Дьо Сент-Ерьоан, може ли да бъде също толкова сигурна в морала на зет си?“, всички останали негодуваха срещу тези пророци и от всички страни валяха хвалебствия за Моина.

— Трябва да се признае на госпожа Дьо Сент-Ерьоан — заявяваше една млада жена, — че нищо в живота на майка ѝ не се измени. Госпожа Д'Егльомон живее в прекрасно жилище, разполага с кола и може да посещава всички салони както преди...

— Освен Театр-де-з-Италиен — възрази тихичко един стар паразит, един от онези хора, които смятат за свое право да отрупват приятелите си със зловни забележки под предлог, че проявяват независимост в преценките си. — Богатата вдовица обича само музика, а разглезената ѝ дъщеря няма отношение към това. Майката беше толкова добра певица на времето! Но тъй като ложата на графинята е винаги препълнена с лекомислени младежи и тя бе притеснила младата особа, за която вече се говори, че е страшна кокетка, горката майка никога не отива там.

— Госпожа Дьо Сен-Ерьоан — твърдеше една кандидатка за женитба — организира чудни вечери за майка си и поддържа салон, посещаван от цял Париж.

— Салон, в който никой не обръща внимание на маркизата — отвърна паразитът.

— Важно е, че госпожа Д'Егльомон никога не е сама — обади се едно конте в подкрепа на младите дами.

— Сутрин — отвърна с тих глас старият по-критичен наблюдател — скъпата Моина спи. В четири часа скъпата Моина е в Булонската гора. Вечер скъпата Моина отива на бал или в Театр де-з-Италиен... Но вярно, че госпожа Д'Егльомон има възможност да види драгоценната си дъщеря, докато тя се облича или по време на вечерята,

ако скъпата Моина случайно вечеря с милата си майка. Само преди седмица, господине — каза паразитът, хващайки под ръка един стеснителен възпитател, дошъл отскоро в дома, където се водеше разговорът, — видях клетата майка, тъжна и самотна край камината си. „Какво ви е?“ — попитах я. Маркизата ми се усмихна, но явно бе плакала. „Мислех си — каза ми тя — колко странно е, че съм сама, след като имах пет деца. Но такава е нашата участ! Освен това щастлива съм, когато зная, че Моина се забавлява!“ Можеше да ми се довери, защото някога познавах мъжа ѝ. Той беше посредствен човек, истински щастлив, че тя е негова жена. Безспорно дължеше на нея титлата си пер и поста си в двора на Шарл X.

Но в светските разговори се плъзгат толкова погрешни мнения, с лекота се нанасят толкова дълбоки рани, че историкът на нравите е длъжен разумно да претегля нехайните реплики на толкова много безгрижни хора. А и може би никога не бива да отсъждаме кой е прав или крив — майката или детето. Между тези две същества има само един възможен съдник. Този съдник е Бог! Бог, който често посява зърното на откъсването си в недрата на семейството и вечно си служи с децата срещу майките, с бащите срещу синовете, с народите срещу кралете, с владетелите срещу нациите, с всичко срещу всичко, като замества в духовния свят едни чувства с други, както младите листа заменят напролет старите. Той действа с оглед на някакъв неизменен, порядък, на позната само нему цел. Без съмнение всяко нещо отива в него или по-скоро се връща в него.

Тези набожни мисли, така естествени за възрастните хора, се рееха в душата на госпожа Д'Егльомон. Ту проблясваха, ту потъваха, ту се разтваряха като цветя, носени от вълните при буря. Тя седеше уморена, отпаднала след продължителния размисъл, една от онези равносметки, когато пред очите на човек, предчувстващ смъртта, се възправя и се разгръща целият му живот.

Преждевременно състарената жена би била интересна гледка за поет, минаващ по булеварда. Всеки, който би я видял, седнала в прозирната сянка на една акация, сянката на акация по пладне, би разчел едно от хилядите неща, изписани върху бледото и студено дори под топлите слънчеви лъчи лице. Одухотвореното ѝ лице изразяваше нещо по-сериозно дори от залязващ живот, по-вълнуващо от съкрушена от съществуването душа. Беше лице, което сред хиляди

физиономии, които пренебрегват, защото са лишени от характер, ви спира за миг, кара ви да се замислите, както сред хилядите картини на някой музей силно ви привлича великолепната глава, в която Мурильо е изобразил майчината скръб^[3], лицето на Беатриче Ченчи^[4], в което Гуидо е съумял да вложи най-трогателна невинност въпреки ужасното ѝ престъпление, или мрачният лик на Филип II, на който Веласкес завинаги е придал царственото величие, което трябва да вдъхва страхопочитание. Някои човешки лица са деспотични образи, които ви говорят, разпитват, отговарят на съкровения ви мисли и дори създават цели стихотворения. Леденото лице на госпожа Д'Егльомон бе една такава страшна поема, едно от лицата, срещани с хиляди в „Божествената комедия“ на Данте Алигиери.

През краткото време, когато жената е в своя разцвет, отличителните черти на красотата ѝ чудесно подпомагат притворството, на което я осъждат вродената ѝ слабост и обществените ни закони. Под пищния колорит на свежото ѝ лице, под пламъка на очите ѝ, под нежната мрежа на фините ѝ черти, на толкова криви, прави, но чисти и свършено очертани линии, всички нейни чувства могат да останат скрити: изчервяването не подсказва нищо, когато оцветява толкова ярък тен. Всички вътрешни огънове така добре се сливат със светлината на пламтящите от живот очи, че мимолетният отблясък на едно страдание изглежда само като допълнително очарование. Няма нищо по-потайно от едно младо лице, защото няма нищо по-неподвижно. Лицето на една млада жена е спокойно, гладко, свежо като повърхност на езеро. Жените придобиват физиономия едва на трийсет години. До тази възраст художникът открива в лицата им само розово и бяло, усмивки и израз, повтарящи една и съща мисъл, мисъл за младост и любов, еднаква и повърхностна. Но когато жената остарее, всичко в нея говори, изживените страсти са се инкрустирали върху лицето ѝ. Била е любима, съпруга, майка. Най-бурни радости или скърби са гримирани, изтерзали чертите ѝ, отпечатали са се в тях с хилядите бръчки, и те всички са красноречиви. Тогава женската глава става ужасяващо възвишена, красива в меланхолията си и възхитителна в умиротворенията си. Ако е позволено да разширим необичайната метафора, тогава в пресъхналото езеро се виждат следите от всички негови притоци: главата на една стара жена вече не принадлежи нито на светското общество — лекомислено, то с уплаха

съзира в нея унищожени всички представи за изящество, с които е свикнало, — нито на посредствените художници, които не откриват нищо, а на истинските поети, на поетите, които имат усет за прекрасното, за освободеното от всички условности, върху които почиват толкова много предразсъдъци за изкуството и красотата.

Макар госпожа Д'Егльомон да носеше модна шапка, не беше мъчно да се види, че някога черните ѝ коси бяха побелели от жестоки вълнения, но прическата ѝ, разделяща косите ѝ на прав път, издаваше добър вкус, разкриваше изтънчените привички на елегантна жена и очертаваше съвсем ясно повехналото ѝ сбръчкано чело, по което все още личаха следи от някогашен блясък. Овалът и правилните черти на лицето ѝ даваха известна, макар и бегла представа за предишната ѝ красота, с която навярно се бе гордяла, но всичко това още по-ясно говореше за силните страдания, които бяха издълбали лицето, изсушили слепоочията, вдлъбнали страните, сбръчкали клепачите и ги бяха лишили от мигли — очарованието на погледа. Всичко в тази жена бе безшумно: походката и движенията ѝ бяха бавни, сериозно съсредоточени, вдъхващи уважение. Скромността ѝ, превърнала се в плахост, като че ли бе резултат от навика ѝ през последните години да се заличава пред дъщеря си, а и говореше рядко, тихо, като всички хора, принудени да размишляват, да се вглъбяват и да живеят в себе. Позата и държането ѝ вдъхваха неподдаващо се на определение чувство, не страх, нито съчувствие, а тайнствена смесица от всички представи, които будят тези две чувства. И най-сетне самите ѝ бръчки, начинът, по който лицето ѝ бе набраздено, избледнелият ѝ скръбен поглед, всичко недвусмислено говореше за сълзи, преглъщани от сърцето и непадащи никога на земята.

Злочестите хора, свикнали да обръщат поглед към небето, за да му се оплачат от безрадостния си живот, лесно биха прочели в очите на тази майка мъчителния навик да се моли всеки миг и едва доловимите следи от тайните наранявания, които в крайна сметка унищожават цветята на душата и дори майчинското чувство. Художниците разполагат с багри за подобни портрети, но мислите и думите са безсилни да ги предадат вярно. В цвета, в израза на лицето се натъкваме на необясними явления, които душата улавя чрез зрението. Описанието на събитията, предизвикали толкова страшни промени във външния вид, е единствената възможност на поета да ги направи

разбираеми. Това лице издаваше буря, скрита зад спокойствие и хлад, тайна борба между героизма на майчината болка и безсилието на чувствата ни, ограничени като самите нас, абсолютно чужди на безкрайното. Постоянно овладяваните страдания бяха придали с годините нещо болезнено на тази жена. Безсъмнено някои прекалено бурни вълнения бяха увредили майчиното сърце и без да знае, Жюли бе застрашена от болест — навярно аневризъм. Истинските терзания привидно са така спокойни в дълбокото русло, което са си проправили, сякаш са приспани, но продължават да разяждат душата като страшната киселина, която пробива кристала!

В този миг две сълзи се стекоха по страните на маркизата и тя се изправи, като че ли някаква мисъл, по-раздираща от останалите, я бе пронизала остро. Може би си бе представила бъдещето на Моина и предвиждайки мъките, които очакваха дъщеря ѝ, личните ѝ нещастия отново я обсебиха.

Ще разберете състоянието на тази майка, ако обясним положението на дъщеря ѝ.

Граф Дьо Сент-Ервоан бе заминал преди около половин година с политическа мисия. В негово отсъствие Моина, съчетаваща цялото тщеславие на суетна жена с прищевките на разгалено дете, флиртуваше за забавление от безразсъдство, от чисто женско кокетство, а може би и за да изпробва властта си, с един ловък, но безсърдечен мъж, на думи опиянен от любов, примесена с всички дребни светски и безсмислени амбиции на самовлюбен денди.

Госпожа Д'Егльомон, приучена от дългия си опит да няма илюзии, да преценява хората, да се бои от светското общество, бе проследила етапите на тази любовна интрига и предчувствуваше гибелта на дъщеря си, виждайки я в ръцете на мъж, за когото няма нищо свято. Не беше ли ужасно за нея да разпознае *развратник* в човека, когото Моина слушаше с наслада? Любимото ѝ дете бе на ръба на пропаст. Майката беше трагично уверена в това и не смееше да спре графинята, защото се страхуваше от нея. Предварително знаеше, че Моина няма да се вслуша в нито едно от разумните и предупреждения. Нямахме никаква власт над душата ѝ, твърда като желязо за нея и съвсем мека за другите. В майчинската си обич би била склонна да съчувствува на злостна страст, оправдана от благородството на изкушителя, но дъщеря ѝ се поддаваше на кокетството си, а маркизата

презираше граф Алфред дьо Вандьонес, защото знаеше, че е способен да гледа на схватката с Моина като на партия шах. Макар че се ужасяваше от Алфред дьо Вандьонес, нещастната майка бе принудена да погребее в най-съкровениите гънки на сърцето си трагичните причини за неприязънта си към него. Тя бе интимно свързана с маркиз Дьо Вандьонес, бащата на Алфред, и приятелството им, в което нямаше нищо осъдително в очите на обществото, даваше право на младия мъж да идва като свой у госпожа Дьо Сент-Ервоан, преструвайки се на влюбен в нея още от детство.

А и госпожа Д'Егльомон напразно би се решила да изпречи между дъщеря си и Алфред дьо Вандьонес ужасното признание, което би ги разделило. Сигурна бе, че няма да успее, въпреки че тази съдбоносна изповед щеше да я опозори пред дъщеря ѝ. Алфред бе премного покварен, Моина — прекалено умна, за да повярва в това разкритие, и би го пренебрегнала като майчина хитрост.

Госпожа Д'Егльомон бе съградила със собствени ръце затворническата си килия и сама се бе зазидала в нея, за да умре, като пред очите ѝ бъде погубен прекрасният живот на Моина, живот, превърнал се в нейна слава, щастие и утеха, съществуване, хиляди пъти по-скъпо за нея от нейното собствено. Страхотни, невероятно, неизразими страдания! Бездънна пропаст!

Тя чакаше нетърпеливо дъщеря си да стане от сън и в същото време се боеше като осъден на смърт, който би желал животът му да е приключил и все пак мисли вледенен за палача. Маркизата бе решила да направи последен опит, ала вероятно се опасяваше не толкова от провал, колкото от още едно от онези наранявания, които бяха така мъчителни за сърцето ѝ, че можеха да изчерпят цялата ѝ смелост. Майчината ѝ любов бе стигнала дотам: да обича дъщеря си, да се плаши от нея, да се страхува от удар с кама и да върви към него. Майчинското чувство на всеотдайните сърца е така безмерно, че преди да стигне до безразличие, майката трябва да умре или да потърси опора в могъща сила — религията или любовта.

Откакто маркизата бе станала тази сутрин, натрапчивата ѝ памет бе възкресила няколко факта, привидно дребни, но всъщност важни събития в душевния живот. И действително, понякога един жест развихря цяла драма, тонът, с който е произнесена една дума, разбива нечий живот, безразличието на един поглед убива най-щастливата

любов. За нещастие маркиза Д'Егльомон бе видяла премного подобни жестове, бе чувала премного подобни думи, бе срещала премного такива ужасни за душата погледи, за да черпи надежда от спомените си. Всичко ѝ доказваше, че Алфред е убил обичта на дъщеря ѝ към нея и отношенията с майка ѝ вече бяха за Моина не радост, а по-скоро дълг. Хиляди случки, дори дреболии свидетелствуваха за грозното поведение на графинята към нея, неблагодарност, която маркизата приемаше може би като възмездие. Търсеше извинение за дъщеря си в промисъла на провидението, за да може още да обожава нанасящата ѝ удари ръка.

Тази сутрин си спомни всичко и всичко отново така болезнено нарани сърцето ѝ, че чашата с огорчения щеше да прелее, ако се добавяше капчица мъка. Един студен поглед можеше да убие маркизата. Трудно е да се опишат тези семейни отношения, но някои подробности ще бъдат навярно достатъчни, за да разкрият и останалото.

Така например маркизата беше започнала да недочува, но не успя да накара Моина да повиши глас заради нея и в деня, когато с наивността на болен човек помоли дъщеря си да повтори една фраза, от която нищо не бе доловила, графинята се подчини, но с такова недоволено изражение, че госпожа Д'Егльомон не посмя да ѝ отправи втори път скромната си молба. Оттогава, когато Моина разказваше някаква случка или говореше, маркизата отиваше по-близо до нея, ала често графинята като че ли изпитваше досада от този недъг и безцеремонно упрекваше майка си. Този пример, един между хиляда, можеше да наскърби само едно майчино сърце. Всички тези подробности биха убягнали на някой страничен наблюдател, защото са недоловими нюанси, освен за женските очи. Веднъж госпожа Д'Егльомон каза на дъщеря си, че принцеса Дьо Кадинян ѝ е дошла на гости. Моина само възкликна:

— Как? Дойде специално за вас!

Изразът, с който произнесе тези думи, тонът ѝ показваха леко удивление, изтънчено презрение, заради които вечно младите и нежни сърца биха сметнали за човечен обичая на диваците да убиват старците, когато не могат да се задържат на клона на силно разтърсвано дърво. Госпожа Д'Егльомон стана, усмихна се и отиде тайно да си поплаче. Добре възпитаните хора, особено жените,

проявяват чувствата си само с недоловими признаци, по които все пак се отгатват сърдечните им трепети от хора, които са изпадали в живота си в ситуации, сходни с тази на оскърбената майка.

Смазана от спомените си, госпожа Д'Егльомон бе изровила една от толкова болезнените и жестоки незначителни случки, които никога не ѝ бяха показвали по-ясно, отколкото в този миг, коравосърдечно презрение, прикрито с усмивка. Но сълзите ѝ пресъхнаха, щом чу, че се разтварят капациите на спалнята на дъщеря ѝ. Тя изтича към прозорците ѝ по пътеката край оградата, до която доскоро седеше. Пътем ѝ направи впечатление колко грижливо е изравнен с гребло пясъкът по алеята, доста зле поддържан напоследък. Когато стигна под прозорците на дъщеря си, капациите внезапно се затвориха.

— Моина! — повика тя.

Никакъв отговор.

— Госпожа графинята е в малкия салон — каза камериерката на Моина, когато маркизата влезе и попита дали дъщеря ѝ е станала.

Сърцето на госпожа Д'Егльомон преливаше от огорчение и съзнанието ѝ бе премного заето, за да обърне внимание на едно толкова дребно обстоятелство. Отиде бързо в малкия салон и завари графинята по пенъоар, с небрежно сложена нощна шапчица върху разрошените ѝ къдрави коси, по пантофи, закачила ключа от спалнята на колана си. На поруменялото ѝ лице се четяха едва ли не бурни мисли. Тя седеше на един диван и като че ли обмисляше нещо.

— Защо ме безпокоят? — попита тя сурово. — А, вие ли сте, майко? — поде разсеяно младата жена и не продължи.

— Да, мое дете, майка ти...

Тонът, с който госпожа Д'Егльомон изрече тези думи, разкри такъв прилив на чувство и съкровено вълнение, за които трудно бихме дали представа, ако не употребим думата „светост“. Тя наистина така възплащаваше свещената същност на майката, че дъщеря ѝ остана поразена и се обърна към нея със смесица от почит, тревога и угризение. Маркизата затвори вратата на салона, където никой не можеше да влезе, без да се чуят стъпките му в предните стаи. Отдалечението му изключваше всякакво подслушване.

— Дъще — каза маркизата, — мой дълг е да поговоря с теб за един от най-важните преломни моменти в живота на жената, какъвто изживяваш може би, без да го съзнаваш, и ще ти говоря не толкова като

майка, колкото като приятелка. С женитбата си ти получи свобода на действията си и дължиш сметка само на своя съпруг, но аз така малко съм те оставила да почувствуваши майчината власт (и това може би бе грешка), че имам право да те помоля да ме изслушаш поне веднъж в това сериозно положение, когато се нуждаещ от съвети. Помисли си, Моина, че те омъжих за много способен мъж, с когото можеш да се гордееш, че...

— Майко — извика Моина, като се намуси, — зная какво сте дошли да ми кажете... Ще ми четете проповед по повод Алфред...

— Не бихте отгатнали толкова лесно, Моина — прекъсна я маркизата, опитвайки се да сдържи сълзите си, — ако не съзнавахте...

— Какво? — попита едва ли не надменно Моина. — Но наистина, майко...

— Моина! — възкликна госпожа Д'Егльомон с огромно усилие. — Трябва да изслушате внимателно това, което съм длъжна да ви кажа...

— Слушам — каза графинята, като скръсти ръце с безочливо покорство. — Позволете ми, майко — продължи тя невероятно хладнокръвно, — да позвъня на Полин, за да я отпратя...

Позвъни.

— Мило дете, Полин не може да чуе.

— Мамо — обърна се към нея графинята със сериозно изражение, което би трябвало да се стори необикновено на майката, — аз трябва... — Замълча, тъй като камериерката влезе. — Полин, идете лично при Бодран да разберете защо още не съм получила шапката си...

Седна отново и загледа внимателно майка си. Маркизата с препълнено от горест сърце и сухи очи, обзета от вълнение, което може да бъде разбрано само от майка, заговори на Моина за опасността, която я грозеше. Но било защото графинята се оскърби от подозрението на майка си към сина на маркиз Дьо Вандьонес, било защото бе жертва на необяснима лудост, чиято тайна е в неопитността на всички млади хора, тя се възползува от една кратка пауза на майка си и каза с принуден смях:

— Мамо, мислех, че ревнувате само от бащата...

При тези думи госпожа Д'Егльомон затвори очи, сведе глава и от гърдите ѝ се изтръгна съвсем лека въздишка. Вдигна глава сякаш за да

се подчини на властния порив, който ни подтиква да призоваваме Бог в критичните мигове на живота. Сетне спря върху дъщеря си царствен поглед, пълен с дълбока скръб.

— Дъще — промълви тя с много изменен глас, — вие бяхте безпощадна към майка си, отколкото оскърбеният от нея мъж, отколкото ще бъде може би Бог.

Госпожа Д'Егльомон стана, но когато стигна до вратата, се обърна, прочете само изненада в очите на дъщеря си, излезе и успя да отиде в градината, където силите я изоставиха.

Там, усещайки остра болка в сърцето, тя се отпусна на една пейка. Блуждаещите ѝ по пясъка очи забелязаха прясна следа от мъжки стъпки: ясно личеше отпечатък от ботуши. Без съмнение дъщеря ѝ бе загубена; стори и се, че отгатва причината за дадената на Полин поръчка. Жестоката мисъл бе съпътствувана от откритие, по-грозно от всичко останало. Предположи, че синът на маркиз Дьо Вандьонес е разрушил в сърцето на Моина дължимото уважение на дъщерята към майката. Болката се усили, тя изгуби съзнание и остана на пейката като заспала.

Младата графиня реши, че майка ѝ си е позволила да ѝ даде малко рязък урок, и си помисли, че вечерта с една ласка и малко внимание ще се сдобри с нея.

Като чу женски писък в градината, тя се наведе нехайно от прозореца точно когато Полин, която още не бе излязла, викаше за помощ, взела маркизата на ръце.

— Не плашете дъщеря ми! — бяха последните думи на майката.

Моина видя, че пренасят майка ѝ бледа, безжизнена, с мъка поемаща си дъх, но размахваща ръце, сякаш искаше да се бори или да говори. Съкрушена от тази гледка, Моина тръгна подир нея, безмълвно помогна да я сложат на леглото и да я съблекат. Чувствуваше се смазана от вината си. В този върховен миг позна истински майка си, а вече не можеше нищо да поправи. Пожела да остане сама с нея и когато в стаята нямаше вече никой, когато усети хлада на винаги гальовната за нея ръка, избухна в сълзи.

Разбудена от плача ѝ, маркизата можа още веднъж да види скъпата си Моина. После, заслушана в риданията ѝ, сякаш раздиращи нежната ѝ полуразголена гръд, тя загледа усмихната дъщеря си. Тази

усмивка доказваше на младата убийца, че сърцето на една майка е бездна, в дъното на която винаги има прошка.

Щом стана известно състоянието на маркизата, бяха пратени хора на коне да извикат лекаря, хирурга и внучетата на госпожа Д'Егльомон. Младата маркиза и децата ѝ пристигнаха едновременно с лекарите и образуваха доста внушителна тревожна и безмълвна група, към която се присъедини и прислугата. Като не чуваше никакъв шум, младата маркиза леко почука на вратата на спалнята. Стресната в мъката си, Моина рязко разтвори двете крила, втрени безумни очи в семейното събрание и видът ѝ бе така разстроен, че бе по-красноречив от всякакви думи. Пред това живо възмущение на угризението всички занемяха. Лесно можеха да видят краката на маркизата, вкочанени и конвулсивно изопнати върху смъртното ложе. Моина се спря на вратата, изгледа роднините си и каза с глух глас:

— *Аз изгубих майка си!*

[1] *Маркиз Д'Егльомон, умрял от холера* — по всяка вероятност по време на голямата епидемия през 1832. ↑

[2] *Битката за Константинопол* — през 1836 или 1837. ↑

[3] *В която Мурильо е изобразил майчината скръб* — Балзак навярно е имал предвид картината „Матер долороса“, която се намира в Лондон. ↑

[4] *Лицето на Беатриче Ченчи* — този портрет се намира в Рим, в галерията „Колона“. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.